

Anne Lahti

NUORTEN TERVEYSKÄYTTÄYTYMINEN
SUOMALAISSA NUORTEN ELOKUVISSA

Pro gradu -tutkielma
Syyslukukausi 2005
Kasvatustieteen laitos
Jyväskylän yliopisto

SISÄLLYS

Tiivistelmä	4
1. JOHDANTO	5
2. NUORUUS	7
2.1 Nuoruuden määritelmiä	7
2.2 Nuoruus elämänkaariteorioissa	9
2.3 Nuoruus ja yhteiskunnallinen muutos	11
3. TERVEYSKÄYTTÄYTYMINEN	13
3.1 Terveyskäyttämisen määrittelyä	13
3.2 Terveyskäyttämisen nuoruudessa	16
3.2.1 Fyysinen ja psyykinen terveyskäyttämisen	16
3.2.2 Sosiaalinen terveyskäyttämisen	18
3.2.3 Seksuaalinen terveyskäyttämisen	19
3.2.4 Henkinen terveyskäyttämisen	21
3.2.5 Terveydelliset elämäntavat	22
3.2.6 Nuorten terveyshaasteet ja riskikäyttämisen	28
4. ELOKUVAT TUTKIMUSKOHTENA	30
4.1 Elokuvien populaarikulttuuri	30
4.2 Elokuva kuvallisena ja äänellisenä representaationa	32
4.3 Elokuvankatsoja	34
4.4 Nuoruus, terveys ja elokuvat - mitä yhteistä näillä on?	36
5. TUTKIMUSONGELMA	39
6. AINEISTO	42
6.1 Aineiston esittely	42
6.2 Aineisto: laadullinen sisällönanalyysi	44
6.3 Tyypittely	47
7. TULOKSET	48
7.1 Fyysinen ja psyykinen terveyskäyttämisen	48
7.1.1 Nuoren oman elämän haltuun ottaminen	48
7.1.2 Nuoren käyttämät suojautumiskeinot ympäristön ärsykkeiltä	49
7.2 Sosiaalinen terveyskäyttämisen	50

7.2.1 Sosiaaliset toimintaympäristöt	51
7.2.2 Perhesuhteet	54
7.3 Seksuaalinen terveystyytymisen	62
7.3.1 Poikien seurustelun tavat	62
7.3.2 Tyttöjen seurustelun tavat	64
7.3.3 Seksuaalisuuden erityispiirteet	65
7.4 Henkinen terveystyytymisen	66
7.4.1 Hyväksytyksi tulemisen tarve	66
7.4.2 Normaaliuden tunne	67
7.4.3 Rajojen kokeileminen ja tylsistyminen	68
7.4.4 Keinot tilanteista selviytymiseen	69
7.5 Terveystyytymisen elämäntavat	71
7.5.1 Tupakointi	71
7.5.2 Alkoholin käyttö	73
7.5.3 Huumeiden käyttö	76
7.5.4 Ravitseminen ja liikunta	77
7.6 Terveystyytymisen tyypit	79
7.6.1 ”Antti Autenttinen”	79
7.6.2 ”Ykä Yleinen”	80
7.6.3 ”Lasse Laaja”	81
7.6.4 Yhteenveto tyypeistä	82
8. JOHTOPÄÄTÖKSET	83
9. POHDINTA	89
Lähteet	93

TIIVISTELMÄ

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut löytää kuuden elokuvan välittämiä nuorten terveystietämisen tapoja. Tarkasteltavat terveystietämisen alueet ovat olleet nuorten fyysinen ja psyykinen, sosiaalinen, seksuaalinen, henkinen ja mentaalinen terveystietäminen sekä terveydelliset elämäntavat. Aineistoni elokuvat ovat Menolippu Mombasaan, Helmiä ja sikoja, Pahat pojat, Hymypoika, Minä ja Morrison sekä dokumenttielokuva Joutilaat. Elokuvien valitsemiskriteerit olivat: elokuvien pääosia esittävät nuoret ihmiset, elokuvat ovat suhteellisen uusia ja elokuvat ovat katsutuimpia.

Etsin vastauksia laadullisen sisällönanalyysin avulla tutkimuskysymyksiin:

1. Millaista terveystietämistä elokuvissa esiintyy nuoria esittävässä rooleissa? sekä
2. Millaisia terveystietäjiä (aineiston) elokuvien nuoret esittävät?

Elokuvien katsomisen ja litteroinnin jälkeen analysoin niiden sisällön terveystietämisen teemojen mukaan. Teemojen avulla muodostin terveystietämisen tyypit. Tyypit ovat autenttinen, yleinen sekä mahdollisimman laaja tyyppi. Tulosten yhteydessä tein myös vertailua elokuvien nuorten terveystietämisen ja valtakunnalliseen kouluterveyskyselyn välillä, joka on suoritettu vuonna 2004 Etelä-Suomen, Itä-Suomen ja Lapin läänin kunnissa.

Tässä tutkituissa elokuvissa esiintyy nuorten osalta melko rikkinäinen perhetausta. Nuoret elävät arkeaan oman onnensa tai saman ikäistensä tuen nojassa. Kouluterveyskyselyn mukaan nuorten taustat eivät kuitenkaan ole kovin rikkinäiset. Elokuvissa seksuaalisuutta, tupakointia ja alkoholin käyttämistä esitetään itsestään selvyytensä, jonka terveydellisiä merkityksiä ei tarvitse kyseenalaistaa.

1. JOHDANTO

Nuorten elämä voi olla suurta myllerrystä ja dramatiikkaa. Nuori käy läpi kehitysvaiheeseensa kuuluvia muutoksia niin kehossaan kuin psyykkeessään. Nuori etsii omaa elämäntapaa ja alkaa tehdä itseään koskevia päätöksiä. Myös nuorten terveystyötyymisessä tapahtuu muutoksia, kuten mm. tupakoinnin, alkoholin ja huumeiden kokeilu sekä seksikokemukset. Nuoret käyttävät paljon mediaa ja elokuvien katsominen on yksi suosituimpia harrastuksia. Tässä tutkimuksessa selvitetään, kuinka suomalaiset nuorisoeelokuvat esittävät nuorten terveystyötyymistä. Olen etsinyt myös hahmotettavissa olevia terveystyötyymisen tyyppisiä. Lisäksi voidaan hahmotella lukuisia osakysymyksiä, esim., miten elokuvat esittävät nuorten päihteiden käytön ja millaisissa elämäntilanteissa nuori hakeutuu tai turvautuu päihteisiin? Mitkä ovat holtittomaan elämäntyyliin johtavia tekijöitä? Ovatko taustalla ongelmat kodissa vai kaverisuhteissa?

Tässä tutkimuksessa olen tutkinut kuuden suomalaisen elokuvan sisältöjä nuorten terveystyötyymisen näkökulmasta. Elokuvien pääesiintyjät ovat nuoria tai esittävät nuorten elämää. Tutkitut elokuvat ovat: Joutilaat (2001), Menolippu Mombasaan (2002), Pahat pojat (2003), Helmiä ja sikoja (2003), Hymypoika (2003) ja Minä ja Morrison (2002). Olen analysoinut elokuvia laadullisen tutkimuksen sisällönanalyysin keinoin. Tällainen tutkimus on tärkeää, koska elokuvien esittämät kasvatusviestit terveystyötyymisen osalta heijastaa nuorten arkielämään. Elokuvien kuluttajina nuoret ovat jo ikävaiheelleen tyypillisiä mallien etsijöitä. On tärkeää tutkia,

mitä elokuvat sisältävät ja mitkä ovat niiden sisältämät piiloviestit. Näin elokuvat ovat olennainen osa kasvatuksen maailmaa. Elokuvien piirissä nykypäivän ihminen viettää paljon aikaa ja tällöin imee itseensä niitä malleja joita elokuva välittää. Samalla elokuva on myös merkittävä opetuksen väline, koska se rakentaa maailmankuvaamme ja työstää asenteitamme. (Suoranta 2001, 198).

2. NUORUUS

2.1 Nuoruuden määritelmiä

Nuoruutta voidaan määritellä iän mukaan mm. siten, että koko nuoruus ulottuu ikävuosiin 12–22-vuotiaat. Nuoruus voidaan myös jaotella eri vaiheisiin tiettyjen kehityksellisten tekijöiden perusteella. Varhaisnuoruutta (12–15-vuotiaat) luonnehtivat itsetietoisuus, riippuvuus vanhemmista ja itsenäistymispyrkimykset. Varsinaiseksi nuoruudeksi luonnehditaan ikävuosia 15–17, jolloin keskeistä on seksuaalinen kehitys. Jälkinuoruudeksi voidaan ymmärtää ikävuodet 18–22, joka on tietynlainen jäsentymisvaihe aikuisuuden kynnyksellä. (Aalberg & Siimes 1999, 15, 55–59.)

WHO (World Health Organization) määrittelee nuoriksi 10–24-vuotiaat ja myöhäisnuoruus alkaa 18 vuoden iästä. Uusitalon (2004) mukaan nuori on yhteiskunnan täysivaltainen aikuinen jäsen sitten, kun hän pääsee työelämään ja kykenee elättämään itsensä ja mahdolliset jälkeläisensä. (Kunttu 2004, 2913.) Tässä tutkimuksessa nuoruuden ikämäärittely ei ole niin tarkka, mutta pääsääntöisesti tutkin elokuvien nuoria, jotka ovat n. 15–18-vuotiaita.

Aapola (1999) puhuu nuorista, nuoruudesta ja nuorisosta, jotka ovat yleiskäsitteitä sekä murrosiästä, joka on nuoruuden erityinen alakäsite. Hän huomauttaa, että voimme puhua nuorista aikuisista, nuoresta miehestä ja nuoresta naisesta, mutta emme murrosikäisestä aikuisesta. (Aapola 1999, 26.) Aapola ja Kaarninen (1999) mainitsevat, että länsimainen nuoruus on pidentynyt viimeisen sadan vuoden aikana.

Pidentymiseen ovat vaikuttaneet opiskelun pidentyminen ja laajentuminen, taloudellisen itsenäisyyden saavuttaminen myöhemmässä iässä kuin aikaisemmin, fyysisen kehityksen aikaistuminen sekä tiettyjen populaarikulttuurin muotojen tulo Suomeen. (Aapola & Kaarninen 2003, 12, 17.) Ziehe (1991) tuo kuitenkin esiin näkökulman nuoruusiän lyhentymisestä psyykkisen moratorion muodossa. Tämän havainnon mukaan lapsilla ja nuorilla on itsetunto-ongelmia, jotka ovat näyttäneet aikaisemmin kuuluvan vain aikuisille. Nuoruus olisikin pidentynyt perheen perustamisen, ammatinvalinnan ja opiskelun pitkittyessä myöhemmälle ikäkaudelle, mutta Ziehen mukaan nuorten tärkeimpiä tavoitteita nykyään on, että he pääsevät mahdollisimman pian aikuiselämän mahdollisuuksiin, kuten mahdollisuuteen käyttää omaa rahaa. Tästä näkökulmasta nuoruus olisi siten myös lyhentynyt. (Ziehe 1991, 57–58.)

Ziehe (1991) mainitsee, että nuoruutta pidetään eroottisena, esteettisenä ja kommunikatiivisena myyttinä. Kommunikatiiviset ja ilmaisulliset kyvyt kehittyvät edellistä sukupolvea huomattavasti nopeammin: vaatteet symbolisena välineenä, tietoisuus ihmissuhteista ja monitasoisuus itsensä esittämisessä. Hänen mukaansa nuorten tosiasiallinen elämäntilanne on kuitenkin muuta ja itse nuoruuden myyttistäminen johtuu osaltaan myös aikuisten ahdistumisesta omasta vanhenemisestaan. Samalla halutaan arvioida yhteiskunnallista kykenevyyttä sukupolvien välillä. (Ziehe 1991, 45, 50.) Ziehe (1992) mainitsee myös, että nuoruus voi myös merkitä monia asioita, kuten terveyttä, elämän täyteyttä, teeskentelemättömyyttä ja elämäntunnetta. (Ziehe 1992, 26).

Suomalainen nuorisotutkija Jaana Lähteenmaa selvittelee nuorisokulttuurin laajempia ilmenemismuotoja suomalaisessa yhteiskunnassa artikkelissaan *Näkyvä nuorisokulttuuri – 50-luvulta tämän päivän ilmiöihin*. 1950-lukua hahmotetaan ”lättähattutyyliseksi” ja nimensä mukaan olennaista oli pukeutuminen, joka levisi työväenluokkataustaisilta nuorilta laajemmalle. 1960-luvulla kehittyi keskiluokkaisille nuorille oma tyyli, vaikka monet heistä tulivatkin työväenluokasta. Työväenluokkataustaiset nuoret suuntautuivat keskiluokkaiseen elämäntyyliin ja työskentelivät usein palvelusektorilla teollisuussektorin sijaan. 1970-luvun alku nähdään välivaiheena tulevalle alakulttuurien kirjolle. Vuosikymmenen jälkipuolella ilmestyivät punkkarit, mutta myös vanhemmat alakulttuurit, kuten hippiliike ja tedikulttuuri,

nostivat päätään. Merkittävä voitto nuorisokulttuurille 1970-luvun lopulla on se, että nuorisokulttuuri oli onnistunut muuttumaan hyväksytyksi, ei kauhisteltavaksi asiaksi. 1980-lukua kuvataan hevareiden ajaksi ja tyylien luokkapohjaisuuden murenemiseksi. Hevarius merkitsi ennen kaikkea musiikkimakua ja pukeutumistyyliä, mutta myös aatetta. Hevareiden tausta oli kirjavaa kaikessa paitsi siinä, että suurin osa heistä oli poikia. Merkittävää oli se, että tyyli levisi työväenluokkaisilta keskiluokkaisille nuorille pojille. 1990-luvulla alakulttuurien kirjo laajeni. Lähteenmaa jakaa 1990-luvun kynnyksen alakulttuurit kolmeen ryhmittymään: vanhoihin tuttuihin brittiläisperäisiin musiikkipohjaisiin liittyvät (hevarit), pelkästään musiikkityyliin ja mahdollisesti tiettyyn käyttäytymisperinteeseen liittyvät (snobbarit, hipit), sekä ryhmiin, joissa yhdistyvät jonkin asian tekeminen ja tietty tyyli (hip-hopparit, skeittaajat). Lähteenmaa tuo esille myös kysymyksen alakulttuurien lamakaudesta 1990-luvulla, joka olisi mahdollisesti yhteydessä nuoruuden ja aikuisuuden välisen rajan hämärtymiseen. Nuoret lähestyvät aikuisia ja aikuiset pysyvät pidempään nuorekkaina. Nuorten kulutuskyky on lisääntynyt ja samalla aikuiset koettavat pitää yllä nuorekasta vaikutelmaa elämäntyylillään. (Lähteenmaa 1991, 95–98, 102.)

Samoin Aapola ja Kaarninen (2003) ovat hahmottaneet suomalaisen nuoruuden kehitystä 1800-luvun jälkipuoliskolta nykypäiviin teoksessa *Nuoruuden vuosisata, suomalaisen nuorison historia*. He hahmottavat nuorisokulttuurin kehityksen muotoutuneen maaseudun ja työn teon parista kaupunkiin, vapaa-ajan, kulutuksen ja populaarikulttuurin pariin. (Aapola & Kaarninen 2003, 18–26.)

2.2 Nuoruus elämänkaariteorioissa

Kehityspsykologia tutkii ihmisen käyttäytymisen muutoksia eri elämänvaiheissa. Yksilöiden elämän kulussa voidaan havaita säännönmukaisuutta, vaikka yksilöiden välillä ilmenee merkittäviäkin eroja. (Kuusinen & Korhonen 1999, 96). Runyan (1978) määrittelee elämänkaaren jaksoksi tapahtumia ja kokemuksia syntymästä kuolemaan. Sugarman (1986) puhuu myös elämänviivasta. Elämänkaaripsykologia kuvailee ja selittää yksilöllisiä muutoksia ja myös yksilöiden välisiä eroavaisuuksia ja samankaltaisuuksia. Elämänkaarinäkökulmaa korostava kehityspsykologia näkee

kehityksen jatkuvana muutoksena läpi elämän. Se myös olettaa, että elämässä ei ole yksittäistä erityistä reittiä, joka kehityksessä pitäisi tapahtua. Voimme myös määritellä elämänkaarta erilaisten kehityksellisten tekijöiden näkökulmasta, kuten älyllinen, psyykinen ja sosiaalinen kehitys. (Sugarman 1986, 1-3.)

E. H. Erikson kuvaa ihmisen kehitysvaiheita suhteessa sosiaalisen ympäristön muutoksiin kahdeksanvaiheisella teorialla. Tämän teorian mukaan ympäristö esittää kussakin vaiheessa tiettyjä vaatimuksia, joihin yksilö vastaa käytyään läpi psykososiaalisen kriisin. Onnistuneet ratkaisut kriiseissä tuottavat yksilölle valmiuksia, joiden avulla hän on valmis jälleen kohtaamaan uudet ympäristön tuomat sopeutumisvaatimukset. Erikson kuvaa vaiheita psykologisina vastakohtapareina, mutta Sugarmanin mukaan ne eivät ole varsinaisia vastakohtia tai toisensa poissulkevia vaihtoehtoja, vaan ne kuvastavat enemmänkin mittasuhdetta. (Sugarman 1986, 84.)

Eriksonin vaiheteoriassa nuoruutta kuvaa viides vaihe, joka on tunnetuin ja tutkituin tämän teorian vaiheista. Vaiheen nimi 'identiteetti vs. roolihämmennys' kuvaa nuoruudelle ominaista identiteetin etsintää. Eriksonin (1968) mukaan nuoruus näyttää olevan ikävaiheista eniten sellainen, joka keskittyy identiteetin etsintään. Nuoruus on identiteettitietoista aikaa, mukaan lukien mm. seksuaali-identiteetin. Eriksonin mukaan identiteettikriisin käsite ei viittaa katastrofiin, vaan välttämättömään vaiheeseen, ratkaisevaan hetkeen, jolloin kehityksen täytyy siirtyä eteenpäin. Onnistunut ratkaisu tuottaa identiteetin tunteen, joka viittaa kokemukseen, jossa yksilö kokee ja tuntee itsensä syvästi ja voimakkaasti aktiiviseksi ja eläväksi, olemassa olevaksi yhteisönsä jäseneksi. (Erikson 1968, 16–26; Sugarman 1986, 88–89.)

Jos tällaista onnistunutta ratkaisua ei tapahdu, voi se johtaa roolien sekaannukseen, ehkä kyvyttömyyteen tehdä omaa elämää koskevia valintoja ja siihen, ettei tunne itseään. Identiteetti-ongelmat voivat ilmetä hätäisinä identiteettiratkaisuina ja nuori voi esim. samastua esikuviin, jotka tarjoavat valmiita rooleja. Valmiiden roolimallien avulla nuori etsii omaa identiteettiä, joiden kautta tällainen aitouden kokemus myös varjelee olemasta täysin riippuvainen muiden mielipiteistä omaa elämää koskevissa ratkaisuissa. (Sugarman 1986, 89; Kuusinen & Korhonen 1999, 121.) Esimerkiksi nykyään media täyttää hyvin vahvasti nuorten elämää, joten se toimii myös roolimallina. Elokuvat ovat ikään kuin kaveri nuorelle. Elokuvien kanssa kulutetaan

paljon aikaa, suunnitellaan kohtaamiset etukäteen tai spontaanisti. Elokvien tuottamista tuntemuksista keskustellaan. Elokvista on tullut yhtä merkittävä identiteettien muokkausala kuin nuorten vertaissuhteista.

2.3 Nuoruus ja yhteiskunnallinen muutos

Generation X, moraaliton sukupolvi, ekstaasi-sukupolvi vai yksinkertaisesti rakkaat nuoret? Saksalainen kulttuuritutkija Thomas Ziehe on tutkinut kulttuurien muutosta yhteiskunnassa sekä nuorison tilaa ja muutosta siinä. Ensiksi tuon esille yleispiirteitä yhteiskunnan muutoksesta. Ziehen (1991) mukaan perinteiden mureneminen muokkaa ja myös tuhoaa kulttuuria. Perinteiden mureneminen tuo eteen mm. kristinuskon merkityksen häviämisen elämän ohjenuorana, sukupuolimoraalin ja seksuaalikäyttäytymisen muuttumisen, sukupolviroolien purkautumisen sekä muuttuneen suhtautumisen auktoriteetteihin. Lisäksi tähän tendenssiin voi sisältyä mm. perinteisen työetiikan höltyminen. Tämä perinteiden ”häiriintyminen” vaikuttaa myös ihmisten tapaan ymmärtää ja tulkita itseään, mutta se myös vapauttaa uusia mahdollisuuksia. (Ziehe 1991, 16–17.)

Ziehen mukaan kulttuurinen modernisoituminen on tunkeutunut mm. asumistapoihin, vapaa-ajan tottumuksiin, juhliin, perhesuhteisiin, sukupuolisiin tarpeisiin ja ajan kokemiseen. Modernisoituminen vaikuttaa kaiken näkyvän lisäksi myös tulkintoihin, symboleihin ja ihmisten psyykkiseen todellisuuteen. Modernisoitumisen myötä symbolinen todellisuus on samalla muuttanut ihmisten sosiaalisuoperustaa, josta käsin koetaan, tulkitaan ja työstetään ulkoista todellisuutta. (Ziehe 1991, 19.) Media täyttää elämäämme ja vaikuttaa etenkin nuoriin jotka ovat identiteetin etsimisvaiheessaan. Näin mainostajilla on myös suuret vaikutusmahdollisuudet.

Rinteen ja Salmen (1998) mukaan jälkimoderni yhteiskunta (Bauman) pyrkii näkemään ja arvostamaan erilaisuutta ja toiseutta, toisin sanoen toisenlaisia ja vaihtoehtoisia ominaisuuksia, arvoja, käsityksiä, maailmankuvia ja elämäntyyliä. Vallalla on ollut epäluottamus ns. suuriin kertomuksiin. Ajalle tyypillistä on myös vastustaa totalisoivia ratkaisumalleja niin politiikan, tieteen, taiteen kuin kasvatuksenkin

kentässä. Postmoderni elämä on määräytymätön, jatkuvassa liikkeessä ja muutoksessa, vailla selkeää kehityssuuntaa, jossa vapaus ja riippuvuus kisailevat keskenään. (Rinne & Salmi 1998, 50–52.)

”Elämäntoiminnot ” ovat valintojen sarjoja, joiden kautta minä rakentuu, ne ovat prosessinomaisia ja aina keskeneräisiä. Yksilöiden identiteetti rakentuu peräkkäisistä yrityksistä ja erehdyksistä, eikä sillä ole selkeää päämäärää. Ajalle tyypillistä onkin tietynlainen identiteettien kokeilu ja testaaminen. Ziehe puhuu (1991) epäluottamuksesta auktoriteetteihin, Rinne ja Salmi puhuvat asiantuntijoiden ja heidän ”tuotteidensa” arvioimisesta. Luotettavuus, uskottavuus ja rehellisyys ovat auktoriteetin hyväksymisen kriteereinä. Arvot eivät pohjaudu mihinkään yhtenäiseen ideologiaan, vaan käytössä on useampia vaihtoehtoisia arvoja. (Rinne & Salmi 54–55.)

Tätä taustaa vasten voidaan miettiä, millaisessa jatkuvasti muuttuvien arvojen yhteiskunnassa tämän päivän nuoret ovat lapsuutensa viettäneet ja että millaisen muutosten elämäntavan he ovat oppineet. Jatkuvat muutokset eivät kuitenkaan välttämättä ole nuorelle niin stressaava tekijä kuin heille, jotka ovat oppineet tasaisesti kulkevaan elämäntapaan ja sitten myöhemmin joutuvat kokemaan useita muutoksia. Nuoret hakevat ja etsivät muutoksia elämäänsä. Muutoksen tarpeesta on tullut sisäinen tarve kokea olevansa liikkeessä.

3. TERVEYSKÄYTTÄYTYMINEN

3.1 Terveyskäyttäytymisen määrittelyä

Gochman (1981, 1982, 1988, 1997) määrittelee terveyskäyttäytymisen (health behavior) niiksi persoonallisiksi toiminnoiksi, jotka liittyvät terveyden ylläpitoon ja säilyttämiseen sekä terveyden edistämiseen. Yksilön terveyskäyttäytymiseen vaikuttavat uskomukset, odotukset, motiivit, arvot, havainnot ja muut kognitiiviset elementit, kuten tunteet ja persoonallisuuden piirteet, käyttäytymismallit ja tavat. Glanzin, Lewisin ja Rimerin (1990) mukaan käyttäytyminen näyttää suuntaa johonkin: ihmiset käyttäytyvät pidättyvästi tai eivät, joko tietoisesti ja vapaaehtoisesti tai eivät. Se ei ole sitä, mitä toiset tekevät ihmiselle. Täten esim. sairaanhoito ei viittaa terveyskäyttäytymiseen, mutta esim. se, että pitäytyy jossakin hoito-ohjelmassa, viittaa. Terveyskäyttäytyminen ei ole sama kuin terveydentila. Steuartin (1993) mukaan terveyskäyttäytymisen laaja määritelmä ei erota sitä muusta käyttäytymisestä, mutta jotkut käyttäytymistavat näyttävät enemmän linkittyvän itse terveyteen kuin toiset. Terveyskäyttäytymisen käsitteen rinnalle Kasl ja Cobb (1966a, b) sekä Alonzo (1993) ovat tuoneet myös käsitteen terveyssuuntautunut käyttäytyminen (health related behavior), johon kuuluvat mm. ehkäisevä ja suojaava käyttäytyminen sekä sairauteen keskittyvä käyttäytyminen ja laaja yhteiskunnallinen terveyskäyttäytyminen. (Gochman 1997, 3-6.) Tutkijat tuovat

esille myös terveydellisen elämäntavan (health lifestyle) käsitteen (Gochman 1997, 255). Tässä tutkimuksessa en jatkossa erottele terveyskäyttäytymistä sen alamääritelmiin, vaan käsittelen terveyskäyttäytymistä sen osa-alueiden kannalta.

Holistinen terveystä näkemys tarkoittaa terveyden kokonaisvaltaista näkemistä, ei vain terveyden käsitteen ymmärtämistä sairauksien pohjalta (Gochman 1997, 3). Tässä tutkimuksessa ei tarkastella sairauksien ilmenemistä eikä lähestyttyä terveystä käyttäytymistä sairauksien näkökulmasta, vaan terveystä ymmärretään kokonaisvaltaisena käyttäytymisen muotona. Kannaksen (2001) mukaan ihminen voi kokea itsensä terveeksi vaikka hänellä olisikin jokin sairaus (Kannas 2001). Myös Downien, Fyfen ja Tannahillin (1992) mallissa yksilön hyvinvointiin ja terveyteen vaikuttavat fyysinen ja kulttuurinen sosioekominen ympäristö, yksilön geneettiset tekijät, terveystalvet ja yksilön henkilökohtainen elämäntapa (Tones & Tilford 1994, 6). Teoksessa *Health and Behavior – frontiers of Research in the Biobehavioral Sciences* (1982) tuodaan esille myös terveydellisen riskikäyttäytymisen ajatus, johon sisältyy mm. holtiton alkoholinkäyttö, runsas tupakointi ja epäterveelliset laihdutuskeinot (Hamburg, Glen & Parron 1982, 38–49).

Greenberg (1992) esittää terveyden osatekijöiksi sosiaalisen, henkisen ja fyysisen terveyden. (Greenberg 1992, 3-4). Naidoo ja Wills (1994) esittävät mallin terveyden osa-alueista, johon kuuluvat fyysinen, psyykinen, sosiaalinen, seksuaalinen, henkinen ja emotionaalinen ulottuvuus. Fyysinen terveystä viittaa sananmukaisesti yksilön lähinnä fyysiseen terveyteen, psyykinen terveystä kykyyn ajatella ja tehdä ratkaisuja. Sosiaalinen terveystä viittaa sosiaalisiin suhteisiin, seksuaalinen terveystä liittyy oman seksuaalisuuden hyväksymiseen ja sen tyydyttävään ilmaisuun. Henkinen terveystä liittyy havaintoon ja kykyyn toimia moraalisten periaatteiden ja uskomusten mukaan ja emotionaalinen terveystä tunteiden kokemiseen, tuntemiseen sekä niiden purkamiseen. Näiden ulottuvuuksien taustalla vaikuttavat fyysiset, kulttuuriset ja yhteiskunnalliset ympäristöolosuhteet. (Naidoo & Wills 1994, 4-5.)

Tässä tutkimuksessa lähestyn terveystä käyttäytymisen tapoja Naidoon ja Willsin (1994) mallia mukaillen. Fyysisen ja psyykkisen osa-alueen olen yhdistänyt omaksi kokonaisuudekseen. Tuloksissa kuitenkin painotan psyykkistä puolta fyysisistä puolta huomattavasti enemmän. Samoin olen yhdistänyt henkisen ja emotionaalisen osa-

alueen omaksi kokonaisuudekseen, koska ne liittyvät läheisesti toisiinsa. Olen myös lisännyt tulosten yhteyteen mallin ulkopuolelta terveydelliset elämäntavat (tupakan, alkoholin ja huumeiden käyttö, ravitsemus ja liikunta). Terveydellisten elämäntapojen taustalla vaikuttavat tietysti useat tekijät. Näin esim. tupakan polttamista ei ole järkevää tarkastella vain yksittäisenä toimintana, vaan siihen useimmiten liittyy jonkinlaisia sosiaalisia tekijöitä, esim. perheen ja kaveripiirin vaikutus. Osa-alueiden yhteyteen seuraavissa kappaleissa olen liittänyt mukaan lähinnä uusimman suomalaisen kouluterveys 2004 -kyselyn tuloksia.

Kouluterveyskysely on alkanut vuonna 1996 Stakesin toimesta ja se toteutetaan joka toinen vuosi samoissa kunnissa Etelä-Suomen, Itä-Suomen ja Lapin läänissä ja joka toinen vuosi Länsi-Suomen ja Oulun läänin kunnissa. Kysely osoitetaan opettajien kautta peruskoulun 8. ja 9. luokan sekä lukion 1. ja 2. vuoden oppilaille. Vuoden 2004 kysely on suunnattu Etelä- ja Itä-Suomen sekä Lapin läänin kuntiin. Kyselyn avulla kartoitetaan tietoa 14–18-vuotiaiden elinoloista, koulukokemuksista, terveydestä ja terveystottumuksista. (www.stakes.fi/kouluterveys/tulokset.htm)

Tässä tutkimuksessa esittelen kouluterveys-kyselyn tuloksia lukion 1. luokan tyttöjen ja poikien osalta. Kyselyyn on vastannut lukion 1. luokalta n. 6760 poikaa ja n. 8670 tyttöä. Käsittelen myös joitakin kansainvälisessä kouluterveystutkimuksessa ilmenneitä tuloksia. Tutkimus on alkanut Suomen, Englannin ja Norjan tutkijoiden aloitteesta ja siinä kartoitetaan joka neljäs vuosi nykyään jo yli 30 maassa 11-, 13-, ja 15-vuotiaiden koululaisten terveyskäyttäytymistä ja elämäntyyliä. Tutkimuksen aihealueita ovat mm. itse koettu terveys, uni- ja lepotottumukset, seksuaalinen kypsyminen ja seksuaaliset kokemukset, ihmissuhteet, nautintoaineiden käyttö sekä liikuntaharrastuneisuus. (Helminen 2002, 13.) Esittelen tuloksia 15-vuotiaiden osalta, koska se sopii tutkimieni elokuvien nuorten ikään parhaiten. Seuraavassa tuon esille terveyskäyttäytymisen osa-alueet tarkemmin.

3.2 Terveyskäyttäytyminen nuoruudessa

3.2.1 Fyysinen ja psyykinen terveys

Fyysinen ja psyykinen terveys on tutkimuksessani enemmän taustalla oleva tekijä kuin tutkimuksen varsinainen kohde. Tällä on kuitenkin merkittävä vaikutuksensa terveystietämiseen sosiaalisella, seksuaalisella ja henkisellä terveystietämisen sekä terveydellisten elämäntapojen alueella, joten siksi tarkastelen myös fyysistä ja psyykkistä terveyttä.

Kolme keskeistä vaihetta, jotka nuori käy läpi psyykkisessä kehityksessään, ovat lapsuuden vanhemmista irrottautuminen, oman kehon haltuun ottaminen sekä ikätovereihin turvautuminen. Psyykkisistä toiminnoista tärkeimpinä kehittyä abstrakti ajattelu. Tämän myötä tapa hahmottaa ympäristöä ja itseä suhteessa ympäristöön laajentuu, nuori oppii näkemään syy- ja seuraussuhteita ja etsimään ratkaisuja havaitsemiinsa ongelmiin. Näin myös kriittisyys ympäristöä kohtaan kasvaa, kun edellisen sukupolven asettamat lait, selitykset ja asetukset eivät aina välttämättä vastaa omia odotuksia ja toiveita olemassa olevasta. Psyykinen kehitys etenee samanaikaisena taantumisenä ja etenemisenä. Taantumisen osalta nuori turvautuu lapsuudesta tuttuihin malleihin, etenkin seksuaalisten ja aggressiivisten yllykepaineiden vahvistuessa. Suhtautuminen vanhempiin heilahtelee. Nuori kaipaa vanhempiaan, mutta vaihtaakin suhtautumisen nopeasti päinvastaiseksi. Huonot tavat, kuten epäsiisteys ja ruoan hotkiminen saattavat lisääntyä. Samoin kielellinen ilmaisu voi muuttua ja kirosanojen käyttö lisääntyä. Myös koulutyöskentelyssä keskittyminen ja motivaatio voivat heiketä. (Aalberg & Siimes 1999, 60–63.)

Koska nuoren persoonallisuusrakenteiden kehitys on kesken, nuoruusaikaan liittyy lyhytjännitteisyyttä, kokeiluja, mielikuvia ja fantasioita. Lyhytjännitteisyyttä ilmenee nuoren siirtyessä nopeasti asiasta toiseen, kun aikuinen taas odottaa nuorelta jatkuvaa näyttöä mm. koulunkäynnissä. Erehdysten ja oikeiden ratkaisujen kautta nuori löytää omaa minuuttaan ja tässä nuori tarvitsee aikaa ja tilaa

kasvaa. Mielikuvissaan nuori elää niitä mahdollisuuksia, jotka todellisuudessa ovat tavoittamattomissa. Useimmin nuori fantasioi lohduttaakseen itseään, mutta palaa sieltä takaisin realiteettiin. (Aalberg & Siimes 1999, 65–66.)

Vanhempien menetettyä vahvaa merkitystään ja oman kehon muuttuessa narsismi eli suuruuskuvitelmat itsestä pitävät yllä nuoren itsetuntoa. Itsevarmuuden ja itsevarman käyttäytymisen korostaminen sekä uhoamien täyttävät nuoren itsetuntoa. Tunnetila heilahtelee mitättömyyden ja suuruuskuvitelmien välillä ja pienikin pettymys voi horjuttaa käsitystä omasta itsestä. Kuitenkin nuori tarvitsee itselleen tärkeiltä ihmisiltä jatkuvaa palautetta siitä, millainen hän on ja uskoo olevansa sellainen kuin mitä muut hänestä ajattelevat. Kaveri- ja seurustelusuhteet palvelevat aluksi enemmän nuoren narsistisia tavoitteita. (Aalberg & Siimes 1999, 67–68.)

Psyykkisen kehityksen vaiheessa nuorelle ovat tavanomaisia tietynlaiset suojautumiskeinot ympäristön ärsykkeiltä ja oman itsen muuttumisen hämmennykseltä. Näitä ovat mustavalkoinen ajattelu, dramatisointi, älyllistäminen ja askeettisuus. Mustavalkoiseen ajatteluun kuuluu ihmisten karkea jakaminen hyviin tai pahoihin, oman itsen käsityksen ailahtelu ja ideoiden puolesta toimiminen tai niiden vastustaminen. Välillä vanhemmista toinen on hankala, ymmärtämätön ja rajoittava ja koulussa sama ajatus kulkee suhteessa opettajiin; toiset ovat pidettyjä, mutta tässäkin tilanne voi hetkessä muuttua. Nuori dramatisoi sisäisten ristiriitojen ajamana. Asioiden älyllistäminen auttaa hallitsemaan sisäisiä ristiriitoja ja kiihkeyttä antaen älyllisiä purkautumiskeinoja. Usein älyllisyys on kuitenkin unelmaa, ei todellista käyttäytymistä, kuten esim. pyrkimykset fanaattiseen luonnonsuojeluun tai jonkin ideologian puolustamiseen. Askeettinen käyttäytyminen on omia haluja vastaan taistelemista ja siten pyrkimystä oman itsen hallitsemiseen. Askeettista käyttäytymistä ilmentävät mm. ruoasta kieltäytyminen, välinpitämättömyys omasta ulkoisesta olemuksesta tai rahan merkityksen mitätöiminen. Vertaamalla omaa käytöstään muihin nuori voi tuntea ylemmyyttä tai hallitsevuuden tunnetta. (Aalberg & Siimes 1999, 69–71.)

3.2.2 Sosiaalinen terveystyytyminen

Kansanterveyslaitoksen erikoistutkija määrittelee sosiaalisen terveyden yhteisöön osallistumisena ja rooleissa selviytymisenä (Aro 2001, 10). Siihen voidaan liittää näin ollen perheen, vanhempien, ystävien, koulun, vapaa-ajan ja harrastusten alueet, jotka vaikuttavat nuoren elämään ja terveystyytymiseen. Kotona opitut tavat, kuten päivärytmi, työn ja levon suhde, ihmissuhteiden merkitys jne. seuraavat nuorta hänen päivittäisissä valinnoissaan.

Green (1999) liittää terveyden edistämisen arviointimallissaan sosiaalisen alueen elämänlaadun käsitteeseen. Elämänlaatuun hän sisällyttää kuuluvaksi yksilöiden tai ryhmän tietoisuuden siitä, että heidän tarpeet ovat täytettyjä ja että heitä ei ole kielletty mahdollisuuksista tavoitella onnellisuutta ja tyytymystä. (Green & Kreuter, 1999, 54.) Weare (2000) puhuu sosiaalisen ja henkisen terveyden läheisestä yhteydestä toisiinsa (Weare 2000, 11).

Sosiaaliset suhteet ovat merkittävä osa ihmisten elämää. Perhettä ei valita, se annetaan. Stakesin kouluterveys 2004 -tutkimuksen mukaan lukion 1. luokan poikien perheistä 81 % (n=6742) on sellaisia, joihin kuuluu perheeseen sekä äiti että isä, tyttöjen perheistä 75 % (n=8668). Perhe ja sen ilmapiiri luovat näin pohjan tuleville ihmissuhteille. Perheinstituution muutos, avioerot ja yksinhuoltajuus saattavat Ziehen (1989) mukaan tuoda nuoren elämään tiettyä turvattomuutta. Turvattomuutta aiheuttaa epävarmuus siitä, että nuoret eivät voi pitää itsestäänselvytenä vanhempiensa yhdessä pysymistä. Määrällisin mittarein mitattuna nuoren elämässä kommunikointi suvun ja perheen kanssa on vähentynyt. Ystävyysuhteita nuoret solmivat koulussa, omalla asuinalueellaan ja harrastusten parissa. Näin ystävien kanssa vietetty aika ja harrastukset ovat olennainen osa nuoren elämää. Rimpelä ym. (1990) ovat tutkineet nuorten terveystottumusten yhteyttä hyväosaaisuuteen ja tulosten mukaan hyväosaisuus kasautuu myös terveystottumuksissa korkeaan sosiaaliseen taustaan. (Lähteenmaa & Siurala 1991, 119–121.)

Pulkkinen (2003) vahvistaa artikkelissaan *Suomalaisilta on mennyt arkijärki* käsitystä, että kodin merkitys on oleellinen lapsen ja nuoren kehitykselle ja että ongelmien perussyynä on lasten ja varhaisnuorten liiallinen yksinolo. Huonolta kehitykseltä suojaavia tekijöitä ovat mm. vanhempien hyvät keskinäiset välit ja vähäinen alkoholin käyttö, kiinnostus koulunkäyntiin murrosiän alussa, ruumiillisen kurituksen puuttuminen sekä erityisesti poikiin vaikuttava perheen sosioekonominen taso. Poikia enemmän tyttöjen selviytymiseen liittyvät ihmissuhteet ja sosiaaliset taidot sekä koulumenestys. (Mannonen 2003c, 4-6.)

Nuorten kehitys etenee yhtäaikaaisesti eteen- ja taaksepäin (regressio) ja se aiheuttaa aikuisille vaikeuksia pysyä mukana nuoren mielen liikkeissä. Itsenäistymispyrkimykset ja riippuvuuden tunteet heilahtelevat ja voimakkaat mielikuvat sekaannuttavat todellisuutta. Useimmiten ristiriitatilanteissa nuori hakee kuitenkin apua ikätovereiltaan, ei vanhemmiltaan. Vanhempien seurattessa omia nuoriaan myös heidän omat nuoruuden kokemuksensa nousevat mieleen ja heidän omista nuoruuden kokemuksistaan riippuu, kuinka he asettavat rajoja ja antavat vapautta ja mahdollisuuksia. (Aalberg & Siimes 1999, 99–100.) Myös Ziehe (1991) vahvistaa, että jokaisessa yksilössä vaikuttavat sekä intressi regressioon että intressi progressioon. Kun regressio noudattaa aina varmuuden periaatetta, progressio on suuntautunut muutoksiin, eteenpäin pääsemiseen ja pystymisen elämyksiin. (Ziehe 1991, 133.)

Kouluterveys 2004 -kyselyssä kartoitettiin myös nuorten väkivaltaisuutta. Lukion 1. luokan pojista 89 % ja tytöistä 96 % ei ollut lainkaan osallistunut tappeluun viimeisen 12 kuukauden aikana. Samanikäisten joukossa 96 % niin pojista kuin tytöistä ei ollut kertaakaan varastanut kaupasta tai kioskista. Pojista 10 % ja tytöistä 11 % oli itse joutunut ryöstön kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana. Sanaa *ryöstö* ei tutkimuksessa määritellä tarkemmin. (www.stakes.fi/kouluterveys/tulokset.htm)

3.2.3 Seksuaalinen terveyskäyttäytyminen

Seksuaaliterveys voidaan määritellä seksuaalisuuteen liittyvän fyysisen, emotionaalisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tilaksi, jossa ei ole kyse vain sairauden, toimintahäiriön tai raihnaisuuden puuttumisesta. Positiivinen ja kunnioittava asenne

seksuaalisuuteen ja seksuaalisiin suhteisiin sekä mahdollisuus nautinnollisiin ja turvallisiin seksuaalisiin kokemuksiin ilman pakottamista, syrjintää ja väkivaltaa, kuvastavat hyvää seksuaaliterveyttä. (Kosunen & Ritamo, toim. 2004, 5.)

Sukupuoliasiat tulevat nuorilla ajankohtaiseksi yleensä silloin kun nuori saavuttaa sukukypsyuden. Tyttöillä kuukautiset alkavat n. 12–13-vuotiaana ja siemensyöksyt pojilla n. 13–14-vuotiaana. (Mannonen 2003b, 4-6.) Suhtautumisellaan omaan kehoonsa, irrottautumalla omista vanhemmistaan ja hakeutumalla ikätovereiden seuraan nuori etsii ratkaisuja omaan seksuaalisuuteensa. Oman ruumiin kokemukset eroottisine tunteineen, masturbaatio ja seksuaalisuutta ilmentävät fantasiat jäsentävät aikuisuuden seksuaalisuutta. Vanhemmista irrottautumisella nuori käsittelee heihin liittyviä toiveita ja haluja. Pikku hiljaa nuorten keskuudessa muodostuu ryhmiä, joiden sisällä seurustelua kokeillaan ja nämä kokeilut toimivat esiasteena parinmuodostukselle. (Aalberg & Siimes 1999, 77.)

Nuorille annettavasta terveystieteestä väitöskirjan *Seksuaalikasvatusmateriaalit - pääkaupunkiseutulaisten nuorten näkemyksiä ja kokemuksia* tehnyt Raija Nummelin (2000) toteaa, että kaveripiirissä kuitenkin faktat, fiktiot ja fobiat sekoittuvat nuorta ohjaavaksi käyttäytymiskulttuuriksi. Myös median vaikutus piiloviestinnällään seksuaalisuuttaan etsivään nuoreen on salakavalaa. Nummelinin mukaan etenkin kaupunkikulttuuri tarjoaa hyvin itsekokeskeisen mallin, jossa tärkeintä ovat omat tarpeet, jolloin seksistäkin muodostuu keino tyydyttää omat tarpeet. (Hautala 2003, 9.)

Nuorisotutkimukset seksuaaliterveydestä eivät ole osoittaneet muutosta nuorten seksuaalisessa aktiivisuudessa 1980-luvulta 1990-luvun puoliväliin saakka. 1990-luvun lopun ja 2000-luvun alun nuorisotutkimusten tulokset antavat näytteitä siitä, että seksuaalinen aktiivisuus lisääntyi seurusteluaktiivisuuden, suutelu- ja hyväilykokemusten ja yhdyntäkokemusten osalta. Kuitenkin vuosien 2002–2003 tulokset viittaavat, että seksuaalisen aktiivisuuden nousujohteisuus on pysähtynyt. Tutkimusten nuoret ovat peruskoulun 8. ja 9. luokan sekä lukion 1. luokan oppilaita. Tutkimukset kuuluvat valtakunnalliseen kouluterveyskyselyyn, jota Stakes toteuttaa. (Kosunen 2004, 46–47.)

Vuoden 2002 kouluterveys -kyselyn mukaan esim. Helsingissä lukioikäisistä nuorista vain 6-7 % on sitä mieltä, että sukupuoliyhdyntä ei kuulu heidän ikäistensä seurusteluun. Ehkäisymenetelmänä lukioikäisillä on useimmiten pelkkä ehkäisytabletti ja vastaavasti kondomin käyttäjien osuus on vähentynyt. Kaiken kaikkiaan nuorten seksuaalinen aktiivisuus on lisääntynyt ja sen myötä myös sukupuolitaudit ja raskauden keskeytykset. Abortin tehneistä 7 % oli alle 17-vuotiaita. (Hautala 2003, 8.) Vuoden 2004 kyselyn mukaan vakituisesti seurustelevia lukion 1. luokalla oli pojista 16 % ja tytöistä 28 %. Samanikäisenä yhdynnässä oli ollut pojista 29 % ja tytöistä 40 %. www.stakes.fi/kouluterveys/tulokset.htm

Nuorten seksuaalisuuden tutkimukset liitetään usein seksuaalisen aktiivisuuden ajankohtaan, seksuaalikäyttäytymisen muotojen ja ehkäisyn alueille. Seksuaaliterveyteen kuuluu kuitenkin myös psykososiaalinen näkökulma. Kulttuurimme antaa olettaa, että aktiivinen seksielämä takaa onnellisuuden. Kuitenkin liian nuorena aloitettu aktiivinen seksielämä voi haitata mielenterveyttä, kun nuori ei ole siihen vielä emotionaalisesti valmis. Masentuneet nuoret saattavat etsiä seksisuhteista kaipaamaansa hyväksyntää lievittääkseen sillä pahaa oloa. Tubman ym. (1996) ovat todenneet, että seksuaalisesti aktiivisilla nuorilla masennusoireet olivat yleisempiä kuin kokemattomilla. (Kaltiala-Heino 2004, 61–65, 68.)

3.2.4 Henkinen terveyskäyttäytyminen

Henkistä terveyttä on vaikea määrittää yksiselitteisesti. Weare (2000) selvittää, että useimmiten, kun puhutaan henkisestä terveydestä, siihen liitetään myös emotionaalinen ja sosiaalinen aspekti. Henkiseen terveyteen liitetään emotionaalinen hyvinvointi sekä kyky solmia suhteita että kyky olla osa ryhmää. Weare (2000) tähdentää, että se mitä ymmärrämme henkisellä terveydellä, riippuu arvoistamme, ennakkokäsityksistämme ja oletuksistamme. Näin ollen henkinen terveys on pitkälti sosiaalisesti rakennettu; se eroaa mm. kulttuurien, yhteisöjen ja ammattialojen suhteen. (Weare 2000, 11–13.)

Henkisen terveyden alueeseen voidaan käsittää kuuluvaksi mm. mieliala, tyytyväisyys itsestä ja elämästä sekä tulevaisuudenkuva. Kokemukset mielialan vireisyydestä ovat tyttöjen ja poikien osalta samankaltaiset. Kouluterveyskysely 2004

paljastaa, että lukion 1. luokan pojista vähän alle puolet (46 %) koki mielialansa melko valoisaksi ja hyväksi, vastaavasti tytöistä noin puolet (51 %). Alakuloisuutta ja surullisuutta sekä jatkuvaa alakuloisuutta koki samanikäisistä pojista 9 % ja tytöistä 12 %."Miten katsot elämäsi sujuneen?" - kysymykseen lukion 1. luokan pojista 28 % ilmaisi elämän onnistuneen usein hyvin, tytöistä 27 %, kun vastaavasti useammin epäonnistumisia oli kokenut pojista 12 % ja tytöistä 17 %. (www.stakes.fi/kouluterveys/tulokset.htm)

Kyselyn mukaan lukion 1. luokan pojista 46 % ja tytöistä 38 % piti itseään melko hyvänä. "Ei huonona" itseään piti pojista 45 % ja tytöistä 44 %. Itseensä pettymyksen tunteita kokeneita oli vastaavasti pojista 16 % ja tytöistä 24 %. Omaan ulkonäköön melko tyytyväisiä oli pojista 38 %, tytöistä 37 %. Tytöt eroavat pojista rumuuden kokemisessa. Pojista 20 % ja tytöistä 35 % olivat joko huolissaan rumuudestaan, pitivät itseään rumana tai olivat varmoja että olivat rumia. www.stakes.fi/kouluterveys

Anita Rubinin (1998) väitöskirja selvittää nuorten käsityksiä tulevaisuudesta. Väitöskirjan *The Images of the Future of Young Finnish People* mukaan 90 % nuorista suhtautui omiin tulevaisuuden mahdollisuuksiinsa positiivisesti, mutta samalla yli puolet nuorista näkee Suomen ja maailman tulevaisuuden tilan romahtavan. Rubinin mukaan tämä osoittaa nuorten tulevaisuudenkuvan olevan mustavalkoinen. (Mannonen 2003a, 4.) Kouluterveyskyselyn 2004 mukaan yleisesti toiveikkaasti tulevaisuuteen suhtautui lukion 1. luokan pojista 59 % sekä tytöistä 64 %, kun taas masentavasti tulevaisuuteen sekä tytöistä että pojista suhtautui 5 %. (www.stakes.fi/kouluterveys/tulokset.htm)

3.2.5 Terveydelliset elämäntavat

Suomessa on tehty paljon nuorten terveydellisiin elämäntapoihin liittyvää tutkimusta. Nuorten terveystapatutkimus alkoi vuonna 1977 ja sillä on kahden vuoden välein saatu tietoa 12-, 14-, 16-, ja 18-vuotiaiden terveystavoista, kuten tupakoinnista ja päihteiden käytöstä, koetusta oireilusta, ravitsemuksesta ja liikuntaharrastaneisuudesta. Kouluterveyskysely alkoi vuonna 1996 ja sillä on saatu tietoa perusopetuksen yläluokan

ja lukiolaisten terveystavoista joka toinen vuosi. Kansainvälisen WHO-tutkimuksen (HBSC-tutkimus) avulla tietoa suomalaisten nuorten terveystavoista on saatu vuodesta 1983 alkaen ja uusi tutkimus toteutetaan joka neljäs vuosi. Lisäksi on muita tutkimuksia, kuten mm. liikunnan osalta Lasten Monikeskustutkimuksen LASERI -tutkimus ja Suomalainen kakkostutkimus (FinnTwin -tutkimus). (Kannas 2004, toim., 27, 83, 119, 187, 194.)

Tupakointi

Karvonen, Rimpelä ja Rimpelä (1991) tuovat esille artikkelissaan *Tupakka, alkoholi ja huumeet – kohti moderneja käyttötapoja?*, että yhteiskunnan rakennemuutos, kaupungistuminen, sosiaalisen kontrollin lieventyminen, elintason nousu ja nuorten oma käytettävissä oleva raha ovat lisänneet nautintoaineiden käyttöä ja helpottanut niiden saatavuutta. Usein useampien erilaisten päihteiden käyttö saattaa liittyä toisiinsa. (Lähteenmaa & Siurala 1991, 147–153.)

Nuorten tupakoinnin aloittamiseen vaikuttaa aluksi eniten sen sosiaalinen puoli. Suuri mahdollisuus tupakoinnin aloittamiseen on nuorilla, kun heidän omasta elämänpiiristään löytyy tupakointia suosivia malleja ja mahdollisuus tupakoida. Kun jompi kumpi vanhemmista polttaa, on riski tupakoinnin aloittamiseen kaksinkertainen. Myös tupakan hinnalla, mainonnalla, vähäisellä liikunnan harrastamisella ja ympäröivän yhteiskunnan asenteella tupakointiin on vaikutuksensa nuoren henkilön tupakoinnin aloittamiseen. (Vierola 1996, 22.)

Voimakkaimmin nuorten tupakointia ennustavat läheisimpien kavereiden ja omien vanhempien tupakointi. Samoin myös iällä, sukupuolella ja koulutusorientaatiolla on merkityksensä siten, että tupakointi yleistyy voimakkaasti 13–15-vuotiaiden keskuudessa. Tupakointi on vielä yleisempää pojilla kuin tytöillä sekä huonosti koulussa menestyvillä. Suomen Lääkärilehdessä esitetyn tutkimuksen mukaan myös alueellisia vaihteluja on tupakoinnin yleisyydessä. Esim. tupakointi oli sitä vähäisempää, mitä suurempi osa alueen väestöstä oli naimisissa tai avoliitossa. Samoin ammatillisissa tekijöissä oli eroja siten, että tupakointi oli vähäisempää ylempien

toimihenkilöiden ja maanviljelijöiden lapsilla kuin muiden ammattiryhmien lapsilla. (Helakorpi, Karvonen, Rimpelä & Rimpelä 2002, 911.)

Suomen Syöpäyhdistyksen toteuttama tutkimus 12–15-vuotiaiden helsinkiläisten nuorten tupakointiin liittyvistä asenteista toteaa, että nuoret pitävät tupakointia välivaiheena, jolloin poltellaan kaveriporukassa, kapinoidaan ja kovistellaan. Nuoret uskovat, että he eivät enää polttaisi aikuisuudessa, koska siihen liittyy kielteisiä mielikuvia, kuten vastuuttomuus ja rumuus. Kouluterveys 2004 -kyselyn mukaan lukion 1. luokan pojista päivittäin tupakoi 14 % ja tytöistä 15 %. Pojista puolet ei lainkaan tupakoinut, tytöistä hieman alle puolet (48 %). Pojista tupakoinnin silloin tällöin hyväksyi 69 % ja tytöistä 73 %. (www.stakes.fi/kouluterveys.htm)

Alkoholi

Sosiaali- ja terveyshuollon vuonna 1999 *Päihteen nuoruus – hyvinvointia aikuisena* -hanke vahvisti käsityksiä suomalaisten nuorten juomiskulttuurista. Nuoret juovat humalahakuisesti ja aloittavat alkoholin käytön aikaisemmin kuin muissa Pohjoismaissa. Tutkimuksen mukaan nuoret juovat useimmiten kotibileissä tai julkisella paikalla, mutta ei juurikaan ravintolassa, näin tietenkin nuorten ikä huomioiden. Alkoholi saatiin useimmiten joltain toiselta henkilöltä, joka oli täyttänyt 18 vuotta. Suosituimmat juomat olivat siideri, olut, lonkero ja miedot viinit. Edellä mainittujen alkoholityyppien nautintomäärä kerralla on n. 1–3 pulloa. 40 % kyselyyn vastanneista 13–14-vuotiaista (384 nuoresta) sallisi alkoholin käytön alle 18-vuotiaille ja myös kolmannes sallisi alkoholin käytön alle 16-vuotiaille. Puolet nuorista oli havainnut, että alkoholin saanti alaikäiselle oli helppoa. (Suomen Lääkärilehti 1999, 4528.)

Kouluterveys 2004 -kyselyssä ilmeni, että lukion 1. luokan pojista 16 % käytti alkoholia viikoittain tai vähän useammin ja tytöistä 10 %. Ei lainkaan alkoholia käyttävien osuus pojista oli 23 % ja tytöistä 20 %. Runsas kolmannes (37 %) niin pojista kuin tytöistä (35 %) ei lainkaan juonut itseään humalaan. (www.stakes.fi/kouluterveys.htm)

Nuoret alkoholin käyttäjinä -seurantatutkimuksessa (1977–1993) todetaan, että kerran kuukaudessa tai useammin humalaan juominen lisääntyi voimakkaammin

vuosina 1985–87. Vuosina 1989–91 osuudet taas pysyivät lähes ennallaan, mutta sitten taas vuosina 1991–93 humalaan kerran kuukaudessa tai useammin juominen on jälleen lisääntynyt. (Ahlström 1994, 39.) Nuoret hankkivat alkoholin joko itse noutamalla Alkosta, kaupasta tai kavereiden, vanhempien, sisarusten tai jonkun tuntemattoman henkilön toimesta. Yleisin tapa lukion 1. luokan tytöillä ja pojilla oli hankkia alkoholia kavereiden kautta. (www.stakes.fi/kouluterveys.htm.)

Huumeet

Salasuo (2004) tuo esille, että huumeiden käytön merkitykset heijastavat kunkin nuorisokulttuurin ajankuvaa. Esim. 1960-luvulla nuorten huumeiden käyttö liittyi hippikulttuuriin ja 1990-luvulla siihen liittyi bailaaminen, hallittu riskinotto ja nautintohakuinen vapaa-ajan huvi arjen vastapainona. Molemmissa ajankuvissa painottuvat kuitenkin huumeiden käytön satunnainen luonne ja pyrkimys hallita käyttöä. Tämänäyttöisestä huumeiden käytöstä 2000-luvun alussa puhutaan huumeiden viihdekäyttönä. (Hakkarainen & Metso 2003, Salasuon 2004, 14 mukaan.)

1990-luvun huumeaalto heijastaa suurten kertomusten ja arvojen puutostilaa ja kulutuksen kyllästävä ajankuvaa. Huumeiden käytössä ei ole kyse nuorison alakulttuurin vastarinnasta, vaan se edustaa vapautumista, hetkellistä pakoa arkisista rooleista ja identiteeteistä ja vapautta kokea ja tuntea yksilöllisesti sitä mitä haluaa. (Melechi 1993, Salasuon 2004, 15 mukaan.) Huumeiden käytöllä haetaan kulttuurissamme hetkellistä irtiotta arjesta, hyvän olon maksimointia ja uusien kokemusten etsintää. Käyttäjät ovat tavallisesti hyvin toimeentulevia tavallisia nuoria, joille maailma avautuu mahdollisuuksien antajana. Huumeita käytetään hyödykemäisesti; käyttäjät korostavat käytön hallintaa ja niistä saatuja elämyksiä, eli tässä hyötyjä. Yhteiskuntaamme leimaa vapaa-ajan kulttuuri mutta toisaalta suorittamisen ja saavuttamisen kulttuuri. Tällöin nuori voi sujuvasti ansiokkaan työ- tai koulupäivän ja urheiluharrastuksen jälkeen siirtyä nauttimaan alkoholia tai ekstaasia sekä sukkuloida erilaisten tai normeista poikkeavien ryhmittymien välillä. (Lähtenmaa 2001, Salasuon 2004, 15–16 mukaan.)

Pietarinen esittää artikkelissaan *Huumeiden käytön taustasta*, että yleisesti ottaen huumeiden käytön syyt löytyvät yhteiskunnallisista tekijöistä. Hän myös toteaa, että huumeiden käyttäminen on tavallisimmin seurausta siitä, että kasvuympäristö ei tue perusmotiivien (henkilökohtainen autonomia, sosiaalinen arvostus, turvallisuus, mahdollisuus erityisiin elämyksiin ja ymmärtäminen) mukaisia pyrkimyksiä, vaan pikemminkin tukahduttaa niitä. (Pietarinen 2001, 15–17.)

1990-luvun tutkimusten mukaan huumeiden käyttö on lisääntynyt merkittävästi. Stakesin huumeiden käyttöä tutkiva erillistutkimus tehtiin vuonna 2000 juomatapatutkimuksen yhteydessä. Sen mukaan kuitenkin nuorten keskuudessa olisi havaittavissa huumeiden käytön tasaantumista. Tutkimuksen mukaan huumeiden käyttö alkaa tavallisesti ystäväpiiriin myötä, jolloin ystäväpiiri on sosiaalinen huumeille altistava tekijä. Samoin henkilökohtaiset kontaktit huumeiden käyttäjään lieventävät omia negatiivisia asenteita huumeisiin. Huumekyselyssä suurin osa ilmoitti, ettei heillä ole henkilökohtaisia kontakteja huumeiden käyttäjään, mutta nuoremmissa, alle 20-vuotiaissa huumeiden käyttäjän tuntee yli puolet. Tutkimuksen mukaan 15–19-vuotiaista nuorista reilu puolet (53,6 %) tuntee huumeiden käyttäjän. (Hakkarainen & Metso 2001, 4421.) Kouluterveyskysely (2004) osoittaa, että kuitenkin lukion 1. luokan pojista ja tytöistä suurimmalle osalle (81 %, 85 %) ei ollut tarjottu huumeita viimeisen kuluneen vuoden aikana. Tytöistä vähän alle puolet ja pojista reilu kolmannes arvioi, että heidän ikäistensä mahdollisuudet hankkia huumeita omalla paikkakunnalla olivat melko helpot. (www.stakes.fi/kouluterveys/tulokset.htm)

Tukiasema¹ on selviteltyt nuorten huumeiden käyttöön liittyviä merkkejä. Artikkelissa *Merkkejä nuorten huumeidenkäytöstä* näitä ovat mm. nuoren ystäväpiiriin ja käyttäytymisen (ulkonäkö, pukeutuminen) äkillinen muuttuminen, kouluun, harrastuksiin ja työhön liittyvän kiinnostuksen katoaminen (arvosanat laskevat, poissaolot lisääntyvät), omaan huoneeseen sulkeutuminen tai pitkät poissaolot kotoa,

¹ Tukiasema.net on internetissä toimiva tiedotus-, ohjaus-, neuvonta- ja tukipalvelu. Se tarjoaa tietoa mielenterveyden ylläpitämisestä, sairauksista ja niiden hoidoista sekä tukea omasta henkisestä hyvinvoinnista ja terveyden huolehtimisesta. Työntekijät ovat vapaaehtoisina verkkoauttajina toimivia mielenterveysalan ammattilaisia. Tukiasema.net palveluja ovat mm. artikkelit, termien selitykset, kirjavinkit, kysymyspalsta, keskusteluryhmät, nettipäiväkirjat, chat, omatarinat, testit oman hyvinvoinnin arvioimiseen, uutiset ja gallupit. Tukiasema.net on Suomen laajin ja käytetyin henkiseen hyvinvointiin ja mielenterveyteen liittyvä palvelu. www.tukiasema.net

rahan tarpeen kasvun kautta näpistely sekä nuoren todellisuudentajun häiriöt ja muutokset. Yleensä näistä merkeistä useimmat toteutuvat yhtäaikaisesti. (<http://www.tukiasema.net/teemat/paihteet.asp>)

Ravitsemistottumukset

Kouluterveys 2004 -kyselyn mukaan lukion 1. luokan pojista 91 % ja tytöistä 82 % söi yleensä kouluruuan. Koulun jälkeen iltapäivällä tai illalla varsinaista ateriaa perheen kanssa ei syönyt pojista 15 % ja tytöistä 20 %. Viimeksi kuluneen viikon (7 pv) aikana makeisia oli syönyt 1-2 kertaa viikossa pojista 58 % ja tytöistä 53 %. (www.stakes.fi/kouluterveys/tulokset.htm)

Ojala (2004) tuo esille, että nuorten ruokailun erityispiirteenä on aikaan sitoutumaton, vapaamuotoinen ja sosiaalinen syöminen. Tähän sopii hyvin pikaruokaloissa syöminen, jossa kuitenkin ruoan sijasta tärkeämpänä motivaationa on sosiaalisuus ja hauskan pitäminen. (Ojala 2004, 103–104.) Vaikkakaan ruoka itsessään ei olisi pääasia, on pikaruuan nauttimisella seurauksensa.

Sarlio-Lähteenkorva (2000) kertoo artikkelissaan *Lihavuus ja elämänkaari* lihavuuden vaikutuksista elämänkaaren eri vaiheisiin. Lihavuus elämänkaaren eri vaiheissa voidaan aina nähdä terveydentilaa heikentävänä. Lihavuus on läheisessä yhteydessä elämän murroskausiin, joissa tapahtuu elämäntapojen muutoksia ja hioutumista. (Rahkonen & Lahelma 2000, 101.)

Lasten ja nuorten lihominen on ollut kasvussa 1990-luvulla. Lasten lihavuudesta Suomessa ei ole kattavia tutkimuksia, mutta kuten nuorten yleistyvän lihomisen, myös lasten osalta sen uskotaan seuraavan samanlaista suuntausta. Hoikkuuden ihannointi edistää ahdistuneisuutta omasta painosta. Aivan normaalin kokoinen lapsi tai nuori voi ajautua lihomis- tai laihtumiskierteeseen. Jos on ”normaali”, ei ole normaali, vaan lihava. Nuorten lihomiseen liittyvän AVTK (Aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja terveys) -tutkimuksen mukaan 15–24-vuotiaiden joukossa lihominen on kaksinkertaistunut viimeisen viidentoista vuoden aikana. (Rahkonen & Lahelma 2000, 106–110.)

Lihomiseen liittyviä taustatekijöitä ovat lapsuudessa lähinnä elämäntavat, liikunnan vähäisyys ja vanhemmilta opitut ravintotottumukset sekä jossain määrin perintötekijät. Nuoruudessa elämä joutuu usein törmäyskurssille ja vaikeissa tilanteissa näennäistä apua saa helposti ruoasta, alkoholista ja tupakasta. Jokaiseen ikäkauteen kuuluvissa elämän kriisivaiheissa olevat ilmiöt, kuten stressi ja masennus, voivat lihottaa. Usein elämän muutosvaiheissa negatiiviset tai vieraat tuntemukset helpottavat primitiivisen käyttäytymisen, syömisen myötä. Nykyihmiselle näyttää olevan vaikea rajoittaa syömistä, jos ruokaa on runsaasti tarjolla. (Rahkonen & Lahelma 2000, 111–114.)

Liikunta

Liikunnan harrastaminen yhdistetään sen positiivisiin vaikutuksiin sekä fyysisten ominaisuuksien että persoonallisuuden kehittäjänä ja sen uskotaan kehittävän ystävyysuhteita ja itsearvostusta. Kannas ym. (2004) tuovat esille, että liikunta on merkittävä sairauksia ehkäisevä tekijä, voimavara terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi, kasvua ja kehitystä tukeva sekä lasten ja nuorten elämään sisältöä tuova elämysten lähde (Vuori, Kannas & Tynjälä 2004, 117).

Kouluterveys 2004 -kysely osoittaa, että lukion 1. luokan pojista harrastaa liikuntaa kerran päivässä viidennes (20 %) ja tytöistä reilusti alle viidennes (16 %). Kerran viikossa tai harvemmin liikuntaa harrastavien määrä pojissa on 14 % ja tytöissä 20 %. (www.stakes.fi/kouluterveys/tulokset.htm.) WHO-tutkimuksen mukaan suomalaisten 11-, 13- ja 15-vuotiaiden vapaa-ajan liikuntaharrastaneisuus on lisääntynyt vuosien 1986–2002 välillä. Samoin, yli 90 % kaikista 11–15-vuotiaista uskoo, että he harrastavat liikuntaa edelleen 20-vuotiaana. (Vuori, Kannas & Tynjälä 2004, 131.)

3.2.6 Nuorten terveyshaasteet ja riskikäyttäytyminen

Lasten ja nuorten terveystutkimuksen tutkimus on pitkän tähtäimen työtä, silloin kun tutkitaan nykyisen terveystutkimuksen vaikutuksia myöhemmälle iälle. Suomessa lasten ja nuorten terveystilanne on hyvä (Rahkonen & Lahelma 2000, 68). Iän myötä

sairastavuus kuitenkin nopeasti nousee, kansaneläkelaitoksen terveystutkimuksen 1995/96 mukaan jo yli viidennes 15–24 vuotiaista on pitkäaikaissairaita. Yleisiä sairauksia alle 20-vuotiailla ovat allergiset nuhat ja erilaiset mielenterveyshäiriöt. Nuorilla kasvava terveysongelma on myös lihavuus, joka aiheuttaa sosiaalisia ja fyysisesti terveydellisiä ongelmia niin nuoruudessa kuin myöhemminkin. Nuoruudessa vahvasti käynnissä oleva psyykinen ja fyysinen kehitys voivat aiheuttaa oman terveyden huonoksi kokemista. (Rahkonen & Lahelma 2000, 69–72.)

Koska nuoruus on pitkälti itsensä etsimisen ja löytämisen aikaa, tapahtuu myös terveyskäyttäytymisessä useita kokeiluja ja muutoksia. Nuorten tupakointi ja alkoholinkäyttö sekä liikunta- ja ravintotottumukset ovat nuoruudelle tyypillisiä terveyskäyttäytymisen muotoja. Joillekin muutos voi olla hetkittäinen, joillekin muutoksesta muodostuu elämänmittainen tapa. Nuoruuteen liittyy myös tulevan aikuisuuden vaikutus siinä, että nuoruudessa täytyy ehtiä irrottelemaan ja elämään huoletonta aikaa. Nuoruus on myös toisaalta rasittava minän jatkuvan työskentelyn ja sosiaalisten roolien uusiutumisen vaihe, joka voi vaikuttaa suurestikin mielenterveyteen. Myös biologisen kypsymisen myötä nuorella on paineita muokata keho ajan ihanteiden mukaiseksi. Sosiaaliset paineet purkautuvat erilaisina sairauksina, kuten laajasti esiintyvinä tyttöjen syömishäiriöinä. (Rahkonen & Lahelma 2000, 75–78.)

Nuoruudessa terveyteen liittyvät ongelmat ovat erilaisia kuin muissa ikävaiheissa. Tällöin terveys on muita ikävaiheita enemmän yhteydessä terveyttä koskeviin arvostuksiin ja elämäntyyliin. Riskinottoa lisäävät elämänilon tarve, kokemuksen puute ja tunne haavoittumattomuudesta. Nuorella on tarve osoittaa riippumattomuutta ja rohkeutta ja onnettomuudet ovatkin nuorten suurin kuolinsyy. Riskikäyttäytyminen liittyy useimmiten tupakka- tai huumeriippuvuuteen, humalahakuisuuteen ja seksuaaliseen riskikäyttäytymiseen jonka tuloksena ovat esim. sukupuolitaudit ja teiniraskaudet sekä ravitsemuksen yksipuolisuuteen ja liikunnan puutteeseen, jonka tuloksena on useimmiten ylipainoisuus. (Lappi, Perheentupa, Rajantie & Sihvola 1993, 23–26.) Seuraavassa luvussa käsittelen elokuvia tutkimuskohteena ja lopuksi kokoan yhteenvedon tutkimukseni osatekijöistä, eli nuoruudesta, terveyskäyttäytymisestä ja elokuvista.

4. ELOKUVAT TUTKIMUSKOHTENA

4.1 Elokuvien populaarikulttuuri

Ranskassa Lumièren veljekset olivat vuonna 1895 kehittäneet filmikameran. Nykyaikaisen elokuvateollisuuden juuret saivat alkunsa 1900-luvun alussa Yhdysvalloissa, samoihin aikoihin kun useat muut nykyaikaiset tuotteet, kuten sanomalehdet jättimäisine kustantamoineen, aloittivat laajemman teollisen tuotantonsa. Yhdysvalloissa filmien tekeminen oli rikkaan kapitalistisen ryhmän käsissä, kun taas Ranskassa elokuvateollisuus pitäytyi enemmän taiteellisessa tavoitteessaan. (Balázs 1970, 23.) Monaco (1981) liittää elokuvan historian alkuvaiheen kuvalliseen taiteeseen ja valokuvien tallentamiseen, siitä termi ”liikkuvat kuvat” (moving pictures) (Monaco 1981, 20).

Samoin kuten Balázs, Monaco (1981) korostaa elokuvan taiteellisuutta. Kautta historian taide (mm. maalaustaide, valokuvaus, teatteri, musiikki) on välittänyt kyseessä olevan aikakauden elämää ja tulkintoja. Kulttuurihistorioitsija Raymond Williams on esittänyt, että taidetta tulee ymmärtää, jotta voisi käsittää kulttuurin ja yhteiskunnan keskinäisiä suhteita. (Monaco 1981, 3.)

Populaarikulttuuri on melko uusi ja mielenkiintoinen akateemisen tutkimuksen kohde. Alan keskeisiä teoreetikkoja ovat Grossberg, Williams, Hall ja Giroux. Populaarikulttuurin tuotteita ovat mm. elokuvat, animaatiot, tietokonepelit, harrastus- ja iltapäivälehdet ja keräilykortit. Populaaria löytyy televisiosta, radiosta, lehdistä, lauluista, päivittäisistä puheenaiheista ja kaikkialta ympäriltämme. Se muokkaa aikakauttamme ja nykyistä kansanperinnettä. Yksi populaarin keskeinen tekijä on se, että se pyrkii synnyttämään mielihyvää harrastajalleen. (Aaltola & Valli 2001, 188–194.) Aittola ja Suoranta (2001) toteavat, että populaarikulttuurin tuotteille on olennaista lyhyt elinikä ja nopea vaihtuvuus ja että tuotteet edustavat ja välittävät keinotekoisesti tuotettuja tarpeita. Populaarikulttuurin tuotteet tarjoavat kuitenkin samastumiskohteita ja oppimismahdollisuuksia, jolloin niiden tulkinta tulee tärkeäksi. (Giroux & McLaren 2001, 23.)

Kasvatuksen kentällä populaarikulttuurin tuotteita lähestyy kriittinen pedagogiikka. Se pyrkii kyseenalaistamaan sen kasvatuksellisia viestejä. Kriittinen pedagogiikka näkee, että populaarikulttuuri esineistää ihmisiä lisäarvotuotannon välikappaleina ja vieraannuttaa ihmisiä siten, että loppujen lopuksi ihmisiltä mediavälineiden lisäkkeinä vaaditaan enää vain yksinkertaisia toimintoja. (Aaltola & Valli 2001, 188–196.) Aittola ja Suoranta (2001) eivät lähde määrittelemään vaikeahkosti määriteltävää kriittistä pedagogiikkaa. He esittävät, että on olemassa laaja joukko piirteitä tai välttämättömyyksiä, jotka määrittelevät sitä. Näitä välttämättömyyksiä tai ydinkäsitteitä linjaavat politiikka, kulttuuri ja talous. Näiden tahojen yhteistyö on laajaa kulttuurista, sosiaalista ja yhteisöllistä toimintaa, jonka kautta identiteettejä, elämäntapoja ja merkityksiä rakennetaan, ylläpidetään ja uusitaan. Näiden taustalla kriittiset pedagogit nostavat talouden yhteisen hyvän talouspolitiikaksi. Kriittisen pedagogiikan näkökulman laajuus tulee siinä, että se tarjoaa kulttuurisille toimijoille yhtä aikaa mahdollisuuden tarkastella maailmaa sekä taisteluna että mahdollisuutena. (Giroux & McLaren 2001, 12–13, 26.)

Populaarikulttuurin tuotteiden tutkimuksessa on kaksi päälinjaa. Voidaan tutkia tuotteiden, kuten elokuvan, vaikutusta katsojaan. Tällöin puhutaankin vaikuttavuustutkimuksista. Toisaalta tuotteita voidaan tutkia aineistolähtöisesti siten, että tutkitaan itse tuotetta, sen muotoa ja mallia. Elokuvatutkimuksessa elokuvatutkijoilla on

työvälineenään semioottinen analyysi, kuvallisen kerronnan retoriikka, elokuvan estetiikka ja genreanalyysi, jolloin mielenkiinnon kohde keskittyy itse tuotteeseen, ei sen välittämiin viesteihin ja merkityksiin. Kasvatustieteilijöille on mielekkäämpää ja mielenkiintoisempaa tutkia elokuvan välittämiä viestejä ja merkityksiä. Tällöin analyysi kohdistuu kasvatuksen maailman ilmiöön, tässä tutkimuksessa se kiinnittyy suomalaisten elokuvien välittämiin nuorten terveystietämisen tapoihin (ks. tutkimusongelma s. 37–39).

Populaarikulttuuri ja siten myös elokuva rakentaa todellisuutta. (Aaltola & Valli 2001, 196–198.) Myös Lehtonen (1995) väittää, että populaarikulttuuriset tutkimuskohteet eivät vain heijasta maailmaa, vaan ennen kaikkea ne voidaan nähdä tekijöiksi, jotka vaikuttavat aktiivisesti maailmaan ja ihmisten käsitysten muotoutumiseen. (Lehtonen 1995, 46). Tämän tutkimuksen yhtenä perusteena voidaan pitää sitä, että elokuva rakentaa myös nuorten terveystietämisen tapoja, vaikkakin elokuvilla on myös taiteellinen ja visuaalinen merkitysulottuvuus ja täten myös tutkijan on kunnioitettava elokuvan esityksellistä puolta.

Suoranta (2001) toteaa myös, että populaarikulttuurin tuotteiden tutkiminen on osaltaan ristiriitaista. Tuotteet, kuten tässä elokuvat, opettavat monenlaisia asioita, vaikka niitä ei ole tehty opetustarkoitukseen. Tällöin elokuvan analyysi voi tuottaa kriittisen tulkinnan itse representaatiosta, elokuvan ilmiösisällöstä, mutta samalla voi myös avautua näkökulma elokuvan esittämään todellisuuden ilmiöön. Tässä tulee esille myös populaarikulttuurin tuotteiden tutkimisen mielenkiintoisuus. (Aaltola & Valli 2001, 207.)

4.2 Elokuva kuvallisena ja äänellisenä representaationa

Girouxin (1994) mukaan postmodernin maailman representaatiot ulottuvat syvälle päivittäiseen elämään, vaikuttaen vanhojen yksilöllisten ja yhteisöllisten kategorioiden, kuten rodun, sukupuolen, seksuaalisuuden, iän ja luokkajaon hajoamiseen. Myös sosiaalinen tila liittyy markkinointiin, joka rakentaa identiteettejä elämäntavan, etnisyyden ja muodin ympärille. Girouxin mukaan keskeistä on se, että vallasta on tullut tärkeä kulttuurinen ja ideologinen muoto. (Giroux 1994, 23).

Tässä kappaleessa tuon esille elokuvatutkimuksen teknistä puolta, koska se on olennainen osa varsinaista elokuvatutkimusta ja koska erilaisilla teknisillä keinoilla vaikutetaan myös katsojan reaktioihin ja tapaan lukea ja ymmärtää elokuvaa. Usein saattaa unohtua se, että mitä mukaansa tempaavampikin elokuva on käsityön tulosta, vaikka aiheet nousevat eletystä elämästä. Elokuva muodostuu joukosta peräkkäisiä liikkumattomia fotogrammeja eli filmiruutuja filminauhalla. Filmikuvan aineellisten ominaisuuksien, kaksikulotteisuuden ja rajautumisen kautta, voimme ymmärtää elokuvallisen representaation. Elokuvaa katsoessa katsoja reagoi perättäisiin kuviin siten kuin näkisi kolmiulotteista tilaa, joka on yhtäläinen todelliselle tilalle, jossa elämme. Elokuvan todellisuusvaikutelma tulee esille liikkeen ja syvyyden illuusiassa. Se osa mikä elokuvasta näkyy, on kuvakenttä. Tietysti muuta tilaa ei olekaan, mutta katsoja yleensä kuvittelee myös kuvakentän ulkopuolisen tilan. (Aumont, Bergala, Marie ja Vernet, 1996, 22–26.)

Elokuvan syvyyshavainnossa käytetään perspektiivin ja kuvan terävyyden tekniikkaa. Perspektiivi tarkoittaa kohteiden esittämistä pintatasossa siten, että representaatio on yhdennäköinen kohteista saamamme visuaalisen havainnon kanssa. Elokuva, kuten muutkin esittävät taiteet, perustuvat osittaiseen illuusioon, ja siten on mahdollista hyväksyä ero todellisuuden näkemisen ja sen representaation välillä. Jos näkemämme näyttää luonnolliselta, olemme silloin erittäin tottuneita esittävän taiteen tiettyyn muotoon. Kuvan terävyydellä on tärkeä esteettinen ja ilmaisullinen puoli. (Aumont, Bergala, Marie ja Vernet, 1996, 31–35.) Monaco (1981) puhuu elokuvan olemuksesta ikään kuin kielenä. Hänen mukaan yksilö havainnoi elokuvaa hyvin varhaisella iällä, jo ennen kuin puhutun kielen taito syntyy. Kuitenkin elokuvan ymmärtämisen taito, niin kuin aikuiset elokuvia käsittelevät, kehittyisi Monacon mukaan vasta kahdeksan tai kymmenen ikävuoden tietämällä. (Monaco 1981, 121.)

Ruotsalainen elokuvadramaturgi Olsson jakaa näytelmäelokuvan rakenteen kuuteen osaan. Hänen mukaansa elokuva etenee alkusysäyksen, esittelyn, syventämisen ja ristiriitojen kärjistymisen kautta ratkaisuun ja häivytykseen. Alkusysäys pyrkii herättämään katsojan mielenkiinnon ja häivytyksen tehtävänä on rauhoittaa katsojaa ristiriitojen ja jännityksen tunnekuohuilta. (Juntunen 1997, 159.)

Kuvallinen ja äänellinen representaatio ovat eriluonteisia. Elokuvan kuva pystyy muodostamaan todellisuuden kaltaisen tilan, mutta ääni on vailla tilallista ulottuvuutta. Ei ole äänikentän ulkopuolta, emme yleensä kuvittele ääniä, joita emme kuule. (Aumont, Bergala, Marie ja Vernet 1996, 46.) Kuitenkin esim. äänentoistolla voidaan saada aikaan tunnelma, että ikään kuin elokuva tunkeutuu elokuvateatterin saliin. Tällöin ääni ei pysähdy vain valkokankaalle vaan se tuntuu täyttävän koko salin ja lisää todellisuuden tuntua. Monacon (1981) mukaan yleensäkin kuvalla (image) on kaksi tarkoitusta. Kuva on sekä optinen malli (pattern) että henkinen kokemus, koska kuvat luovat mielikuvitusta. (Monaco 1981, 123.)

Elokuvan todellisuusvaikutelman ilmiöstä myyttinen esimerkki on Lumieren ensimmäisten katsojien kokema kauhu, jota he tunsivat katsoessaan kohti tulevaa juna. Todellisuusvaikutelma johtuu elokuvan materiaalien, tarkan ja liikkuvan kuvan sekä äänen havaintorunsaudesta. (Aumont, Bergala, Marie ja Vernet 1996, 130.) Samoin tehosteet (taustatehosteet ja miljööpohjat, pistetehosteet ja erikoistehosteet), joita ovat kaikki muut kuin puheääni ja tiettyssä mielessä musiikki, pyrkivät luomaan todellisuuden tuntua, vaikkakin ne ovat useimmiten keinotekoisesti synnytettyjä (Juntunen 1997, 135–136). Todellisuusvaikutelma on vielä suurempi elokuvissa, joiden teemat ovat lähellä omaa elinpiiriä. Esim. lännenelokuvien todellisuusmaailma ei välttämättä kohtaa nuorten arkipäivän maailmaa samalla tavalla kuin omaan kulttuuriin kytkeytyneet elokuvat.

Juntunen (1997) tekee eroa elokuvan havainnoinnin ja luonnollisen havainnoinnin välillä. Hänen mukaansa elokuva antaa kaksiulotteisuudellaan usein vääristyneen kuvan kohteen perspektiivistä sekä mistä tahansa liikkeestä, sillä elokuvan liike tapahtuu yhdellä tasolla, verrattuna ympäristön havainnointiin kahden silmän avulla. Myös havainnointi värien, rajojen (näkemisen kenttä) ja ajan suhteen on toisenlainen todellisuudessa. (Juntunen 1997, 127.)

4.3 Elokuvankatsoja

Elokuvan katsojasta voidaan olla kiinnostuneita sekä tilastollisena katsojana että subjektiivisena katsojana. Subjektiivisella katsojalla on yksilöllinen, psykologinen ja

esteettinen suhde elokuvaan. Hugo Münsterberg kehitti hahmoteoriaa 1900-luvun alkupuolella ja sen mukaan aivojen ominaisuuksilla selittyy elokuvalla olennainen näennäisen liikkeen ilmiö. Tämän kautta Münsterberg selitti näkemyksen elokuvasta mentaalisen prosessina. Sen mukaan elokuva on huomiokyvyn, muistin ja mielikuvituksen sekä tunteiden taidetta. Pian tällaisen ”löydön” jälkeen alettiin tarkastella asiaa toisinpäin, kuinka johdattaa katsojan tunnetiloja, miten vaikuttaa katsojaan elokuvallisesta representaatiosta käsin. (Aumont, Bergala, Marie ja Vernet, 1996, 188–190, 192.)

Uudempi lähestymistapa elokuvan katsojaan pureutuu mm. katsojan haluun, siihen elokuvan mekanismiin, joka vetää katsojaa puoleensa. Samoin pohditaan, millainen on katsojan paikka elokuvan varsinaisessa prosessissa. Voidaan kysyä, mikä saa katsojan sulkeutumaan pariaksi tunniksi ruudun tai valkokankaan ääreen ja mitä katsoja saa vastineeksi elokuvalipun hintaa vastaan? Vetääkö katsojaa puoleensa pimeä sali, motorisen toiminnan keskeytyminen, tunneidentifikaatio henkilöihin, tirkistelyn houkutus vai näön ja kuulon hallitseva asema? Voidaanko elokuvan aikana ja sen jälkeen puhua elokuvan katsojaan kohdistamasta työstä, samoin kuin Freud puhui unityöstä? (Aumont, Bergala, Marie ja Vernet, 1996, 204–205.)

Elokuvaa katsottaessa katsojalta ei periaatteessa vaadita paljoa, lähinnä kuvien ja äänen vastaanottamista. Tässä tilassa katsoja on avoin ja taipuvainen haaveilulle. Fiktiivisen elokuvan edessä katsoja on epämiellyttävän tai miellyttävän yllätyksen armoilla. Tällainen epätietoisuus tulevasta tekee mahdolliseksi katsojalle antautua kuvien vietäväksi. Fiktioelokuvan tuottama mielihyvä niin asiantuntijalle kuin kenelle tahansa katsojalle johtuu tarinan ja diskurssin sekoituksesta. Elokuvainstituutio tekee vaikutuksen niin tarjoamallaan tarinalla kuin teknisellä osaamisellaan. (Aumont, Bergala, Marie, ja Vernet, 1996, 88, 105–106.)

Kytömäki (1997) puhuu artikkelissaan *Missä katsoja on fiktiota katsoessaan* fiktion katsomiskokemuksesta. Hän esittää Piemmen määritelmän fiktiivisen tarinan katsomisesta, jonka mukaan katsoja ”..osallistuu tapahtumiin, antaa pitää itsensä jännityksessä, jakaa tarinan henkilöiden tunteet, käy keskustelua heidän motiiveistaan ja teoistaan ja päättää, ovatko he oikeassa vai väärässä. Katsoja toisin sanoen hetkellisesti ikään kuin elää heidän maailmaansa” (Kytömäki 1997, 169).

Kytömäki tuo esille myös katsomisprosessia kuvaavia käsitteitä, joita tieteellisen tutkimuksen kentässä liikkuu. Näitä ovat mm. identifioituminen, eläytyminen, empatia, empaattinen eläytyminen ja sosiaalisen perspektiivin ottaminen. Yhteinen piirre tutkimuksissa on se, että fiktion seuraamisen uskotaan olevan lähes samankaltainen kognitiivinen tapahtuma kuin autenttisen tilanteen seuraaminen, joitakin eroja, kuten mm. arvoeroja, lukuun ottamatta. (Kytömäki 1997, 169–170.)

Erityisesti nuorten elokuvien katsomista voidaan myös kontrolloida. Elokuville on asetettu ikäraajat K18, K15, K11, K7 ja S (sallittu). Suomessa esitettävien elokuvien ja vuokraelokuvien kontrollia säätelee ennakkotarkastuslaki, joka määrittelee kriteerit esitettävälle elokuville. Ikärajoja määrittelee epäsiiveellisyys (seksi), raaistavuus (pelko) ja kauhu. Alle 18-vuotias voi seurata elokuvaa täysi-ikäisen kanssa. (<http://www.finnkino.fi/video/default.asp?f=150>). Yleisessä keskustelussa usein tulee ilmi myös se, että vanhempien tulisi kontrolloida ainakin katseluun käytetyn ajan määrä, kontrolloida katseltavien ohjelmien soveltuvuutta ja katsella ohjelmia yhdessä lastensa kanssa.

4.4 Nuoruus, terveys ja elokuvat – mitä yhteistä näillä on?

Nuoruuden ja terveyden yhteensovittaminen ei ole kovin vaikeaa. Nuoruus on terveydellisesti pääsääntöisesti elämän kulta-aikaa. Vaikka useimmat nuoret ovat terveitä, tapahtuvat useimmat terveyskäyttäytymiseen liittyvät muutokset kuitenkin nuorena, jolloin muutoinkin etsitään omaa tapaa elää elämää. Tällöin halutaan kokeilla uusia asioita, jotka vaikuttavat terveyskäyttäytymiseen, kuten oman seksuaalisuuden ilmentäminen sekä suhtautuminen päihteiden käyttöön.

Girouxin mukaan nuoruuden esiintymisellä populaarikulttuurissa on pitkä ja monimutkainen historia. Hän tuo esille ajatuksen, että nuorten ääni on rajoitettu tilassa, jossa julkinen puhe yleensä tuotetaan. Nuorilla onkin siten vaihtoehtoisia, yleensä alakulttuuriensa kautta tai välityksellä tuotettuja ilmaisumuotoja. Giroux tarkastelee nuoruutta median kautta, jossa nuoruuteen liitetään epäjärjestys, laiskuus, uhka ja poikkeava siveettömyys. Nuoruutta on myös torjuttu sosiaalisena ongelmana. (Giroux 1997, 35–36, 22)

Girouxin tutkimus kohdistuu amerikkalaisiin nuoriin, mutta se on osittain sovellettavissa suomalaisiin nuoriin, vaikka amerikkalaisten nuorten tavoin länsimaiseen yhteiskuntaan kuuluvina suomalaiset nuoret omaavat omat erityispiirteensä. Kuitenkaan suhteessa median ja elokuvien osuuteen nuorten elämässä suomalaisten ja amerikkalaisten nuorten välillä ei oletettavasti ole ratkaisevia eroja.

Luukka (2003) puhuu artikkelissaan *Youth in the (new) media landscape*, että mediakulttuurissa termit paikallinen ja globaali, näyttelijä ja yleisö, fakta ja fiktio sekä verbaalinen ja visuaalinen ovat sekoittuneet. Hän tuo esille myös sen, että nuorten median käyttö muodossa tai toisessa on jokapäiväistä, mitä nuoret eivät itse ole valinneet. Nuoret myös kaipaavat medialta viihdyttävyyttä, jopa tv-uutisilta. (Luukka, 2003, 29, 34). Tällaisena voidaan nähdä siis mediakulttuurin tila, jonka lähetyksillä nuoret elävät tänä päivänä hyvinkin kiinteästi.

Monaco (1981) kyselee, onko todella tärkeää oppia lukemaan eli tulkitsemaan elokuvaa, ja vastaa siihen itse, että kuka tahansa vähimmäisenkin älykkyyden omaava nelivuotias käsittää filmin, äänilevyn, tai televisio-ohjelman perussisällön ilman sen suurempaa harjoittelua. Hän myös sanoo, että me paljon helpommin käsitämme niitä kuin todella sisällöllisesti ymmärrämme niitä ja että elokuva ja elektroninen media ovat tehokkaasti muuttaneet tavan, jolla me hahmotamme maailmaa ja meitä itseämme. (Monaco 1981, vi.)

Voidaan kysyä, myötävaikuttaako media ihmisiin tehden heistä aktiivisia kansalaisia, jotka ovat vastuussa omasta elämästään ja terveydestään sen sijaan että he olisivat passiivisia terveysviestien vastaanottajia? Tietysti kysymys voidaan asettaa myös siten, että miten yksilöt ylipäänsä vastaanottavat varsinaisia terveysviestejä, terveysinformaatioita tai terveyskäyttäytymiseen liittyviä piiloviestejä? Tässä tullaan tilanteeseen, että median välittämiä terveysviestejä, tässä tutkimuksessa nuoria esittävien elokuvien terveyskäyttäytymiseen liittyviä viestejä, on syytä tulkita.

Nuoret viettävät vapaa-aikaansa yhä enemmän median parissa. Jo yli 10-vuotiaat koululaiset katsovat televisiota arkipäivisin keskimäärin kaksi tuntia päivässä ja vapaapäivinä kolme tuntia päivässä. Näin siis kolmasosa koululaistenkin vapaa-ajasta kuluu television ääressä. Katselu on lisääntynyt viidenneksellä 1980-luvun loppuun verrattuna. (Pääkkönen, H. 2002, 4–5.) Toinen tärkeä nuorten katselutapaa selittävä

tekijä on nuorten suuntautuminen viihteellisiin ohjelmiin. Luukan ym. (2001) tutkimuksessa nuorten suosituimpia ohjelmatyyppejä olivat pitkät elokuvat ja ulkomaiset sarjat, kun taas ajankohtaisohjelmat, dokumentit ja keskusteluohjelmat kiinnostavat nuoria selvästi vähemmän. Median viihteellistyminen nostaa seksuaalisuuden ylikorostuneeseen asemaan. (Luukka 2001, 211.)

Kaarninen (2003) on tarkastellut nuorison esiintymistä suomalaisissa elokuvissa. Hänen mukaan ennen 1960-lukua selkeästi nuorisosta kertovia elokuvia tai nuorille suunnattuja elokuvia tehtiin melko vähän, ja niissä nuoret olivat usein sivuosissa. Nuorille suunnattuja elokuvia alettiin tehdä, koska 1950-luvun kuluessa elokuvissa kävijöiden ikärakenne muuttui yhä nuoremaksi. (Kaarninen 2003, 421.)

Toiviaisen (2002) mukaan suomalainen nuorisoelokuva hajosi ja eriytyi aikaisemman nuoruuden muistelmien, lapsikuvausten, ”ongelmanuorison” ja nuorten aikuisten parisuhdekuvausten tahoille 1990-luvulla. Toiviainen toteaa, että elokuva *Sairaan kaunis maailma* (1997) osoittaa sen, että painopiste ei ollut enää identiteetti- tai sopeutumistarina, vaan siinä on kyse huumeiden, pikkurikollisen elämäntavan, luonteiden ja keskinäisten suhteiden vaikutuksesta. Painopiste on näin ollen nuorten oleilussa ja sekoilussa, keskinäisessä nahistelussa ja huolenpidossa, joka lopulta johtaa draamaan, kuolemaan. Hänen mukaansa toistaiseksi samantyyppinen linjaus, mutta kuitenkin nuorison näyttävä esilläolo on jatkunut 2000 -luvun alun elokuvissa. (Toiviainen 2002, 44, 51.)

5. TUTKIMUSONGELMA

Tämän tutkimuksen tehtävänä on tutkia kuuden elokuvan välittämiä nuorten terveystietämisen tapoja. Mielenkiinto tutkimuksessa kohdistuu suhteellisen uusiin suomalaisten nuorten suosimiin elokuviin ja niiden välittämiin terveystietämisen alueisiin. Nämä alueet ovat nuorten fyysinen ja psyykinen, sosiaalinen, seksuaalinen, henkinen ja mentaalinen terveystietäminen sekä terveydelliset elämäntavat (pääteet, ravitsemus, liikunta). Tässä tutkimuksessa en etsi elokuvien vaikutusta nuorten terveystietämiseen, vaan tutkin elokuvien sisältöjä terveystietämisen alueiden pohjalta laadullista sisällönanalyysia käyttäen. Tutkimuksessa sisällöllisenä kohteena on elokuvissa esitetty terveystietäminen, sen osa-alueiden ilmeneminen sekä elokuvien terveystietämisen tyyppien hahmottaminen.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaista terveystietämistä elokuvissa on nuoria esittämissä rooleissa?
2. Millaisia terveystietäjiä elokuvien nuoret esittävät?

Tutkimuksesta on hyötyä etenkin nuorten kanssa toimiville terveysalan ammattilaisille, terveystiedon opettajille, kouluterveydenhoitajille ja koulupsykologeille sekä kaikille nuorisotyön piirissä toimiville. Tällaista tutkimusta terveystieteiden puolella ei ole

juurikaan tehty, joten tutkimus on myös uutta antava ja kokeileva. Vaikka elokuvat ovat fiktiota, ne eivät ole nykyajan elämästä kovinkaan kaukana, sillä elämässä itsessään on nykyään mukana runsaasti fiktion aineksia (T. Aittola, henkilökohtainen tiedonanto 16.11.04). Tutkimusta voi hyödyntää myös terveystiedon opetuksessa yläasteella ja lukioissa sekä kehittää edelleen elokuvien käyttömahdollisuuksia terveystiedon tuntien sisällöllisenä apuna.

Historiallisesti aikamme lapset ja nuoret elävät erittäin tervettä ikävaihetta, esim. tartuntataudit ovat harvoin häiritsemässä ja lääketieteellisyys mahdollistaa useimpien vaivojen hoidot. Nykyään voimme olla hämmennyksissä siitä, miksi on niin paljon paha oloa, kun sairauksien määrä on vähentynyt. Tilalle on kuitenkin tullut toisenlainen sairauksien joukko, joka pohjautuu mm. ulkonäköön ja käyttäytymiseen kohdistuviin odotuksiin. (Rahkonen & Lahelma 2000, 75–79.)

Nuoret katsovat paljon elokuvia ja jollain tavalla myös elokuvien maailma sekoittuu identiteettiä etsivän nuoren maailman ymmärtämiseen. Myös tästä lähtökohdasta on syytä tarkastella, mitä nuoria esittävät elokuvat sisältävät terveystietämisen osalta. Balázs'n (1970) mukaan elokuvat kasvattavat tai hiovat ihmisten taiteellista makua (the taste of the public), joten niillä olisi myös vaikuttava merkityksensä (Balázs 1970, 19).

Näyttääkin olevan niin, että nykyään ymmärretään todellisen elämän ja fiktiivisen kerronnan olevan melko lähellä toisiaan. Tutkijoilla on kuitenkin hieman vaihtelevia käsityksiä niin tv:n kuin elokuvien vaikutuksista lasten ja nuorten käyttäytymiseen (ks. s. 29), joka onkin melko vaikeasti tutkittava asia. On vaikea selvittää, aiheuttaako elokuvissa esiintyvä päihteiden käyttö niiden käytön lisääntymistä. Mediakasvatuksen historiassa voidaan havaita moralistinen vaihe, joka ulottuu noin 1930-luvulle pysyen tavalla tai toisella mediakasvatuksessa mukana näihin päiviin saakka. Moralistisen vaiheen ajattelussa joukkoviestimet, elokuvat mukaan lukien, nähtiin nuorten pilaajina. Mediakasvatuksessa voidaan havaita myös esteettisen ja kriittisen tulkinnan vaihe sekä uuden mediakulttuurin vaihe, joka uskoo, että katsoja nähdään yhä enemmän aktiivisena valitsijana ja merkityksenantajana. (Kotilainen, Hankala & Kivikuru 1999, 17–22.) Suomessa mediakasvatuksen työtä on tehnyt

vuodesta 1958 lähtien Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus Etkk.² Tässä tutkimuksessa en pyri osoittamaan suomalaisten nuoria esittävien elokuvien terveyskäyttäytymiseen liittyvää rappiollisuutta tai sen poissaoloa, vaan etsimään elokuvien terveyskäyttäytymiseen liittyviä ilmenemismuotoja.

Voitaisiin myös kääntää kysymys toisinpäin, toimivatko elokuvat ikään kuin terveysvalistajina näyttäen päihteiden käytön seuraukset? Samalla voidaan kysyä, pyrkivätkö elokuvat kuvaamaan todellista elämää vai mässäilevätkö ne julkisuuden ja lipputulojen toivossa? Entä mikä on elokuvan taiteellinen tavoite?

Tämä tutkimus tuo uudenlaista näkökulmaa myös nuorille annettavaan terveyskasvatukseen. Pelkän opetettavan terveystiedon sijasta voitaisiin pohtia terveyskäyttäytymisen tapoja tavalla, joka on lähempänä nuorten nykypäivän kokemusmaailmaa. Terveyskasvatuksen tulisi olla ajan tasalla ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Koulussa annettava terveyskasvatus on hyvä asia, mutta ongelmana on enemmän tiedon ja käyttäytymisen kohtaaminen, tai pikemminkin se, että ne eivät aina kohtaa. Postmoderni terveyskasvatus keskustelee nuorten kanssa. Se pohtii tietoa syvemmin terveyttä heikentävään tai edistävään käyttäytymiseen ja asenteisiin johtavia syitä. Kun ymmärretään, että terveyskäyttäytymisen ja terveyskasvatuksen ydin ei ole pelkästään tupakan sisältämissä aineissa, alkoholin prosenteissa tai ehkäisyvälineiden käyttämisen taidoissa tai luotettavuudessa, nähdään näiden taustalle, oman itsensä hyväksymiseen ja sosiaalisiin suhteisiin.

² Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus Etkk on valtakunnallinen, vuodesta 1958 mediakasvatusta tehnyt, pedagogisesti suuntautunut järjestö. Etkk toimittaa mm. lasten ja nuorten mediakulttuurin Peili -lehteä, tekee yhteistyötä opettajankoulutuslaitoksen kanssa, pitää yllä opettajille suunnattua, opetusmateriaalia sisältävää Freimi -sivustoa ja järjestää mediaseminaareja, elokuvapajoja ja lastenelokuvien käsikirjoituskilpailuja. Opetusministeriö tukee Etkk: n toimintaa. <http://www.etkk.fi>

6. AINEISTO

Yleisimmät laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto, joita voidaan käyttää myös rinnakkain tai eri tavalla yhdisteltynä (Tuomi & Sarajärvi 2002, 73). Eskola (1975) jakaa tutkimusaineiston kirjallisen materiaalin yksityisiin dokumentteihin ja joukkotiedotuksen tuotteisiin, joita ovat mm. sanoma- ja aikakauslehdet. Joukkotiedotuksen tuotteisiin kuuluvat myös elokuvat, radio- ja tv- ohjelmat, vaikka ne eivät kirjallista materiaalia suoranaisesti olekaan. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 86.) Tässä tutkimuksessa aineistomateriaalina on kuusi kotimaista elokuvaa. Mikäli olisin valinnut vain yhden elokuvan, eivät tarkastelemani teemat olisi saaneet riittävän kattavaa pohjaa ja tutkimus olisi suuntautunut enemmän tapaustutkimukseksi tai elokuvan muotoanalyysiksi, joka ei ole tässä tarkoituksena. Kotimaiset elokuvat valitsin sillä perusteella, että ne soveltuvat parhaiten verrattaviksi myös suomalaisen kouluterveyskyselyn tuloksiin. Useamman elokuvan ottaminen mukaan aineistoon tuo myös laajemman katsojamäärän elokuvien vaikutuspiiriin.

6.1 Aineiston esittely

Aineiston olen valinnut seuraavilla perusteilla: 1. elokuvien pääosia esittävät nuoret ihmiset, 2. elokuvat ovat suhteellisen uusia ja 3. elokuvat ovat katsotuimpia.

Ensimmäinen elokuvien valintaperuste perustui omaan tietooni ja harkintaani. Tiedot uusimmista ja katsotuimmista elokuvista tarkastin Suomen elokuvasäätiön internetsivujen tilastotiedoista (Suomen elokuvasäätiö, kotimaiset elokuvat: www.ses.fi/). Joidenkin elokuvien kohdalla tein kuitenkin pientä valikointia myös sen suhteen, että esittävätkö pääosaa pojat vai tytöt. Valikointia tehdessäni havaitsin, että useimmat suomalaiset nuorten elämää esittävät elokuvat tarkastelevat poikien elämää pääosatasolla ja tytöt ovat mukana yleensä sivuosissa. Tästä syystä jätin valikoimastani pois esim. suhteellisen uuden (v. 2004) elokuvan Populaarimusiikkia vittulanjätkältä ja valitsin sen tilalle vuoden 2002 Minä ja Morrison -elokuvan. Samoin yksi elokuvista on dokumenttielokuva, joka hiukan laajentaa aineistoni elokuvien lajityyppiä. Tutkimusaineistoni elokuvat ovat:

- Menolippu Mombasaan (syyskuu 2002, katsojia 145 576)
- Pahat pojat (tammikuu 2003, katsojia 614 757, toiminta ja draama)
- Helmiä ja sikoja (elokuu 2003, katsojia 213 385, draama)
- Hymypoika (lokakuu 2003, katsojia 74 184)
- Minä ja Morrison (huhtikuu, 2002, katsojia 245 647)
- Joutilaat ('The Idle Ones', dokumenttielokuva, marraskuu 2001, ei katsojatietoja)

Seuraavaksi kuvailen elokuvat lyhyesti. Menolippu Mombasaan esittelee 17-vuotiaan Peten, vaiheita syöpäsairauden kanssa. Hän tapaa kohtalotoverinsa Jusan sairaalassa, jolla on unelmana nähdä Mombasan rannat ennen kuolemaansa. Poikien kesäiseen seikkailuun Suomessa kuuluu epätoivon ja toivon hetkiä sairauden, rakkauden ja yksinäisyyden kanssa. Elokuva on saanut 24 palkintoa, joista useat kansainvälisiä.

Suosituissa Pahat pojat -elokuvassa pääosaa esittää Takkusen perheen neljä poikaa, jotka eivät käytä päihteitä, vaan ryöstelevät huoltoasemia. Poikien isä sairastaa (paranoidia) skitsofreniaa ja kasvatustavat ovat olleet vitsan, sirpin ja nyrkin välillä. Ahtaan uskonnollinen isä on kieltänyt niin television kuin muotivaatteetkin. Isän jouduttua mielisairaalaan pojat koettavat elää omillaan, jolloin he ajautuvat ryöstelyn kierteeseen, mutta samalla itsenäistyvät ja oppivat päättämään itse omasta elämästään. Elokuva perustuu tositapahtumiin useita ryöstöjä takavuosina tehneisiin Euralla asuneisiin ”Daltonin” (Koistisen) veljeksiin.

Helmiä ja sikoja -elokuva kertoo Hirvosen perheestä, jossa isä ja neljä poikaa pyörittävät pientä bisnestä ”Hirvoset – Pimeää viinaa ja pikkusuolaista”. Isän joutuessa vankilaan Alkon ryöstöstä pojat jäävät huoltajaa vaille ja velkoihin paikallisille roistoille. Poikien oven taakse ilmestynyt, äitinsä osittain hylkäämä 10-vuotias Saara paljastuu poikien sisarpuoleksi. Saaran laulutaitojen ja tenavatähti -kilpailun myötä pojat päättävät valmentaa Saarasta uuden laulutähden, jonka avulla he voisivat voittaa rahapalkinnon.

Hymypoika -elokuvassa neljä poikaa perustaa kerhon, jossa he kuvaavat videokameralla rakastelevia pareja, itseään ja toisiaan. Elokuva on kertomus kokemusten jahtaamisesta, jolloin nuoret kokevat uusia asioita ensimmäistä kertaa. Minä ja Morrison kertoo nuoresta aikuistumisen kynnyksellä olevasta Millasta, joka on kokenut vanhempien eron ja äitinsä kotoa ajamana asuu ystävättären sohvalla. Hän kohtaa Akin, jonka kanssa joutuukin keskelle huumebisnestä.

Joutilaat on dokumenttielokuva Itä-Suomessa asuvien nuorten arkipäivästä, joka kiteytyy koulunjälkeiseen työttömyyteen. Elokuva seuraa kolmen pojan Lötkön, Hapan ja Bodin joutilasta arkipäivää, jolle vaihtoehtona näyttää olevan muutto Etelä-Suomeen työn perään. Joutilaat kuvaa todellisuuspohjalta Kainuun suurtyöttömyyttä, kun nuoristakin neljännes on työttöminä. Dokumentti on palkittu Pohjoismaiden parhaana elokuvana Nordisk Panoramassa. Myös Euroopan elokuva-akatemia valitsi Joutilaat kuuden parhaan dokumenttielokuvan joukkoon.

6.2 Aineiston analyysi: laadullinen sisällönanalyysi

Laadullista tutkimusta voidaan nimittää termeillä laadullinen, kvalitatiivinen, pehmeä, ymmärtävä ja ihmistutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa teorian, eli tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen, merkitys on välttämätön. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 23, 17.) Laadullinen analyysi jaetaan induktiiviseen (yksittäisestä yleiseen), deduktiiviseen (yleisestä yksittäiseen) tai abduktiiviseen (teorianmuodostus mahdollista, kun havaintojen tekoon liittyy johtoajatus) päättelyyn. Sisällönanalyysin menetelmällä voidaan tehdä monenlaista tutkimusta, koska se käy tutkimukseen sekä yksittäisenä

metodina että väljänä teoreettisena viitekehyksenä, jota voidaan yhdistää muihin analyysimenetelmiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93–97).

Tämän tutkimuksen analyysimenetelmä on laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä, sisällönanalyysi. Sisällönanalyysimenetelmällä pyritään saamaan tiivistetty kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysissa voidaan erottaa kaksi osaa, sisällön erittely ja varsinainen sisällönanalyysi, jossa kuvataan dokumenttien sisältöä sanallisesti. Pelkkä aineiston järjestäminen ja kuvaus eivät riitä tuloksiksi, vaan sen jälkeen on tehtävä johtopäätökset. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105–107.)

Tutkimuksessani lähtökohtana on teoriasidonnainen analyysi. Teoriasidonnaisessa analyysissa on olemassa tiettyjä teoreettisia kytkentöjä, jotka eivät suoraan pohjaa teoriaan, vaan toimivat apuna analyysin etenemisessä. Tässä tutkimuksessa terveystieteen teemat ovat apuna ohjaamassa analyysin etenemistä. Aineiston hankinta ja tutkittavan ilmiön määrittäminen on vapaata suhteessa teoriaosaan ja siihen, mitä ilmiöstä jo tiedetään aikaisempien tutkimusten perusteella. Analysoitavat seikat valitaan aineistosta, mutta aikaisempi tieto ohjaa ja auttaa sitä. Aikaisemman tiedon merkitys on pääasiassa uusia ajatusuria tarjoava. Aineiston analyysin alkuvaiheessa edetään aineiston mukaisesti, mutta loppuvaiheessa teoria muodostaa kuitenkin perustan, jolle analysoitavat asiat rakennetaan. Tutkijan työssä vaihtelevat niin aineisto kuin viitekehyksen valmiit mallitkin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 98–99).

Teoriasidonnaisessa sisällönanalyysissa aineiston analyysia ohjaa jokin teema tai käsittekartta (Miles & Huberman 1994, Sandelowski 1995, Polit & Hungler 1997, Tuomi & Sarajärven 2002, 116 mukaan) ja analyysin ensimmäinen vaihe onkin analyysirungon muodostaminen (Sarajärvi & Janhonen 2000, Tuomi & Sarajärven 2002, 116 mukaan). Analyysirungon sisälle muodostetaan luokituksia ja aineistosta voidaan poimia siihen kuuluvia ja kuulumattomiakin asioita, joista muodostetaan uusia luokkia. (Kyngäs & Vanhanen 1999, Tuomi & Sarajärven 2002, 116 mukaan). Tässä tutkimuksessa terveystieteen teemat toimivat analyysirunkona, joiden sisälle olen rakentanut uusia luokkia. Esimerkiksi seksuaalisen terveystieteen sisälle syntyivät luokat seurustelun tapa ja seksuaalisuuden ilmentäminen sekä seksuaalisuudesta ja seksistä puhuminen niin tyttöjen kuin poikien osalta.

Sisällönanalyysi on tekstianalyysia (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105), joten tässä tutkimuksessa elokuvien sisällöt on myös kirjoitettu tekstimuotoon. Mikäli elokuvassa esiintynyt kohtaus ei ole mitenkään liittynyt tutkimusongelmaan, olen tällöin vain lyhyesti kirjoittanut sen muistiin. Kirjoittamista ennen katsoin elokuvat kertaalleen ilman mitään muistiinpanojen tekemistä. Toisella kerralla tein yksityiskohtaiset muistiinpanot elokuvien vuorosanoista, tilanteiden etenemisistä ja huomioin myös nonverbaalisen kielen merkityksen elokuvissa. Litteroitua tekstiä tuli yhteensä 50 sivua ykkösen rivivälillä. Kaikkia havaittuja visuaalisen kerronnan tapahtumia en ole kirjoittanut ylös, sillä ne liittyvät kirjoitettuihin vuorosanoihin, jotka elokuvia analysoitaessa olen huomioinut kirjoitetun tekstin yhteydessä. Kolmannella katsomiskerralla katsoin elokuvaa toista kertaa vapaammin, mutta tein muistiinpanoihini täydennyksiä tai korjauksia tarpeen mukaan. Sisällönanalyysi toimii elokuvien kohdalla samalla tavalla kuin esim. haastattelu- ja havainnointiaineiston kanssa. Elokuvien katsomisen ja muistiinpanojen tekemisen jälkeen luin tekstejä sekä tulosteelta että tietokoneen näytöltä. Havaitsin, että tulosteelta lukemalla sain paremmin kokonaiskäsityksen teemoista, joita tutkimuksessani tarkastelen. Elokuvien litteroitujen tekstien lukeminen toimi aineistoon perehdyttämisen keinona. Kokonaiskuvan saamisen jälkeen etsin terveyskäyttämisen ilmauksia teemoittain. Olen luokitellut aineiston teoriaosuuden valmiiden teemojen mukaan, joita ovat fyysinen ja psyykinen, sosiaalinen, seksuaalinen ja henkinen terveyskäyttäytyminen sekä terveydelliset elämäntavat. Sitten olen pyrkinyt löytämään aineistosta samankaltaisuuksia ja eroja tutkimalla teemojen esiintyvyyttä. Varsinainen analyysi- ja tulkintatyö on tapahtunut aineiston luokittelun jälkeen. Lopuksi aineistosta on rakennettu ja kuvattu erilaisia terveyskäyttämisen henkilötyyppejä.

Tavalliselle sisällönanalyysille erona elokuvia tutkittaessa on huomioitava niiden kuvallinen puoli. Elokuvissa kaikkea ei kerrota ääneen ja oleelliset kuvalliset, äänelliset (muut kuin ei-puhutut) tai tehosteelliset viestit voivat kuitenkin olla myös merkittäviä tarkastelemani sisällön kannalta. Se on tehnyt tästä tutkimuksen teosta myös erityisen mielenkiintoista ja haastavaa.

6.3 Tyypittely

Tutkimuksessani myös hahmotan aineistosta tyyppejä, jotka kuvaavat tyypillisimmillään näiden elokuvien esittämien nuorten terveystyyppeistä. Tyypittelyssä on kyse aineiston ryhmittelystä siten, että sieltä muodostetaan ryhmittäin samankaltaisia tarinoita ja näin voidaan myös erottaa eroavaisuudet. Tyyppejä voidaan muodostaa myös erilaisten rakenteellisten periaatteiden mukaan, kuten ovat autenttinen, yhdistetty ja mahdollisimman laaja tyyppi. Autenttinen on yhden vastauksen sisältävä tyyppi esimerkkinä laajemmasta aineiston osasta. Yhdistetty tyyppi on mahdollisimman yleinen tyyppi ja tällöin mukana on vain asioita, jotka esiintyvät suuressa osassa vastauksia. Mahdollisimman laaja tyyppi on todellisuudessa mahdollinen ideaalityyppi, vaikkakaan ei todennäköinen. Jotkut tähän tyyppiin sisällytetyt asiat ovat ehkä esiintyneet vain yhdessä vastauksessa. Tällaisen tyypittelyn etuna on ääritapausten esille tuominen (Eskola & Suoranta 1998, 182–183.)

Tässä tutkimuksessa olen muodostanut kolme henkilökuvausta nuorten terveystyyppeistä. Pohdin ensiksi oman tyypittelykategorian luomista terveydellisen riskikäyttäytymisen akselilta. Tällöin toisessa päässä olisi terveydelle positiivinen käyttäytyminen ja toisessa päässä terveydellinen riskikäyttäytyminen. Päädyin kuitenkin autenttiseen, yhdistettyyn ja mahdollisimman laajaan tyyppiin, koska terveyden kokeminen on pitkälle myös henkilökohtaista.

7. TULOKSET

Tulokset olen jaotellut pääosin terveyskäyttäytymisen teemojen mukaan, mutta jonkin verran myös elokuvittain. Teemat ovat terveyskäyttäytymisen alueet: fyysinen ja psyykinen, sosiaalinen, seksuaalinen ja henkinen terveyskäyttäytyminen sekä terveydelliset elämäntavat. Mikäli saman elokuvan lainauksia on useampi peräkkäin, on elokuvan nimi merkattu aina jälkimmäisen lainauksen perään. Käsittelen tuloksia lähinnä nuorten pääosahenkilöiden osalta ja soveltuvasti muiden henkilöiden osalta, riippuen siitä, vaikuttaako heidän toimintansa pääosahenkilöihin. Kouluterveyskyselyn ja tämän tutkimuksen tulosten välistä vertailua olen tehnyt kunkin terveyskäyttäytymisen teemaa käsittelevän luvun lopussa sekä luvussa johtopäätökset. Kuitenkaan fyysisestä ja psyykkisestä terveyskäyttäytymisestä ei ole tutkimusvertailua, sillä näiltä alueilta ei löytynyt selkeästi hahmotettavissa olevia tuloksia.

7.1 Fyysinen ja psyykinen terveyskäyttäytyminen

7.1.1 Nuoren oman elämän haltuun ottaminen

Nuorten vanhemmistaan irrottautuminen, oman kehon haltuun ottaminen sekä ikätovereihin turvautuminen näkyy elokuvissa tavalla, että nuoret viettävät aikaa pääasiassa toisten nuorten kanssa ja keholliset ja seksuaaliset kokemukset ovat merkittävä osa arkipäivää. Nuoret etsivät ratkaisuja mieltänsä askarruttaviin asioihin tai

ongelmiin ja kriittisyys ympäristöä kohtaan kasvaa. Viimeksi mainittu tulee esiin mm. auktoriteettien (poliisi, yleiset lait) vastustamisena (Hymypoika, Helmiä ja sikoja), omien vanhempien vastustamisena (Pahat pojat, Minä ja Morrison) tai vanhempien huolenpidon ohittamisena (Menolippu Mombasaan). Elokuvien nuoret myös kiroilevat tai käyttävät sukupuolielimiin viittaavia vahvoja sanoja (ks. lainaukset esim. s. 60–61).

Nuorten lyhytjännitteisyys näkyy elokuvissa nuorten tavoitteena ja toimintana saada nopeasti haluamansa asia. Koistisen veljekset haluavat rikastua nopeasti ilman rehellistä työtä (Pahat pojat). Seksiä halutaan ilman rakkauden kehittymistä, seksi on aluksi väline poikien keskinäiseen hyväksyntään ryhmässä (Hymypoika). Nuoret fantasioivat rikkaasta elämästä, jota heille edustavat tietyt tuotteet, kuten upeat aurinkolasit ja urheiluauto (Pahat pojat, Helmiä ja sikoja), seksuaalisesta vapaudesta (Hymypoika), sairauden voittamisesta ja muusikon urasta (Menolippu Mombasaan), työpaikasta, omasta rahasta ja itsenäisestä elämästä (Joutilaat) ja ihan tavallisesta elämästä (Pahat pojat, Minä ja Morrison). Joskus fantasian ja sen toteuttamisen tavoittelemisesta seuranneen toteutuneen teon jälkeinen mielentila on kuitenkin usein ristiriitainen. Fantasia on voinut ylittää omat moraalin rajat ja samalla nuori on voinut loukata sivullisia henkilöitä. Elokuvasa Hymypoikat pojat eivät ota huomioon tyttöjen tunteita, vaan esittävät kiinnostunutta saadakseen kuvattua nauhalle rakastelukokemuksen tytön kanssa. Lopulta tämä peli häiritsee poikienkin keskinäistä ystävyyttä. Se myös aiheutti yhden pojan itsemurhan, koska hän katui tekoaan, raiskausta.

7.1.2 Nuoren käyttämät suojautumiskeinot ympäristön ärsykkeiltä

Mustavalkoinen ajattelu, dramatisointi, asioiden älyllistäminen ja askeettinen käyttäytyminen ovat yleisiä nuorten suojautumiskeinoja ympäristön ärsykkeiltä. **Mustavalkoiseen** ajatteluun kuuluu ihmisten jakaminen hyviin tai pahoihin, oman itsen käsityksen ailahtelu ja ideoiden puolesta toimiminen tai niiden vastustaminen. Poikien oma idea seksikokemusten kuvaamisesta sai heissä itsessään aikaan välillä erilaisia mielipiteitä.

– Tää on nii vitun siistii. Ruvetaa kuvaa kaikki panot.

- Markus taitaa lopettaa.
 - Jos me lopetetaan tää nyt ni se jää jotenki rumaks ja typeräks. Et jos kaikki tekee yhden kunnan nauhan ni sithä se o nähty.
 - Tajuut sä miten hirveetä on kuvata tollasta?
 - Sun ei tartte tehä mitää nauhaa älä tee mitää nauhaa okei. Sami sano jotain!
- (Hymypoika)

Eero **dramatisoi** hukkaan mennyttä lapsuuttaan.

- Vaikee kuvitella mitä tekis isona ku tuntuu et ei oo vielä saanu elää lapsuuttakaa. (Pahat pojat)

Läde puolestaan dramatisoi tilanteessa, jossa heidän isänsä on vankilassa ja velkojat näin poikien kimpussa.

Jusa on kuolemassa mutta huomioi silti ystävänsä hyvät mahdollisuudet. Hän **älyllistää** tilanteensa ja pyrkii katsomaan elämää jatkumona, eikä elämää vain hänen omalta kannaltaan. Toisaalta hän niiden kautta hakee itselleen hyväksyntää ja ymmärrystä ja samalla pyrkii myös hallitsemaan sisäistä ristiriitaansa elämän loppumisen suhteen. Jusa suri sitä, että hänellä ei ollut elämässään ollut naista mutta ikään kuin läheisen ystävän tyttöystävän hänelle osoittaman huolenpidon kautta hyväksyi tämän asian.

Elokuviissa ei ilmene varsinaista **askeettista** käyttäytymistä. Joutilaassa nuorilla ei ole työttömyyden takia varaa ylellisyyksiin, mutta he eivät tahallisesti käyttäydy askeettisestikaan.

7.2 Sosiaalinen terveyskäyttäytyminen

Tässä luvussa tarkastelen ensiksi nuorten tärkeimpiä sosiaalisia ympäristöjä, sosiaalisen terveyskäyttäytymisen tapahtumapaikkoja. Elokuviissa esitettyjä nuorten sosiaalisen elämän ympäristöjä ovat koti (kaikki elokuvat), koulu (Menolippu Mombasaan, Pahat pojat, Hymypoika), baari (Helmiä ja sikoja, Minä ja Morrison) ja katu (kaikki elokuvat). Sitten tarkastelen nuorten sosiaalisia perhesuhteita, joita ovat suhteet vanhempiin, joko äitiin, isään tai molempiin vanhempiin. Näin perhesuhteet (taulukko) ja sosiaalisen

terveyskäyttäytymisen paikat (koti, koulu, baari, katu) ovat taustalla olevia tekijöitä, joiden välityksellä ja joissa nuori itseään ja sosiaalista terveyskäyttäytymistään toteuttaa.

Elokvien pääroolijaottelu sukupuolen mukaan ja perhesuhteet

Elokuva	Pääroolit	Vanhemmat
Menolippu Mombasaan	2 poikaa: Pete ja Jusa	Toisella pojista vanhemmat
Pahat pojat	4 veljestä: Otto, Eero, Ilkka ja Matti	Äiti kuollut, isä mielisairaalassa
Helmiä ja sikoja	4 veljestä: Läde, Ruho, Timo ja Poju	Vanhemmat eronneet, isä kotona ja vankilassa
Hymypoika	4 poikaa: Jere, Taavi, Markus ja Sami	Yhden pojan vanhemmat kuolleet, yhdellä isä, yhdellä molemmat
Minä ja Morrison	1 tyttö, 1 mies: Milla ja Aki	Tytöllä äiti
Joutilaat	3 poikaa: Lötkö, Hapa ja Bodi	Jokaisella pojalla molemmat vanhemmat

7.2.1 Sosiaaliset toimintaympäristöt

Koululla on elokuvissa melko vähäinen rooli nuorten elämässä. Kaiken kaikkiaan koulu esiintyy kolmessa elokuvassa (Menolippu Mombasaan, Pahat pojat, Hymypoika). Lisäksi yhdessä elokuvassa (Joutilaat) nuoret keskustelevat vaihtoehtoisista koulutuksista joko keskenään tai aikuisen kanssa. Kahdessa elokuvassa näyttäytyy opettajan rooli (Menolippu Mombasaan ja Pahat pojat). Menolippu Mombasaan - elokuvassa opettaja esiintyy musiikkiharrastuksen mahdollistajana. Pahojen poikien Eerolla on erityinen halu käydä koulua, vaikka hänen kolme muuta veljestään ei ole juuri koulunpenkkiä kuluttanut ja myös isä vastustaa koulun käyntiä. Hän joutuu kuitenkin kokemaan melko perusteettoman erottamisen koulusta ja saa osakseen jopa opettajan vitsailua. Opettaja esiintyy samalla sekä vitsailijana että ankarana auktoriteettina, jonka kanssa oppilas ei voi käydä tasavertaista keskustelua. Eero ei ole kuitenkaan menettänyt uskoaan koulun tarjoamaan mahdollisuuteen parempaan tulevaisuuteen, vaan myöhemmin hän palaa takaisin kouluun, joka osoittaa häneltä tiettyä kypsää ja vastuullista suhtautumista oman elämän rakentamisessa.

– Mä mee nyt kouluu. Sä maksat se kirjakaupa tilin nii et mä saa ens syksynäki koulukirjat. (Pahat pojat)

Hymypoika -elokuvassa koulu esiintyy lyhyesti elokuvan alussa, ja lähinnä paikkana, josta vapaudutaan ja jonka jälkeen alkaa vapaus toteuttaa omaa elämää ja itseään. Koulun kuvaus em. elokuvassa on ylioppilaskirjoituksista, kun salissa vallitsee syvä hiljaisuus. Hiljaisuuden jälkeen alkaa elämä ja ilo. Useat nuorisotutkijat ja sosiologian tutkijat ovat havainneet, että koulu nuorten tärkeimpänä kasvupaikkana on vähentänyt otettaan nuorten ensisijaisena kasvun paikkana. Koulun kanssa nuorten mielenkiintoa ja aikaa ovat tulleet jakamaan useat viihteen ja median maailman tekijät. Tutkimissani elokuvissa koulun vähäinen mukanaolo nuorten arjessa on havaittavaa. Elokuvissa esitetty koulumaailman kuvaus itse vähyydessään ja se mitä se vähyydessään on, kertoo siitä, että koulun merkitys nuorten elämässä on tulevaisuuden mahdollistajana. Koulu ei toimi kokemuksellisena viihdykkeiden tarjoajana, eli sellaisena, jota nuoret koulun ulkopuoliselta elämältä usein hakevat. Siksi kouluelämää ei myöskään elokuvissa esitetä, ellei se sitten ole normaalista koulukäytännöistä poikkeavaa.

Baarissa oleilua on kahdessa elokuvassa (Helmiä ja sikoja, Minä ja Morrison). Sitä kuvataan ajallisesti huomattavasti enemmän kuin koulumaailmaa. Baarissa oleskeluun liittyy keskinäisen tunnelman nostamista ja ongelmien selvittelyä, poikaporukan uhoilua toiselle ryhmälle, pientä riitaa seurustelevan parin kesken ja flirttailua sekä tutustumista vastakkaiseen sukupuoleen. Baarin tunnelmaan oleellisesti liittyy tupakointi ja alkoholin käyttö, joista tarkemmin kohdassa terveydelliset elämäntavat (s. 69–73). Alkoholin, musiikin sekä vapaalla olon tunnelman vaikutuksesta baarissa käyttäytyminen on esteettömämpää ja tällöin käyttäytyään helpommin vaistojen mukaan ja tunteet osoittaen. Vaikka selkeä baariympäristö esitetään vain kahdessa elokuvassa kuudesta tarkastelemastani, niin kuitenkin baarimainen ympäristö tai käyttäytyminen tulee jossain määrin esille kaikissa elokuvissa. Baarimaisella ympäristöllä tarkoitan tässä esim. bändin konserttia (Menolippu Mombasaan) ja kotibileitä (Hymypoika), joissa alkoholin ja muiden päihteiden käyttämisellä on olennainen osuus. Baarimaisella käyttäytymisellä tarkoitan alkoholin käyttämistä siten, että estojen vähentymisen kautta käyttäytyään tavallista poikkeavammin. Pahat pojat - elokuvassa kuitenkin vain isä käyttäytyy baarimaisesti.

Kadulla sosiaalisena toimintaympäristönä tässä tarkoitan joko konkreettista katua tai muun kuin kodin, koulun ja baarin toimintaympäristöä. Kadulla nuoret ovat jatkuvasti liikkeessä. Nuoret matkustavat halki Suomen seikkailumielellä ilman tietoa yöpaikasta, ruoasta tai edes matkustusvälineestä. Jokainen seuraava hetki on tuntematon ja vastaan tulevilla tilanteilla toimitaan spontaanisti ja ”tuli mitä tuli” ja ”kaikki irti elämästä” -periaatteella (Menolippu Mombasaan). Pahojen poikien elämässä yöllinen katu toimii kuitenkin erilaisena ympäristönä. Kadulla he kohtaavat kiusaamista toisten nuorten taholta, mutta katu toimii myös ”työpaikkana”, kun pojat murtaavat ja ryöstävät bensa-automaatteja. Katu voidaan nähdä nuorten silmillä myös seksuaalisten virikkeiden lähteenä alusvaatemainosviidakossa ja seksuaalisten fantasioiden kokeilemisen ja toteutumisen paikkana. Nopeasti vaihtuvat kuvat ja kuvaukset kaupungin hälinästä ilmentävät myös nuorekkaan elämäntavan nopeaa vaihtuvuutta ja sitoutumattomuutta mihinkään tiettyyn elämäntapaan. Hymypoika -elokuvassa pojat lähtevät kadulle etsimään tyttöjä, jotka voisivat suostua heidän kanssa rakasteluun videokuvaamista varten, jota ei kuitenkaan tytöille tunnusteta. Erityyppistä katuelämää kuvaa Joutilaat, jossa katu, ”Noppa-auto” ja kaverit muodostavat vahvan kokonaisuuden. Kadulla pikkukaupungin huoltoaseman parkissa kohdataan kavereita ja keskustellaan päivän tapahtumista ”kesäloma-asenteella”.

Kodilla sosiaalisen elämän tapahtumapaikkana tarkoitan tässä suhteellisen pysyvää paikkaa, jota nuori pitää ikään kuin omana pesänään, josta hän lähtee ja johon hän palaa säännöllisesti. Elokvista löytyy niin vanhempien kotona asuvia (Menolippu Mombasaan, Hymypoika, Joutilaat), ilman vanhempia, mutta vanhempien tai toisen vanhemman kotona asuvia (Pahat pojat, Helmiä ja sikoja) ja ystävän ja poikaystävän luona asuvia (Minä ja Morrison). Asumisen muoto myös muuttuu siten, että yksinhuoltaja joutuu muuttamaan nuorten elämänpiiristä toisaalle (Helmiä ja sikoja). Yhdessä elokuvassa esiintyy koditon, jonka turvapaikkana elämänsä loppuvaiheessa sairauden vuoksi ei ole muuta kotia kuin sairaala ja katu ystävänsä kanssa (Menolippu Mombasaan).

Kotona yleisesti ottaen nuoret viettävät aikaa keskenään erilaisia asioita tehden Kotona mm. valmistetaan ruokaa, lauletaan karaokea, katsotaan televisiota, makoillaan, jutellaan rennosti tai keskustellaan vakavammista asioista, pidetään juhlia,

nostetaan puntteja, vietetään aikaa perheen, toisen vanhemman tai ystävien kanssa. Kotoa paetaan, mutta sinne myös palataan (Menolippu Mombasaan). Vaikka kotiin liittyy kipeitä asioita, se otetaan ja koetaan omaksi (Pahat pojat). Kotiin voi liittyä hämmennystä, koska sitä ei koeta omaksi (Hymypoika) tai kun nuori on ajettu kotoa pois (Minä ja Morrison). Koti toimii elämässä selviämisen tukikohtana (Helmiä ja sikoja), mutta toisaalta myös tilapäisenä ja turhauttavanakin paikkana, josta halutaan siirtyä uuteen elämänvaiheeseen (Joutilaat). Kaiken kaikkiaan koti osoittautuu useimmille elokuvien nuorista kuitenkin turvallisena fyysisenä paikkana siitäkin huolimatta, että perhesuhteet tai elämäntilanne eivät olisi kunnossa.

Koulun, baarin, kadun ja kodin toimintaympäristön lisäksi analysoimieni elokuvien nuoret myös joko vierailevat tai viettävät aikaa mm. sairaalassa, kihlakunnanvirastossa, Alkossa, työvoimatoimistossa, poliisilaitoksella, vankilassa, kauppoissa, huvipuistossa, lomakohteessa, puistossa ja rannalla.

7.2.2 Perhesuhteet

Yhdessäkään tarkastelemissani elokuvissa vanhempien läsnäolo ei ole kovin näkyvää. Rimpelä (1990) puhuu nuoren ja perheen välisen kommunikoinnin vähentymisestä ja olennaiseksi osaksi nuorten elämää on muodostunut vapaa-aika ja ystävät (Rimpelä 1990, 37). Tästä huolimatta kuitenkin muutamissa elokuvissa heidän olemassaolonsa vaikuttaa suuresti nuorten elämään. Viisi kuudesta elokuvasta kuvaa pääsääntöisesti poikien elämää. Kahdessa elokuvassa neljä poikaa joutuu elämään ilman kummankaan vanhemman aktiivista läsnäoloa ja näin opettelemaan elämää omillaan isän oltua poissa poikien aktiivisesta elämämpiiristä. Ainoastaan yhdessä elokuvassa pääosaa esittää aikuistumisen kynnyksellä oleva tyttö. Elokuvien esittämiä nuorten seurustelun tapoja käsittelen kohdassa seksuaalinen terveystyöttyminen (s. 60–65). Vaikka seurustelun tavat liittyvätkin osaltaan sosiaaliseen terveystyöttymiseen, näen ne kuitenkin enemmän kuuluvaksi seksuaaliseen terveystyöttymiseen, koska seurustelu yleensä alkaa muodossa tai toisessa seksuaalisuuden heräämisen aikana.

Elokuviissa esitetyt vanhempien mallit, kuten perinteinen äiti-isä-yhdistelmä, toisen vanhemman puuttuminen tai uuden isän mukanaolo osoittaa,

millaisissa erilaisissa perhemuodoissa nuoret elävät. Nuoren elämää kotona nimenomaan vanhempien kanssa näytetään kuitenkin suhteellisen vähän. Tähän sosiaalisen terveyskäyttäytymisen luokkaan muodostin uusia alaluokkia, jotka ovat yleisesti ottaen nuorten ja vanhempien välisiin suhteisiin liittyviä. Alaluokat ovat: nuoren suhde isään, nuoren suhde äitiin, nuori muuttuvassa perheessä, sekä nuorten väliset keskinäiset kaverisuhteet.

Nuoren suhde isään

Tarkastelemissani elokuvissa isät ja pojat näkyvät äitejä ja tyttäriä huomattavasti enemmän. Isä esiintyy erilaisissa tilanteissa etäisenä mutta välittävänä (Menolippu Mombasaan), äärimmäisen pelottavana, arvaamattomana, auktoriteettina ja halveksittuna (Pahat pojat), seurallisena, hauskana ja epäonnistuvana (Helmiä ja sikoja), välinpitämättömänä (Hymypoika) tai huolehtivana, mutta sellaisena, että hän ei voi kuitenkaan tehdä mitään nuoren elämäntilanteen suhteen (Joutilaat).

Vaikka isä onkin etäinen, hän kuitenkin näyttäytyy lapsestaan huolehtivana isänä. Äidin tehtävänä on selittää ääneen isän tarkoittama käyttäytyminen. Peten isä on pojastaan huolehtiva isä, joka ei kuitenkaan pysty lähestymään poikansa sairautta ja keskustelemaan tämän kanssa.

Isä sanoo Petelle: ”*Sä et saa rasittaa itteäs nyt yhtää*”, ja nousee pöydästä, johon äiti jatkaa Petelle: ”*Kyllähä sä isän tiedät...*”
(*Menolippu Mombasaan*)

Hirvosen pojat viettävät paljon aikaa kotona, mutta pääosin ilman vanhemman läsnäoloa. Pojat joutuvat uuden tilanteen eteen kun isä joutuu poistumaan poikien välittömästä läheisyydestä. Pojat ottavat tilanteessa selviytyäkseen mukaan myös huumoria.

– *Vitut, myö kuollaan kummiski.*
Läde isälle vieraillessaan tämän luona vankilassa: ”*No älä nyt huoli, kyllä me nyt jotenki pärjätää kun saa jätkät takasi ruotuun...*”

– ..myö ollaan rahattomia jätkät ja tappolistalla ja ukko o lusimassa. Hyvät on että meillä on rutkasti lastuja ja naksuja ja 16 litraa väljähtynyttä kaljaa joka maistuu siellä kanisterissa dieselille. (Helmiä ja sikoja)

Pahoissa pojissa isän poissaolo voi olla myös elämää helpottava tekijä ja hänen ilmaantumisensa uudelleen elämän piiriin voi olla raskasta aikaisempien tapahtumien johdosta. Isään suhtautuminen on samaan aikaan sekä kunnioittavaa että inhon tunteita herättävää. Neljästä veljeksestä kaksi kokee isän erittäin vahvasti; vanhin veljeksistä koettaa pitää isästä kunnioittavaa puhetta yllä, kun taas nuorin ei säästä ilmauksiaan pettymyksestään isää kohtaan. Isän joitakin tekoja on vaikea antaa anteeksi, koska ne ovat vaikuttaneet myös oman elämän sujumiseen, eikä nuori ole ehkä kokenut saavansa isältä riittävästi rakkautta tai muuten aineksia oman elämän rakentamiseen. Isän takia omatkin mahdollisuudet ovat vähäisemmät niin koulutus- kuin työuralla. Myös isän kuoleman voi olla jopa huojentava asia, joka ilmenee siten, että isän hautajaisissa pojat juttelevat ”small talkia” ja hymyilevät avoimesti. Elokvassa esitetään myös juoksuun lähtö suoraan hautajaisista, joka kuvastaa vapautumista, uuden elämän alkua tyyliin ”täältä tullaan, elämä”.

*– Eiköhä sitä isää oo nähty iha tarpeeks.
– Jos se äijä tulee (kotiin) ni mä lähe menee.
– Meitä isä o vähä sairas, niinku henkisesti. Tai ei nii vähääkää, ni se o ollu välillä vähä raskasta.
– Mun isä uhkas sitoa mut nilkoista mattotelineeseen kiinni ja vetää rälläkällä haaroista. Etkö sä Otto oo ikinä ihmetelly sitä että meitä perheessä kukaa muu ei oo saanu lyöä ketää paitsi isä? Se ties et me ollaa joku päivä paljo vahvempia ku se. (Pahat pojat)*

Isän välinpitämättömyys ilmenee kyvyttömyytenä ottaa riittävästi osaa lapsensa elämäään. Jeren isä on pornoelokuvafirman omistaja. Itsessään se ei kerro välinpitämättömyydestä, mutta se kylläkin kertoo, että isä pyytää Jereä mukaan pornofilmin kuvauksiin tämän käydessä isän työpaikalla. Aiemmin Jere oli myös vierailut työpaikalla ja olisi selvästi halunnut sanoa jotakin, mutta ei kuitenkaan pystynyt kertomaan asioistaan. Nyt kun poika tulee toistamiseen työpaikalle, isä suhtautuu poikaansa kuin mies miehenä, vaikka hänen tulisikin suhtautua häneen lapsena, joka haluaa kertoa asioistaan. Tämä kuvastaa kommunikaatio-ongelmia lasten

ja vanhempien välillä. Nuori poika ei välttämättä kehtaa kertoa isälle tarvitsevansa apua, vaan myöntyy sitten asioihin, joihin ei ole millään tavalla valmis. Tästä syystä isän pyyntö aiheuttaa myös hämmennystä nuoren mielessä. (Hymypoika)

Isä ei saa otetta nuoren pojan elämään, jolla huomaa olevan vaikeuksia saada asioita elämässään etenemään opiskelu- ja työsaralla. Isä esiintyy tällöin kyllä huolehtivana ja kyselee ajoittain poikansa kuulumisia, kehottaa tekemään pieniä arkielämän ”töitä”, kuten sijaamaan petin. Isä on kuitenkin voimaton muuttamaan asioita eikä pysty tekemään mitään nuoren elämäntilanteen suhteen. Poika lähinnä mutisee jotain isän kysymyksiin. Tässä nuori poika varmasti tarvitsee ja tietämättään kaipaakin isän vahvempaa otetta pojan elämässä. Isä voi antaa pojalle rahaa, jonka tämä käyttää sitten alkoholiin, mutta ei ohjaa tai neuvo häntä opiskelu- tai työelämän puolelle. Toisaalta isä ei voi jatkuvasti neuvoakaan, vaan antaa täysi-ikäiselle nuorelle mahdollisuuden tehdä itse omat valintansa onnistumisen ja erehtymisen kautta. (Joutilaat)

Nuoren suhde äitiin

Milla on kokenut vanhempiensa avioeron ja hänen äitinsäkin on ajanut hänet pois kotoa.

Äiti Millalle: ”Se oli silloin, sä olit nii vaikee. Oli ero, muutto tänne, ja mä vaan yksinkertaisesti en jaksanu. Se oli kuitenkin ihana että sä tulit. Sä voisit useamminki tulla käymää.” (Minä ja Morrison)

Millalle äiti esittäytyy ensiksi lähinnä vain henkilönä jolta saa rahaa, mutta myöhemmin hän hakeutuu itse äidin luokse hakemaan tasapainoa ja turvaa elämäänsä ongelmia kohdatessaan. Isä ei esiinny lainkaan hänen elämässään.

*– Mu asiat o iha päi helvettiä, tai sit mä oon tulossa hulluks.
– Voisit sä vaa olla siinä ja oottaa että mä nukahdan. (Minä ja Morrison)*

Äidin poissaolo elokuvista on näkyvää, mutta myös tapa, jolla äiti esiintyy, on muuta kuin perinteisellä tavalla lapsista huolehtiva äiti. Äiti näyttäytyy esim. omien tavoitteidensa metsästäjänä. Saara nukkuu patjalla sohvan takana, samalla kun äiti

tupakan savun ja oluen huurun seassa puhuu uuden miehensä kanssa kalliista lasten kasvatuksesta. Pienen Saaran äiti on enemmän huolissaan alkoholiin ja tupakkaan käytettävistä elatusrahoista kuin lapsen kasvatuksesta. Saara viettää äitinsä luona ne ajat, jolloin isä maksaa hänestä elatusapua. Isän joutuessa vankilaan äiti palauttaa lapsen tämän biologisen isän pojille, eli Saaran velipuolille. Kun Saara alkaa menestyä laulukisoissa ja tavoittelee arvokasta palkintoa, äiti on jälleen kiinnostunut Saaran elämästä. Lapsi on tällöin enemmän aikuisten välinen vallanpidon ja talouden ohjus kuin välittämisen ja rakastamisen kohde.

Biologinen isä: *”Eikö se (Saara) perkele voi edes sohvalla nukkua?”*

Äidin uusi mies biologiselle isälle: *”Mistäs myö sitte telkkaria katottas älypää?”*

Äiti biologiselle isälle: *”No sen ku viet mukanas.” (Helmiä ja sikoja)*

Perinteisemmän huolehtivan äidin sekä molempien vanhempien mallia edustaa elokuva Joutilaat. Siinä äiti mm. herättää pojan aamulla, huolehtii pojan asunnon ikkunoiden pesusta ja verhojen vaihdosta ja kyselee kuulumisia sekä juttelee nuoren kanssa parisuhteesta. Äiti pitää nuorta miestä omana pikku poikanaan vaikka tämän tyttöystävä nukkuu vieressä. Mieleen piirtyvä kuva on sellainen, jossa äiti ei anna pojalle mahdollisuutta yrittää itse, vaan haluaa olla sillä tavalla tärkeä osa pojan elämää. Mitä äiti olisi pojalle ilman huushollin puunausta? Pojan ja äidin välinen suhde on ikään kuin vaihtokauppa, jossa molemmat hyötyvät. Poika saa äidiltä pieniä arkisia palveluksia ja äiti saa pojalta kiitoksen ja tarvitsemansa suhteen ylläpidon. (Joutilaat)

Nuorten suhde vanhempiin on ikään kuin taustalla oleva tekijä, joka ei näyttydy kaikissa elokuvissa selkeästi. Vanhemmuus näytetään jonain muuna kuin perinteisenä aviomies–aviovaimo -yhdistelmänä. Tarkastelemissani elokuvissa kahdessa ainoastaan yhden nuoren vanhemmat esiintyvät perinteisen parisuhteen tavoin yhdessä (Joutilaat ja Hymypoika).

Nuori muuttuvassa perheessä

Kahden elokuvan loppukohtauksena on perheen yhdistyminen tai nuoren ja vanhemman ”uudelleen löytäminen”. Pete voittaa vaikean sairauden ja palaa

kotiinsa, jossa hänelle on järjestetty tervetulojuhlat (Menolippu Mombasaan). Samoin Milla palaa raskaan elämänvaiheensa jälkeen (juomaputki ja ex-poikaystävänsä itsemurha) äidin luokse (Minä ja Morrison).

Taavi, jonka vanhemmat kuolivat hänen ollessa pieni, perii vanhempien jättämän talon. Hän etsii muistoja lapsuudestaan, vanhemmistaan, perimästään talosta.

*– Mä en muista tästä mitään, tästä talosta. Ja niistä...kameran läpi muistaa jotain, sirpaleita, jonku tunteen. Mä oon iha vitun pihalla, vai oonks mä?
(Hymypoika)*

Muutosvaiheen perheeseen kuuluvat myös perheet, joissa tapahtuu vanhemman kuolema (Pahat pojat), vanhempi on väliaikaisesti poissa lastensa elämästä tai uusi perheenjäsen ilmaantuu perheen arkeen (Helmiä ja sikoja). Näistä on sisällöllisesti tarkemmin kerrottu jo edellisissä kappaleissa. Yhteistä kuitenkin muutoksessa olevalle perheelle elokuvissa näyttää olevan nuorten osalta se, että nuori joutuu ottamaan uuden roolin ja uudet sopeutumiskeinot käyttöönsä. Nuorten reaktiot muutoksiin ovat erilaiset. Hän vapautuu ja nauttii uudesta tilanteesta (Pahat pojat), pistää kaiken ”rantaliksi”, kuten pakenee tilannetta päihteisiin, tappelemiseen ja varastamiseen, mutta sitten alkaa miettiä asioita järjellä ja koettaa selvittää asian toisensa perään huolehtien ensinnäkin päivittäisistä tarpeista ja pohtii asioita tulevaisuudenkin kannalta (Helmiä ja sikoja).

Terveystottumukset ovat Rimpelän ym. (1990) mukaan yhteydessä sosiaaliseen taustaan siten, että hyväosaisuus kasautuu myös terveystottumuksissa (Lähteenmaa & Siurala 1991, 119–121). Tutkimieni elokuvien perheiden sosiaalinen hyväosaisuus ei ollut korkeaa tasoa, vaan pikemminkin vanhempien joukosta löytyi pimeästi leipänsä hankkivia tai täysin ilman toimeentulotyötä olevia, mutta myös niitä, jotka toimivat tavallisissa ammateissa (apteekkari, opettaja). Kaikissa elokuvissa vanhempien ammatti tai sosiaalinen status ei tullut erityisen selvästi esille. Tämäkin kuvastaa sitä, että vanhempien ajallinen osuus nuorten elämässä on vähentynyt, mutta se ei kuitenkaan kerro välttämättä vanhempien vaikuttavuuden vähentymisestä nuoreen. Kun vanhempien läsnäolo lasten elämässä vaikuttaa lapseen positiivisesti, voisi kääntöpuolen sanoa olevan jokseenkin negatiivinen. Nykyään nuori kyllä selviää päivittäisestä elämästään ilman vanhemman aktiivista läsnäoloa, mutta elämänsisältöön

se luultavammin vaikuttaa siten, että nuori ei tunne niin hyvin rajojaan. Terveystottumusten osalta nuori ei tiedä, mikä on sopivaa hänen kehitysvaiheelleen ja mikä ei. Vaikkakaan mm. päihteiden käyttö ei ole hälyttävästi kasvanut nuorten keskuudessa, niin nuoren elämään on tullut muita kokonaisvaltaista terveyttä uhkaavia tekijöitä, kuten kaikkialta esiin tuleva seksuaalisuuden ja kokemuksellisuuden kulttuuri, ellei osaa käsitellä niitä omaan elämään suhteuttaen.

Nuorten keskinäiset suhteet

Nuori kokee yhteenkuuluvuutta toisen samankaltaisessa tilanteessa olevan kanssa. Nuoria toisiinsa lähentävät mm. sairaus, varattomuus, työttömyys, seksuaalinen kokeneisuus ja vapaa-ajan viettotapa. Huomattavaa on, että koulu ja urheiluharrastukset nuoria toisiinsa vetävänä voimana ei näyttäydy elokuvissa lainkaan merkittävässä osassa.

Nuorten keskinäiseen sosiaaliseen elämään ja suhteisiin toisiinsa nähden liittyy muutoksia. Elokuvassa Joutilaat pojat kuluttavat aikaansa työttöminä autoilla ajaen, kumia polttaen, musiikkia kuunnellen ja huoltoaseman parkissa autossa istuen. Pojilla on oma sosiaalinen piiri, joka koostuu samassa tilanteessa olevista, työttömistä kotipaikkakunnalleen peruskoulun jälkeen jääneistä nuorista. Nuoret pohtivat omaa tulevaisuuttaan ja harkitsevat muuttoa Etelä-Suomeen työn perään. Sosiaalisessa elämässä tapahtuu muutoksia, kun mm. Bodi saa tyttöystävänsä kanssa lapsen, mutta lapsen äiti ei halua asua yhdessä Bodin kanssa. Bodista kerrotaan elokuvan lopussa, että hän muuttaa Helsinkiin ja saa sieltä töitä.

Sosiaalisen terveyskäyttäytymisen muodot yhteisöön osallistumisena ja rooleissa selviytymisenä, perhe, vanhemmat, ystävät, koulu, vapaa-aika ja harrastukset ovat esillä aineistoni elokuvissa. Nuorten yhteisöön osallistuminen voidaan nähdä kuitenkin lähinnä oman ikäisiinsä ja vertaisryhmiin tukeutumisenä. Aktiivinen ajan käyttö omien vanhempien tai muuten vanhemman sukupolven edustajien kanssa ei ole suuresti esillä missään elokuvassa. Nuori voi kyllä keskustella joistakin ongelmistaan tai tulevaisuuden valinnoistaan vanhemman henkilön kanssa. Helmiä ja Sikoja -elokuvassa Läde menee juttelemaan veljesten hankalasta tilanteesta isälleen vankilaan. Pääasiassa

kuitenkin nuori hakee tasavertaista keskustelutoveria oman ikäisistään. Samoin, omille vanhemmille ongelmat kerrotaan lähes poikkeuksetta viimeisenä tai sitten he eivät tule niistä tietoisiksi lainkaan. Vanhemmat kuitenkin joissakin tilanteissa tarjoavat keskusteluapua nuoren sitä pyytämättä, mutta näissä tilanteissa nuoren ongelmat ovat jo syvemmällä, esim. alkoholin ja huumeiden käytössä (Minä ja Morrison).

Kaiken kaikkiaan sosiaalinen kanssakäyminen nuorten ja heidän vanhempensa tai vanhempien henkilöiden välillä vaikuttaa eriytyvän enemmän omiin ryhmittymiin. Nuorten toisilleen antamat ohjeet toimia tietyissä yksittäisissä tilanteissa eivät välttämättä ole kovin kypsiä ja kauaskantoisia, vaan voivat johtaa jopa yhä lisääntyviin ongelmiin. Toisen nuoren tuki on kuitenkin tärkeää. Joskus nuori ei kerro ongelmistaan kenellekään, kuten Samin itsemurha elokuvassa *Hymypoika* osoittaa. Elokuvissa ei kuitenkaan ollut merkittävästi esillä nuorten toisilleen osoittamaa kiusaamista. Nuoret, varsinkin tässä tutkimuksessa olevien elokuvien pääosahenkilöt, osoittavat lojaaliutta toisiaan kohtaan. Erimielisyyttä voi tietysti olla ja se näytetään, mutta suoranaista kiusaamista pääosahenkilöiden kesken ei ole. Omalle porukalle nuoret ovat lojaaleja mutta voivat tarvittaessa osoittaa väkivaltaisuutta tai siihen liittyviä merkkejä oman ryhmän ulkopuolisille henkilöille, kuten epäasiallisuuksien huutamista tai sormimerkkejä. Elokuvissa ei esiinny hylätyksi tulemista. Kaksi veljesryhmää on kuitenkin kummankin vanhemman läsnäoloa vailla vanhemman rikoksen ja sairauden vuoksi.

Verrattaessa elokuvien esittämää nuorten perhe-elämää kouluterveyskyselyn tuloksiin voidaan havaita, että elokuvissa esitetyt perhe-elämän muodot ovat hiukan kärjistetyt. Dokumenttielokuvaa lukuun ottamatta kaikissa elokuvissa esiintyi pääosan esittäjiä, joiden vanhemmat olivat eronneet, molemmat vanhemmat olivat kuolleet tai toinen vanhemmista oli kuollut. Kouluterveyskyselyssä taas 81 %:lle lukion 1. luokan pojista perheeseen kuuluu molemmat vanhemmat, ja tytöillekin 75 %:lle. Samoin elokuvissa esiintyi tapauksia, että toinen vanhemmista oli elossa, mutta ei ollut kykenevä pitämään huolta lapsistaan. Tässä tulee esiin elokuvien tapa kertoa mieluummin poikkeavista elämänmuodoista kuin hyvin tyypillisistä.

7.3 Seksuaalinen terveystyttäytyminen

Tässä osassa käsittelen elokuvien nuorten esittämiä seksuaalisuuden ilmenemistapoja. Kuinka suhde vastakkaiseen tai samaan sukupuoleen esitetään, millä tavoin siitä puhutaan, mitkä ovat nuorten toiveet ja odotukset seurustelulta, käsitykset seksuaalisuudesta ja seksistä sekä millaisia nuorten käsityksiä rakkaudesta ilmenee? Jokaisessa käsittelemässäni elokuvassa seksuaalisuus kyllä ilmenee, mutta eri painotuksilla. Tämä osoittaa jo sen, että seksuaalisuus nuoruudessa on merkittävä tekijä ja se myös näytetään elokuvienkin välityksellä. Yksi elokuvista (Hymypoika) keskittyi pääsääntöisesti tähän alueeseen. Muissa elokuvissa seksuaalisuutta kuvattiin enemmänkin muiden teemojen rinnalla, mutta silti useimmissa varsin vahvana aiheena. Seksuaalisuutta käsiteltiin sekä viattoman varovaisesti että sen eri ilmenemismuodoilla mässäillen. Luokat ovat: poikien seurustelun tavat, tyttöjen seurustelun tavat ja seksuaalisuuden erityispiirteet.

7.3.1 Poikien seurustelun tavat

Poikien keskinäinen keskustelukulttuuri, heidän puhuessa tytöistä, osoittaa katukielen käytön runsauden. Jusa kysyy Peteltä epätavalliseen sävyyn tarkoittaen sitä, että onko hänellä tyttöystävää.

– *Onks sul joku pano? (Menolippu Mombasaan)*

Nuorten poikien seksuaalisuuden kielessä on paljon vertauskuvallisia ilmauksia. Myöskään sanomisen tapoja ei paljon häpeillä, vaan he puhuvat asioista suoraan. Elokuvat osoittavat, millainen puhumisen kulttuuri ja rooli pojilla on seksuaalisuuden alueella. Pojat puhuvat avioliitosta myös vakavammin, mutta kaiken kaikkiaan vain yhdessä elokuvassa ja yhdessä kohtauksessa (Pahat pojat).

– *No pukilla ja pukilla. Ollaan kalalla, melekein sama asia, eläinkuntaa. (Joutilaat)*

– *Nyt päästii asiaa, naisasiaa. Päästähä keppis laulamaa.*

– *Mitä don juan? Eiku veli kani? (Menolippu Mombasaan)*

- *...näät pojat ei taida ymmärtää pillun päälle yhtää mitää.*
- *Mietitteks te koskaa naimisii menoa, perhettä ja sillee?, vastaus: - No mitä tollasta miettimmää, tulee jos on tullaksee. (Pahat pojat)*
- *...naistaki saadaa kerra vuodessa yhteensä jos oikein hyvi käy.*
- *...yes, videot, nyt voidaan kattoa pornoa kaikki yöt.*
- *Se on varmaan vaikea puhua ku on kurkku täynnä siittiöitä.*
- *Mitäs se puppeliperse siinä tollottaa, munaako ootte kerjuulla? (Helmiä ja sikoja)*
- *Arvaa rupesko panettaa ku tajus että kuvataa.*
- *Mieshän tikkaa kuin kani. (Hymypoika)*

Pojat suhtautuvat seurusteluun, läheisyyteen ja naiseuteen sekä vastuuntuntoisesti toisen tunteet huomioiden että vain omat tarpeet tyydyttäen. Pahat pojat –elokuvassa isän naisista käyttämä kieli liikkuu huora-sanan ympärillä ja suhtautuminen naiseen ja edesmenneeseen vaimoonsa on sen mukainen, mutta tällainen asenne ei ole kuitenkaan siirtynyt isältä pojille.

- *Minä pyydän että alat minun kans, minä niin paljon olen valmis teihin panostamaan että saadaa meidän elämä luistamaan, en halua enää turhia tappeluita. Sinä tiität. (tekstiviesti, Joutilaat)*
- *Aika kivalta..no ei sitä nyt oikei voi selittää. On se niinku vähä enemmänä kuin kahet huulet toisiaan vaste.*
- *Mä haluaisin sellase naisen joka rakastaa juoksemista. Musta ois kiva juosta jonku kans, sellase kanssa vois perustaa vaikka iha oikeen perheen.*
- *Mä sanon teille miten mä oon sen miettiny. Mä oo niinku et mä meen ensi avioliittoon ja sit vasta rupee niihi esiavioliittollisii suhteisii...näi. (Pahat pojat)*
- *Tyttö sanoo ei, mä kehun sitä mä pussaan sitä se lämpee. Se sanoo taas ei, mä kehun lisää, mä pussaan lisää, mä räplään se märäks. Ei mitään tehä väkisi. Sä veit tolt mimmilt just mahiksen menettää neitsyytesä tyylillä. (Hymypoika)*
- *Mitäs sä velotat suihinotosta? (Minä ja Morrison)*

Pojat voivat puhua tytölle myös kielellä, joka on yleisesti tyypillisempää poikien väliselle keskustelulle. Tytöt käsittävät tällaisen tavan joko halventavan heitä tai suhtautuvat siihen vastaanottavasti, riippuen heidän omasta suhteestaan puhujaan tai puhumisen tapaan.

- *Laura hei, muista Laura että alapää ei oo laulamista varte.*
- *Tule vittuun sieltä keikoilemasta. (Helmiä ja sikoja)*
- *Soita. Ois iha jees naida uudestaanki. (Minä ja Morrison)*

7.3.2 Tyttöjen seurustelun tavat

Tytöt suhtautuvat seurusteluun ja yhdessäoloon poikien kanssa ikään kuin kestävämpää suhdetta rakentaen ja liittäen sen laajempaan elämän piiriin, mutta myös seksuaalista läheisyyttä haluten.

- *Eiks me nyt voitaa vaa ottaa iha rauhassa? Jooko? Annetaa meille aikaa. (Menolippu Mombasaan)*
- *No ei sitä tarte selittää jos jotai halua. Ei haluja voi selittää. No pussataanks?*
- *Mä haluan että sä pidät mua hyvänä, että sä suojelet mua ja pidät musta huolta ja mä haluan että sä ostat mulle lahjoja ja sä juttelet mun kanssa ja mä haluan että sä ostat mulle kissanpennun ja mä haluan harrastaa seksiä sun kanssa. Iha oikeesti.*
- *Sä tunnut tosi kivalta. Sitä paitsi sä oot eka poika joka kattoo mua silmiä eikä tisseihin. Mut en mä pysty nyt aloittamaan mitää suhdetta. Mun pitää saada ensin mun omat asiat järjestykseen. (Pahat pojat)*
- *Tä on kosketus ja jos mä pidän mun käsiä tässä näin rauhallisesti ja tarpeeks kaua ni se tuntuu hyvältä...hyvä kosketus voi tehdä naise joskus ihan hulluks. Tuuksä meille? (Hymypoika)*

Tyttö voi jutella tai käyttäytyä pojan kanssa myös enemmän pojille tyypillisellä suoralla tavalla katukieltä käyttäen. Myös ei-kielellisessä muodossa tytöt voivat käyttäytyä miestä kohtaan avoimen seksuaalisesti ja aloitteellisesti (kuvaus alla, Minä ja Morrison).

- *No mite Lötköllä menee onko akkoja tai muuta onko kissoja lissäntyny? (Joutilaat)*
- *...toi auto on kyl aika makee, kuskin vois kyl vahata.*
- *Nyt mä haluan tehdä sen, mä haluan sut ilman kerhoa. Mun vuoro alkaa tunnin päästä, lähe mun luo odottaa. Tehdää sellane nauha että oksat pois. Jos asioita ei vie loppuun asti ni ne jää kaivelee. (Hymypoika)*
- *Kuvaus: Milla ottaa pois alushousunsa, heiluttaa niitä Akin edessä ja istuu pöydällä jalat levällään, Aki tuolilla hänen edessään. Milla vetää jaloillaan Akin pään jalkojensa väliin. (Minä ja Morrison)*

Tyttö voi kokea pojan liian suorat lähestymisyriytykset häntä halventavana. Usein tytöt kuitenkin vain katsovat hiljaa, itkevät tai poistuvat paikalta, mutta harvemmin antavat pojille suoraa palautetta. Alla esimerkkejä melko suorista tyttöjen palautteista.

- *Onks sua joskus annettu käyttää niinku vaa jotai esinettä? (Menolippu Mombasaan)*
- *Mene, pue. Tajuutsä miten lapselliselta tällaset kerhoselitykset kuulostaa?*
- *Älä ikinä enää tule tänne. Jos sä näät mua ni älä puhu mulle. Mut kukat o ihania. (Hymypoika)*

7.3.3 Seksuaalisuuden erityispiirteet

Seksuaalisuuteen liittyy myös yksinäisyyden ja pelon hämmentäviä tunteita. Jusa on kuolemansairaana ja suree, että hän ei ole koskaan ollut naisen kanssa (Menolippu Mombasaan). Toisessa esimerkissä Jere vastaa tytölle, kun tämä kysyy rakkaudesta (Hymypoika).

- *Te ette voi käsittää että teillä on toisenne. (Menolippu Mombasaan)*
- *En tiiä, tuntuu etten mä oikei rakasta ketää, et mult puuttuis se tunne kokonaan. Pelottaa. (Hymypoika)*

Seurustelun fyysinen läheisyys ilmenee yhdessäolona vierekkäin nukkuen (Helmiä ja sikoja), käsi kädestä kiinni pitäen (Menolippu Mombasaan, Pahat pojat, Hymypoika, Minä ja Morrison), suukotellen (samat kuin ed.), toisiaan hyväillen (Pahat pojat, Hymypoika, Minä ja Morrison) ja rakastellen (Hymypoika, Minä ja Morrison).

Elokuviissa näytetään myös seksuaaliseen taipumukseen liittyviä erityispiirteitä. Kata haluaa tehdä kuolevalle ystävälleen Jusalle ystävänpalveluksen rakastelemalla hänen kanssaan ennen tämän kuolemaa, koska Jusa ei ole ”..koskaan ollut naisen kanssa” (Menolippu Mombasaan). Homoseksuaalisuus tulee esille melko neutraalina asiana, mutta siihen kiinnitetään myös ryhmän ulkopuolelta pilkkaavaa huomiota, kuten homoksi huutamista (Helmiä ja sikoja). Jere vierailee internetin keskustelusivuilla sopiakseen tapaamisen ja saadakseen videonauhan rakastelusta naisen kanssa. Hän joutuu sidotuksi ja piiskatuksi keskelle pornoelokuvan tekemistä ja päätyy lopulta pornoelokuvan kanteen. Tavallaan kuin vahingossa osallistuminen pornoon on Jeren elämässä syvästi hämmentävä tekijä, joka ilmenee mm. pitkinä ilmeettöminä katseina (Hymypoika).

Sekä tyttöjen että poikien keskusteluissa ilmenee pohdinnallisia kysymyksiä rakkaudesta ja seksistä. Puhe on kuitenkin ylivoimaisesti enemmän seksissä

kuin rakkaudessa. Nuoret pojat juttelevat siitä, että heidän seksikokeilunsa on sairasta touhua (Hymypoika). Keskustelu pyöri seksuaalisten kokemusten ja sukupuolielinten ympärillä, mutta keskustelua ei kuitenkaan ole esim. ehkäisyvälineistä tai seksin aloittamisen ajankohdasta tai odottamisesta.

Kouluterveystutkimuksen mukainen lukioikäisten käsitys siitä, että sukupuoliyhdyntä kuuluu heidän ikäistensä seurusteluun, on melko samanlinjainen elokuvien välittämän kuvan kanssa. Itse sukupuoliyhdyntään sopivuutta nuorten seurusteluun ei kyseenalaisteta, mutta kuitenkin suhteellisen välinpitämättömät asenteet toisen seksuaalisuutta kohtaan esiintyvät elokuvissa lopulta sellaisen kieltäen.

7.4 Henkinen terveyskäyttäytyminen

Henkisen terveyskäyttäytymisen elementit, mieliala, tyytyväisyys itsestä ja elämästä sekä tulevaisuudenkuva, liittyvät usein elämän monisäikeisiin ilmiöihin, eikä niitä ole järkevää irrottaa asiayhteydestään. Nuorilla, kuten muissakin ikäluokissa olevilla, voi ilman mitään selvää syytä olla mielialan vaihtelua toiveikkaasta ja tyytyväisestä epätoivoiseen ja tyytymättömään. Tässä olen käsitellyt pikemminkin elokuvissa selkeästi ilmaistuja mielialaan, tyytyväisyyteen ja tulevaisuudenkuvaan liittyviä asioita. Elokuvissahan ei kerrota ääneen kaikkea ja paljon jätetään katsojan oman tulkinnan varaan. Siksi en ole tässä lähtenyt arvioimaan kaikkia kuvattavien henkilöiden ilmeiden tai kielellisesti epäselvien äännähdysten taustalla olevia mahdollisia ajatuksia. Henkisen terveyskäyttäytymisen kuvaamisen vaikeus on siinä, että tietty henkinen tunnelma voi kulkea elokuvassa nuoren kohdalla pitkäänkin, ikään kuin taustalla, mutta asian ilmaisu tulee vain ehkä yhdessä tai useammassa lauseessa. Tässä luvussa olen kuitenkin lainausten lisäksi myös kuvaillut joitakin selkeimmin henkiseen terveyskäyttäytymiseen kuuluvia kohtauksia elokuvista.

7.4.1 Hyväksytyksi tulemisen tarve

Jusa taistelee sekä elämästään kuoleman lähestyessä että ystävänsä huomiosta ja pelkää hänen lähtevän tytön matkaan ja jättävän hänet ystävänsä. Toisessa esimerkissä Jusa

suhtautuu huumorilla sairauteensa tilanteessa, jossa hän vuotaa verta ja on jo erittäin heikon ja kalpean näköinen. Kolmannessa lainauksessa kuoleva Jusa kyselee Katalta ulkonäköään.

- *Mä haluan ees vähä kunnioitusta... ees kerran elämässä.*
- *Niin kauan kuin on elämää, on myös toivoa.*
- *Oonks mä sun mielestä rujan näköne? (Menolippu Mombasaan)*

Elokuvan Jusalle on tärkeää kokea olevansa hyväksytty niin kuin useille nuorille siinä vaiheessa. Hänen tilansa (sairaus) on poikkeava muihin normaaleihin nuoriin verrattuna ja hän saa toisesta samaa kokevasta nuoresta miehestä itselleen peilauspintaa. Sairaalassa ja ystävänsä kanssa hän on itsensä kaltaisten seurassa ja hänestä pursuaa elämänilo; hauskat vitsit ja kepposet täyttävät hänen päivänsä. Kun hän astuu ulkomaailmaan, hän näyttää pelkäävän että häntä ei hyväksytä ja siksi tukeutuu niin paljon ystäväänsä. Ystävän avulla pelko sairaalan ulkopuolisessa maailmassa vähenee ja hän toteuttaakin omaa persoonallisuuttaan omalle tyylilleen uskollisella tavalla. Jusa näyttää uskovan, että hänen ja ystävänsä on tarkoitettu käydä asioita läpi yhdessä.

7.4.2 Normaaliuden tunne

Usein epänormaaliuden tunne liittyy epätavalliseen suhteeseen vanhempiin ja myös vanhempien poissaoloon nuorten elämässä. Takkulan veljeksistä etenkin nuorin haluaa tuntea itsensä normaaliksi ihmiseksi. Heidän paranoiדי skitsofreenikko isänsä on kasvattanut heidät ankarasti tiukasti kieltäen monia normaalielämään liittyviä asioita. Hymypoika -elokuvan esimerkki kuvastaa Taavin tunnetta hänen lapsuudessaan kuolleisiin vanhempiinsa, kun hän jälleen palaa vanhoihin maisemiin perittyään lapsuuden kotinsa.

- *No, en mä osaa mitää.*
- *Tässähä vois pikku hiljaa ruveta niinku normaaliks ihmiseks.*
- *Kaikkiha nyt kohta tietää mite tyhmiä tässä ollaa.*
- *Mä vaa halusin et se o normaalia, niinku noilla tavallisilla ihmisillä.*
- *Mä oo helvetissä mä oon ollu koko elämäni. (Pahat pojat)*
- *Mä oon iha vitun pihalla. Vai oonks mä? (Hymypoika)*

7.4.3 Rajojen kokeileminen ja tylsistyminen

Nuorten elämä näyttää kaipaavan jännitystä ja rajojen kokeilua. Elämä elämyksiä korostavassa yhteiskunnassa tuntuu tylsältä ilman erityisiä tapahtumia. Seuraavassa lainauksessa nuoret ovat tempaisseet onnittelemalla ystäväänsä alasti Helsingin keskustassa ryhmähalauksella ja ovat sen tähden poliisin puhuttelussa. Poliisille nuoret perustelevat tekoaan seuraavasti.

– No kun me muuten kuollaan, ikävystytään, tukahdutaan. (Hymypoika)

Samalla esiin pistää nuoren asenne yhteiskunnan vartijoita ja auktoriteetteja kohtaan. Vartijat ovat samassa asemassa kuin kuka tahansa, heitä ei kohdella eri tavalla. Poliisitalon kameralle voi varsin mainiosti näyttää paljasta takapuolta jos niin mieli tekee (Hymypoika) tai alkaa hännätä ulosottomiestä tappelulla huvittuneesti uhaten (Helmiä ja sikoja). Nuorten työttömyys -teemaan pohjautuva Joutilaat kuvaa kokonaisuudessaan nuorten tylsistymistä joutilaisiin päiviin. Tylsistyneisyys tulee esille esim. kun nuorille annetaan normaalielämään liittyviä ohjeita tai kun työvoimatoimistossa kysellään tulevaisuuden suunnitelmista. Tämä voidaan havaita mm. lyhyinä vastauksina ja yhteen kohtaan tuijottamisena, jotka kuultavat lähinnä sitä, että tilanteesta halutaan pois tai että todellakin nuori on ahdistunut siitä, kun ei tiedä tulevaisuudestaan mitään. Nuorilta puuttuu elämän innon mukanaan tuoma ryhdikkyys olemuksessaan ja verbaalisessa ulosannissaan. Päivät kuluvat lähinnä autolla ajeluun ja toisten samassa tilanteessa olevien nuorten tapaamiseen. Kuulumisten kertomisen rajoittuneisuus ei rajaudu vain vanhempien tai muiden aikuisten kysymyksiin vastaamiseen, vaan sama tyyli on myös nuorten keskinäisessä kommunikoinnissa, mutta kuitenkin hieman enemmän värityneesti.

– No ei tässä muuta.

– No eipä tässä oo sen kummenpia. Että semmonen tappaus.

– No kattoo ny mite jaksaa lähteä. No vittu ei kiinnosta pätäkää se paikka (armeija). (Joutilaat)

Toisaalta tällainen on myös yksi nuorille tyypillinen keskustelukulttuurin muoto. Keskustelun rajoittuneisuus ei kerro mitään esim. nuorten älykkyydestä, joka joutilaina päivinä on vain odottamassa ulospääsyään ja mahdollisuutta toteutua. Kuitenkin toisten samassa tilanteessa olevien nuorten tapailu saa aikaan myös aiheesta keskustelua ja elämän vaihtoehtojen pohdiskelua opinto-, työskentely ja asumismahdollisuuksista omalla tai muulla paikkakunnalla. Tällöin autolla ajelu ja autossa istuminen toimivat myös tietynlaisena tulevaisuuden suunnitelmien pohdinnan ja terapian paikkana.

7.4.4 Keinot tilanteista selviytymiseen

Itselleen epätoivoiselta näyttävässä tilanteessa nuoret voivat ottaa käyttöönsä huumorin, varastelun, tappelemisen, alkoholin käytön, viranomaisten uhmaamisen, itsemurhan. Kuitenkin myös toisten tukeminen, asioista keskustelu ja uuden tiedon saaminen nostavat yhteishenkeä positiivisella tavalla ja pitävät toivoa yllä. Huumori (sarkastinen) liittyy tilanteisiin, jossa nuori ei tunnu löytävän tilanteelleen ratkaisua (Menolippu Mombasaan, Helmiä ja sikoja). Kaikissa elokuvissa on toki huumoria, mutta sitä käytetään selkeänä selviytymiskeinona johonkin tiettyyn tilanteeseen kahdessa elokuvassa. Kuolemansairas Jusa ottaa elämästään ilon irti konsertissa, jossa vilisee tyttöjä, muusikoita ja oluttakin löytyy hänen molempiin käsiinsä kannettavaksi, eikä ymmärrä ystävänsä nyrpistelyä.

– Kyllä me selvitään tästä, me ollaa Hirvosia hei.

– Ei me loppujen lopuksi ollakaan niin paskoja. – Ollaaha, otetaan sille.

(Helmiä ja sikoja)

Jusa: Mitä sä murjotat? Tästä ei enää paremmaks meitä elämä muutu.

Varastelu liittyy huonoon taloudelliseen tilanteeseen, jotta perustarpeet tulisi täytettyä, mutta myös rikkauden tavoitteluun, johon liittyy halu olla menestynyt ja kuuluisa tai menestyneen ja kuuluisan näköinen (Helmiä ja sikoja, Pahat pojat). Viranomaisten uhmaaminen liittyy tilanteeseen, jossa poikien asunto olisi menossa alta ja viranomaista ei haluta päästää asuntoon sisälle. Tällä tavoin nuori ei kykene ratkaisemaan ongelmaa,

vaan siirtää sitä eteenpäin (Helmiä ja sikoja). Myös totuuden kertomista viranomaisille vältellään, mutta heidän mahtavuuttaan kunnioitetaan (Pahat pojat).

Tappeleminen liittyy tilanteeseen, jossa ei ole muuta tekemistä ja itse suurempaan ongelmaan (varattomuus) ei tunnu löytyvän vastausta tai tappelulla uhkaaminen käy riidan haastamisena tai selvittämisen keinona (Helmiä ja sikoja). Itsemurhaan ajautuu poika, joka on raiskannut tytön, koska hänen piti saada rakastelukohtaus filmille, mutta hän ilmiselvästi katu tekoaan heti sen jälkeen hyvin raskaasti. Teon taustalla on ystävien painostus, tehtävässä epäonnistuminen ja varmasti se että tyttö oli tekijälle tuttu. Tekijä ei myöskään ollut osoittanut uhkaavaa käytöstä aiemmin, sillä jo pelkkä ajatus rakasteluiden kuvaamisista sai hänet aluksi mietteliääksi. Hän ei myöskään ollut ollut usein tyttöjen kanssa, koska hänen miespuolinen ystävänsä opetti hänelle suutelia. Hän ei ilmeisesti ollut suunnitellut raiskausta, vaan tytön läheisyydessä ajautui tekemään sen, ja se järkytti häntä heti sen jälkeen (Hymypoika).

Kouluterveyskyselyyn verrattaessa on elokuvista vaikea löytää selvää linjaa esim. nuorten hyvän tai huonon mielialan väliltä. Nuorten elämäntilanteet elokuvissa eivät ole tosielämälle kaikkein tyypillisimmät, mutta elokuvissa tuodaan kuitenkin esiin selviytyvänkin nuoren kuva. Nuoruus on luonnollisesti myllertävää aikaa, ja kun tähän lisää vielä esim. epävarmuustekijät perheessä, ei mielialan hämmentämiseksi enää tarvitse paljoa muuta ollakaan. En sanoisi, että elokuvien nuoret ovat joko enemmän alakuloisia tai onnellisia, vaan he liikkuvat näiden kahden ääripään välillä melko nopeastikin. Samoin ensiksi innostusta aiheuttava asia voi muuttua myöhemmin sen vastakohtaksi. Hymypoikien mieltä kattoon nostava keksintö kuvata rakastelut videolle muuttaa mielen kuitenkin pian hämmentyneeksi. Selkeästi ulkonäköön liittyviä kommentteja elokuvissa ei juuri ollut (ks. sivu 65, lainaus Menolippu Mombasaan). Elokuvien nuoret vaikuttavat kuitenkin ongelmistaan huolimatta suhtautuvan tulevaisuuteen toiveikkaasti, erityisesti loppukohtauksissa. Useimpien elokuvien loppukohtaukset ovat positiivisia ja antavat katsojalle käsityksen, että kaikki kääntyi lopulta hyvin. Katsoja voi kuvitella, mitä loppukohtausten jälkeen tapahtuu, esimerkiksi kun Milla poistuu hymyssä suin poikaystävänsä haudalta tai kun Pahojen poikien veljekset lähtevät riemukkaaseen juoksuun isänsä haudalta. (VRT. sivu 82: loppukohtaukset)

7.5 Terveydelliset elämäntavat

Tässä luvussa olen käsitellyt terveydellisten elämäntapojen ilmenemistä tarkastelemissani elokuvissa. Pikemminkin kuin sitä, että kuinka paljon elokuvissa tupakoidaan, käytetään alkoholia tai huumeita tai missä määrin ilmenee muita terveydellisiä elämäntapoja edistäviä tai heikentäviä asioita, käsittelen aiheita lähtien niiden taustatilanteista. Voidaan kysyä, millaisissa tilanteissa nuoret tupakoivat, käyttävät alkoholia tai huumeita? Millä tavalla päihteistä puhutaan? Yleisesti ottaen jokaisessa elokuvassa ilmeni tupakointia ja alkoholin käyttöä, huumeiden käyttöä esiintyi selkeästi yhdessä elokuvassa (Minä ja Morrison) ja toisessa sitä sivuttiin nopeasti (Hymypoika). Tämä yleistys ei välttämättä koske pääroolihahmojen käyttäytymistä, vaan sitä, että ylipäänsä elokuvassa esiintyi kyseisiä tekijöitä. Esimerkiksi Pahoissa pojissa pääosan pojat eivät tupakoineet eivätkä käyttäneet alkoholia lainkaan, vaan heidän isänsä. Muissa elokuvissa pääosaesittäjät käyttivät päihteitä erilaisissa suuruusluokissa. Kolmessa elokuvassa tupakointi ei kuulunut varsinaisten pääsaroolien toimintaan (Menolippu Mombasaan, Pahat pojat, Hymypoika). Kahdessa elokuvassa vanhemmat tupakoivat enemmän kuin nuoret päähenkilöt (Helmiä ja sikoja, Pahat pojat). Yhdessä elokuvassa tulee esiin myös tupakan, alkoholin ja huumeiden samanaikainen käyttö (Minä ja Morrison). Alkoholin ja pillereiden yhdistelmä tulee esiin kahdessa elokuvassa (Menolippu Mombasaan, Helmiä ja sikoja). Myös vesipiippua poltettiin yhdessä elokuvassa (Minä ja Morrison).

7.5.1 Tupakointi

Tupakointia esiintyi elokuvien nuorten keskuudessa eniten baarissa (Helmiä ja sikoja, Minä ja Morrison), kotona (Helmiä ja sikoja, Minä ja Morrison, Joutilaat) ja kaveriporukassa (Helmiä ja sikoja, Minä ja Morrison, Joutilaat) tai muussa taustalla näkyvässä tilanteessa, kuten konsertissa (Menolippu Mombasaan). Baarissa polttaminen näkyi niin taustalla olevana muiden suorittamana toimintana (Helmiä ja sikoja) kuin päähenkilön omana toimintana (Minä ja Morrison). Milla polttaa baarissa tyttöystävänsä

kanssa baaritiskillä. Polttamisesta välittyy myös sen sosiaalinen tapa siten, että Millan ystävä polttaa myös baarissa, mutta ei säännöllisesti muissa elokuvan kohtauksissa, kuten Milla tekee. Kotona polttamiseen eivät muut tapahtumat näytä vaikuttavan, vaan tupakoijalle se on vain tapa (Helmiä ja sikoja). Isän polttaminen ei vaikuta lasten tupakoinnin aloittamiseen; isä on jyrkästi kieltänyt nautinnot hengellisillä rangaistuksilla, mutta pojat eivät myöskään koskaan keskustele mistään tupakointiin liittyvästä, joten heillä ei vaikuta olevan omaa kiinnostusta asiaan (Pahat pojat). Saaran äiti polttaa lähes jokaisessa kohtauksessaan (äiti on Saaran huoltaja ja hänellä on uusi mies). Kerran ilmenee myös vesipiipun polttamista, jonka seurauksena hyvästä olosta nautitaan sohvalla lepäillen (Minä ja Morrison).

Tupakointiin liittyviä paikkoja ja tilanteita merkittävämmäksi seikaksi nousee se, että missään elokuvassa nuori ei aloittanut tupakan polttoa, vaan se oli hänelle jo tuttua toimintaa. Tupakointi on elokuvan roolihahmoille erityisen tuttu ja tavanomainen teko, johon ei liity sen kummempia terveydellisiä pohdintoja tai tupakoinnin tekniikkaankaan liittyviä kysymyksiä. Roolihahmojen tupakoidessa eivät kertaakaan tule esiin siihen liittyvät terveysriskit. Tupakoinnista ei keskustella aiheena eikä siihen liity kysymyksiä, ennakkokäsityksiä tai huolenaiheita. Elokuvissa esitetty tupakointi on tyyliään vapaata. Tällöin tupakointi voi tapahtua missä tahansa sekä se, että toiselta henkilöltä ei kysytä lupaa polttamiseen. Tupakoidessa nuoret eivät myöskään koe sen suurempia onnen hetkiä, se on vain taustalla oleva normaali toimintatapa. Elokuvassa Minä ja Morrison pääosahenkilö Milla polttaa runsaasti ja on selvästi riippuvainen tupakasta. Tupakointi ei tällöin ole riippuvainen mistään erityisestä tilanteesta, vaan se on rutiinia millaisessa tilanteessa tahansa. Millan erittäin runsas tupakoiminen saattaa liittyä kuitenkin hänen taustoihinsa (vanhempien avioero, äiti ajoi Millan pois kotoa) ja elämäntilanteeseen (ei vakituista asuin-, opiskelu- tai työpaikkaa ja vain vähän rahaa käytössä). Hymyjojissa yhdessä kohtauksessa tyttö polttaa hiljaisuudessa tilanteessa, jossa poika ei kyennytkään rakastelemaan hänen kanssaan. Tupakointia tapahtuu niin yksin kuin yhdessä kaveriporukassa.

Nuori voi tarjota toiselle tupakkaa ja tilanteeseen ei liity sen kummempaa ajatusten vaihtoa, ainoastaan tupakka vaihtaa omistajaa. Läde tarjoaa Lauralle sauhut tupakasta, kun Läde vielä kerra pyytää häntä mukaan opettamaan Saarelle laulamista.

Tupakan polttamiseen voi liittyä se, että pohditaan ja mietitään jotain asiaa ja tupakka aineena voi rauhoittaa ajatuksia, jolloin asiaa on taas helpompi käsitellä (Helmiä ja sikoja). Tupakka voi toimia samalla myös ikään kuin ystävyuden merkinä, kun nuori tarjoaa tupakkaa toiselle nuorelle. Se voi olla myös sosiaalinen tapa. Tupakan tarjoamista ei kuitenkaan elokuvissa esiintynyt kovin paljoa.

7.5.2 Alkoholin käyttö

Alkoholia nautittiin elokuvissa jonkin verran runsaammin kuin tupakkaa poltettiin. Alkoholin nauttimiseen liittyvät paikat ovat sairaalassa, rannalla, puistossa, bileissä, tai muualla. Nuoren alkoholin nauttimisen paikalla ei ole niin suurta merkitystä kuin sillä, millainen sosiaalinen tilanne taustalla on. Erilaiset paikat kuitenkin osoittavat sen, että nuori ei merkitsevästi piittaa alkoholin nauttimisen paikasta, hänelle ei ole erikseen alkoholin nauttimiseen liittyviä sopivia tai ei-sopivia paikkoja.

Alkoholia käytetään pääsääntöisesti kaveriporukassa. Tilanteet ovat joko hauskanpitotilanteita tai sitten alkoholia otetaan jonkin ongelman tai onnistumisen ilmaantumisen seurauksena tai kun päätetään jostain asiasta, niin alkoholia nautitaan asian kunniaksi ikään kuin sinetöimään asia. Hymyjojassa pojat päättävät olla kertomatta kenellekään suunnitelmastaan kuvata rakastelukokemuksensa nauhalle ja sen kunniaksi otetaan huikat olutta. Alkoholia nautittiin myös aivan tavallisen arkielämän keskellä, kuten ruokapöydässä, ilman sen kummempia bileitä (Helmiä ja sikoja, Minä ja Morrison).

Pääroolien käyttämä alkoholimäärä tuli elokuvissa esille akselilla absoluuttisuus–suurkäyttö. Absolutistin suhtautuminen alkoholiin on halveksuva. Opettaja toruu Eeroa tämän ikävyyksiä kerjäävästä asenteesta ja ihmettelee, miksei hän voi käyttäytyä kuten kaikki muutkin. Eero vastaa opettajalle hymähtäen ja kysyvästi, että pitäisikö tapella ja juoda viinaa ollakseen normaali (Pahat pojat). Kuten tupakan polttoon, alkoholin käyttämiseen liittyy sama piirre, että sen käyttöä ei juurikaan kyseenalaisteta. Kukaan ei myöskään ole ensikertalainen alkoholinkäyttäjää.

Suurkäyttäjää ei itse kommentoi alkoholin käyttöönsä, mutta ulkopuolinen kommentoi asiaa hienovaraisesti. Pääosaroolihenkilöille suunnatut pari ulkopuolista

kommenttia alkoholin käyttämisestä liittyvät tilanteeseen, jossa roolihenkilön vanhempi kysyy alkoholin käyttämisestä, roolihenkilö on ottanut alkoholia runsaasti tai sitten hänen absoluuttisuuttaan ihmetellään (Minä ja Morrison, Pahat pojat). Runsaasti alkoholia käyttävälle Millalle hänen miesystävänsä kommentoi tilanteessa, jossa hän itse on umpikännissä:

– Vedäthä sä iteki viinaa ku sieni. Mulla on kato homma hallinnassa. (Minä ja Morrison)

Millan äiti taas kommentoi hänelle:

– Et kai sä nyt enää. Kato ku musta tuntuu että sä joit sillo pikkuse liikaa. (Minä ja Morrison)

Suurkäyttäjällä alkoholin käyttö haittaa normaalielämän toimintoja; vuokranmaksun kanssa on ongelmia, kun raha kuluu helpommin alkoholiin kuin maksuihin. Milla kuitenkin vähentää alkoholin käyttöään radikaalisti, kun hän ymmärtää poikaystävänsä olevan vaikeuksissa huumebisneksessä. Millalle se vaikuttaa olevan vakava asia ja samalla hän ottaa itsekkin takapakkia omaan päihteiden käyttöönsä. Näin päihteiden käytössä on myös erilaisia asteita ja jollakin itselle vieraan asian kohtaamisessa voi olla lopulta myös positiivinen vaikutus päihteiden käytön vähentämiseen tai jopa lopettamiseen.

Nuori saa alkoholia kaveriltaan tai hankkii sitä itse (Menolippu Mombasaan, Helmiä ja sikoja, Minä ja Morrison) ja myös vanhempi henkilö avustaa tilanteessa (Menolippu Mombasaan, Helmiä ja sikoja). Jusa hankkii syntymäpäivänsä kunniaksi alkoholia ja tarjoaa sitä Petelle (Menolippu Mombasaan). Hirvosen veljekset juovat omassa karaokeillassaan kaupasta varastamaansa olutta runsaasti. He juovat olutta humalaan saakka, mutta käyttäytyvät toisiaan kannustaen. Heidän isänsä on juuri joutunut vankilaan ja velkojat ovat poikien kimpussa.

– Kyllä me selvittää tänä, me ollaa Hirvosia hei. (Helmiä ja sikoja)

Humalan aiheuttama avoin tunnelma näyttää myös lähentävän veljeksiä toisiinsa; humalan vaikutuksesta he uskaltautuvat isoon yhteishalaukseen ja näyttävät välittävät tunteensa toisilleen. Alkoholi ja humalatila ovat myös ikään kuin siltana ryhmähengen muodostamisessa, ainakin välillisesti ja lyhytaikaisesti.

Hirvosten veljesten isä pitää pimeää viinabisnestä ja myös pojat auttavat toiminnassa. He mm. tekevät ryöstöyrityksen Alkoon, mutta juovatkin itsensä myymälässä känniin viinalastin kokoamista odotellessa. Läde katsoo vakavana isäänsä vähän kauempaa ja sanoo sitten *”meinaaksä nyt tosissas lopettaa viinalakon”*, johon isä vastaa *”se on kuule rikollista sanoa näin hienoja aineita viinaks.”* Isä on kuitenkin pojille läheinen ja ikään kuin kaveri, joka ei myöskään huuda. Kuitenkin Läden kasvoilta näkyy pienoinen pettymys isän juomiseen ratkeamisesta.

Alkoholia nautitaan kotibileissä ja aamulla nuoret makaavat krapulassa. Humalassa myös yksi pari rakastelee, jolla ei myöhemmin vaikuta olevan merkitystä (Hymypoika).

– ...no jos mä kännissä jotai pamputan. (Hymypoika)

Alkoholin ja pillereiden sekakäyttöä ilmenee vähän. Jusa käyttää alkoholin ja pillereiden yhdistelmää, kun taksi jättää hänet ja Peten maantielle. Myös Jusan sairaus vaikuttaa olevan edennyt henkisesti kivuliaaseen pisteeseen (Menolippu Mombasaan).

Helmiä ja sikoja -elokuvan pojat huvittelevat lääkkeiden ottamisella. Pojat ovat työttömiä, mutta tekevät lääkkeitä työvoimatoimiston logon kuvion. Tilanteesta välittyy hauskan pito ja lääkkeiden ottamisen normaalius. Kuitenkin pojilla on mm. taloudellisia huolia taustalla, joten lääkkeiden toivotaan olevan helpotus sen hetkiseen tilanteeseen. Lääkkeiden ottaminen näin on aivan normaalia Kun Laura tulee ensimmäisen kerran poikien luokse, hän sekoittaa lääkemurskaa olueen, ilmeisesti se on poikien ”tervetulojuoma” ja sitten Laura tervehtii kaikkia, henkilöt hyväksyvät Lauran ja tilanne on kevyen pirteä. (Helmiä ja sikoja)

Menolippu Mombasaan -elokuvan Pete taas suhtautuu lääkkeiden ja alkoholin yhteisvaikutukseen vähän vakavammin. Vakavasti sairas Jusa ottaa

yhdistelmän, johon Pete kommentoi yhdistelmän huonoudesta. Hän kuitenkin ymmärtää ja sallii asian ystävälleen sen mahdollisen helpotusta aiheuttavan vaikutuksen vuoksi.

7.5.3 Huumeiden käyttö

Kahdessa elokuvassa kokeillaan huumeita (Hymypoika) ja käytetään niitä vakinaisesti (Minä ja Morrison). Markus hyväilee vanhempaa naispoliisia tämän kotona ja tämä tarjoaa Markukselle huumetta, jota he polttavat. Huumetta nuorelle tarjoaa viranomainen, jonka perinteisen ajattelun mukaan pitäisi olla huumeiden käyttöä vastaan. Poliisin ja nuoren kiinnostus toisiaan kohtaan kuitenkin muuttaa tavanomaisen käyttäytymisen. Nuori ei kuitenkaan näytä olevan tilanteesta millään tavoin ihmeissään, vaan huume näyttää hänelle lähes yhtä normaalina ”virkistysaineena” siinä missä Coca-Colakin. Huumeen käyttö näyttää tässä vapaa-ajan hallittuna viihdekäyttönä, jolloin halutaan irti tavanomaisesta arjesta. Käyttäjän ammatillisella statuksella ei ole merkitystä. Huumeiden käyttö on satunnaista, koska sitä ei esiinny missään muussa tilanteessa näiden kahden henkilön kohdalla. Viihdekäyttäjillä ei ole huumeiden käytön taustalla sen suurempaa ongelmaa, tai ainakaan sitä ei tuoda esille. Tällöin käytön syy on hetkellinen irtiotto arjesta, hyvän olon maksimointi ja uusien kokemusten etsiminen. Viihdekäyttäminen näkyy myös siinä, että huumeen nauttiminen ei vaikuta nuoren käyttäytymiseen tai ystäväpiiriin muuttumiseen, kouluun, harrastuksiin ja työhön liittyvään kiinnostuksen katoamiseen.

Milla tutustuu huumeiden maailmaan poikaystävänsä Akin kautta. Milla ei kuitenkaan itse päädy käyttämään eikä edes kokeilemaan niitä elokuvan aikana. Milla kyllä puhui pilven polttamisesta kuitenkin suhteellisen tuttavallisesti. Poikaystävä on mukana huumeiden salakuljetuksessa ja hänellä on hankaluuksia myyjien kanssa. Milla saa asian selville ja suhde Akin kanssa kiristyy. Milla ei hyväksy huumeiden käyttöä eikä mitään muutakaan toimintaa huumeiden ympärillä. Vaikka Milla onkin alkoholin ja tupakan suurkuluttaja, hän ei hyväksy huumausaineisiin liittyvää rikosta. Millasta välittyy kuitenkin vaikutus, että hän on nuori päihteiden kokeilija ja pitää niiden kustannuksella hauskaa. Kun hän törmää läheisen henkilönsä rikokseen, hän havaitsee

tilanteen vakavuuden, ei ymmärrä eikä suvaitse sitä. Aki sen sijaan on parkkiintunut huumeiden käyttäjä ja tekee niiden kanssa bisnestä.

Aki: mut vedetään (huumeita) ensi ota se huomioon tä (tämä huume) toimii ku tauti säki alat säksättämään heti ku poljettava singeri.

Milla: Mitä jos me yritettäis jutella iha selvin päin?

Aki: Vähä vaikeeta just nyt. Väität sä tosissaa et jengi puhuu enemmän asiaa selvi päin ku tötsyissä kato ku väsää pienet paukut ni sit vast juttui alkaa tulee ja tatsii ja sit vielä toine snaijaa mitä toine puhuu ni se o must hevi juttu.

Huumeiden käyttäjä lisää huumausaineiden käyttöä ongelmien kasaantuessa. Taustalla hänellä on esim. avioliiton rikkoutuminen. Lähihistorian ongelmia ovat kuolonkolarin aiheuttaminen ja huumeiden salakuljetukseen liittyvä velkojen kiristysuhka. Pelko tapetuksi tulemisesta aiheuttaa jatkuvaa painetta eikä suhde Millan kanssa voi toimia. Lopulta Aki tappaa itsensä. Akin huumeiden käyttäminen on erilaista kuin Hymypoijassa ilmenneessä viihdekäyttämisessä. Aki käyttää huumeita ongelmiansa unohtamiseen.

7.5.4 Ravitsemus ja liikunta

Elokuvilla ei kiinnitetä paljoakaan huomiota ravitsemukselliseen puoleen. Nuoret viettävät tv-iltoja joissa napostelevat sipsejä ja ottavat olutta (Helmiä ja Sikoja). Muu ns. pääruoka on pääasiassa pika- tai purkkiruokaa. Nuorten ruokailu vaikuttaa jokseenkin epäsäännölliseltä ja siltä, että ruoan valmistamiseen ei käytetä aikaa. Muuten elokuvissa esitetään ruokaan tai laajemmin ravitsemukseen liittyneitä asioita melko vähän, joten en niistä tee sen suurempia johtopäätöksiä tässä. Vaikka nuorten elämä ei ole ehkä tavallisuuden kategoriaan kuuluvaa perhesuhteiden ja elämäntilanteiden osalta, eivät nuoret tukeudu ruoan välittämään turvallisuuden tunteeseen. Todennäköisesti ruoan esittäminen elokuvissa on kuitenkin vain asia, jolla ei ole niin paljon merkitystä elokuvan tekijöille elokuvan sisällön tai menestyksen kannalta.

Liikunta on myös vain varsin vähän esillä. Pahat pojat treenaavat kotipihallaan punttien avulla ja keskustelevat siinä lomassa seuraavista ryöstöistä ja laskevat rahojaan. Yksi pahojen poikien veljeksistä osoittaa innostustaan juoksuharrastukseen ottamalla juoksemastaan matkasta aikaa ja myöhemmin

haaveilemalla tyttöystävästä, jonka kanssa hän voi juosta yhdessä. Liikunta sellaisenaan ei varmastikaan ole elokuvassa menestystekijä. Kun elokuva on teemaltaan liikuntaan painottava, on kyseessä silloin useimmiten kilpailemiseen liittyviä paineita ja kovaa harjoittelua.

Terveydellisten elämäntapojen osalta fiktion ja faktan vertailu on helpompaa kuin esimerkiksi henkisen terveystietämisen osalta. Vertailu osoittaa, että elokuvissa näytetty tupakointi on yleisempää kuin todellisuudessa lukion 1. luokan tyttöillä ja pojilla, joka on n. 14,5 % (ks. s. 22–23). Elokuvien nuorista voidaan sanoa noin puolen tupakoineen, kuitenkin tytöistä pää- ja sivuosahenkilöistä poltti enemmän kuin puolet. Kuitenkin todellisuudessakin pojista ja tytöistä tupakoinnin silloin tällöin hyväksyi n. 70 %, joten tässä tulokset lähentyvät toisiaan. Elokuvathan eivät ajallisesti kerro kovin pitkän aikavälin tapahtumista, ainoastaan kahdessa elokuvassa vuodenaika vaihtuu kesästä talveen ja jälleen kesään, loput kertovat saman kesän tapahtumista.

Kotibileet tai jokin julkinen paikka olivat sekä elokuvissa että kouluterveystutkimuksen mukaan nuorten suosituin paikka juomiseen. Elokuvien nuorten humalatilaa on melko vaikea arvioida. Hymypoissa nuoret olivat selvästi krapulassa juhlien jälkeisenä aamuna, samoin Helmiä ja sikoja elokuvassa Alkon ryöstön yhteydessä ja Milla on jatkuvassa vireessä Minä ja Morrison elokuvassa. Hetkiä joissa nuoret nauttivat alkoholia ja vaikuttavat vapautuneilta, on vaikeampi arvioida humalan tilaa. Alkoholin hankkimistavat elokuvissa olivat joko varastaminen tai ostaminen, kun taas kouluterveyskyselyn mukaan nuoret käyttivät ostamisen lisäksi paljon vanhempia kavereitaan alkoholin hankkimisessa. Huumeisiin elokuvien nuoret eivät juuri törmänneet, samoin kuin kouluterveyskyselyn mukaan suurimmalle osalle nuoria ei ollut tarjottu huumeita. Minä ja Morrison -elokuvassa huumeiden ja huumeidierin kanssa tekemisiin joutuneelle tytölle tilanne olisi tosielämässäkin melko erikoinen. Sen sijaan viihdekäytön yleisyys on selvempää, joka sekin tulee elokuvassa Hymypoikat yllättävästi poliisin taholta.

7.6 Terveyskäyttäytymisen tyypit

Terveyskäyttäytymisen tyyppien rakentamisen pohjana on jaottelu autenttiseen, yhdistettyyn ja mahdollisimman laajaan tyyppiin (ideaalityyppi). Tyyppien piirteet on koottu terveystyypin pohjalta, ei elokuvittain. Olen siten pyrkinyt irrottamaan päähenkilöt elokuvistaan ja kokoamaan niistä jaottelun mukaisia nuorten terveystyypin tyyppiejä. Nimesin tyypit sekoittaen suomalaisen miehen nimen ja tyyppilajin. Henkilön nimellä halusin luoda nimestä todellisen tuntuksen tyyppin ja tyyppilajin osa nimessä muistuttaa millaisesta tyyppistä on kysymys.

7.6.1 Antti Autenttinen

Antti on valoisa nuori mies. Hänessä on monta puolta, se ns. ”kunnollinen” joka äidin unelmavävy, joka kuitenkin myös repäisee silloin tällöin. Äitiin Antilla on varsin etäinen ja kylmä suhde. Isä on läheinen, mutta he eivät kuitenkaan ole jatkuvassa yhteydessä, koska he eivät asu samassa taloudessa. Antti jakaa asumisolosuhteet muiden läheisten kesken ja hän onkin tottunut usein vaihtuviin asuntoihin ja kämppekavereihin.

Antin seksuaalisuus vaikuttaa päällisin puolin tasapainoiselta. Hän ei ole kovin kokenut tyttöjen suhteen, mutta hän keskustelee aiheesta varsin luontevasti kenen tahansa kanssa, tosin usein pieni pilke silmäkulmassaan ja hymy huulillaan. Antti vaikuttaakin olevan kuin pikkupoika omenavarkaisissa tyttöjä lähestyessään. Useimmiten jutut poikien kesken ylittävät reilusti todellisuuden kokemukset. Antilla on kuitenkin harrastuksensa, jolla hän täyttää uteliaisuuden tarpeensa. Hän katselee erotiikka-alan elokuvia. Todellisuus ja elokuvien näkymät eivät Antin mielestä vastaa toisiaan.

Perheen rikkinäinen tausta ei ole vaikuttanut näkyvästi ainakaan Antin iloisuuteen ja optimistisuuteen. Hänen suhteensa veljiinsä ja kavereihin tarjoavat niin paljon ”elämäntäytettä”, sisältöä elämään, etteivät huolet ole saaneet ylivaltaa. Koulunkäynti ja rahan puute ovat aiheuttaneet huolia. Antti on vitsailija ja näkee aina asian valoisin puolen vaikka joskus hänen koulutusmahdollisuutensa näyttävät loppuneen peruskoulun päättötodistukseen.

Antti käyttää alkoholia varsin kohtuullisesti, hänellä juominen menee harvoin rankempaan humalatilaan saakka. Antti ei polta eikä käytä huumeita, mutta viihtyy kuitenkin niiden kanssa, jotka niin tekevät.

7.6.2 Ykä Yleinen

Ykä on energinen, kokeileva nuori, joka joskus menee liian pitkälle mutta tajuaa sen kuitenkin itsekin pian kokeilujensa jälkeen. Porukassa kokeileminen voi mennä joskus jopa mielivaltaisiin mittasuhteisiin, mutta nuori yleensä ymmärtää tekemisensä seuraukset. Maailma mahdollisuuksineen on avoin Ykälle eikä hän näe rajoituksia omalle toiminnalleen kuin ainoastaan varallisuuden kannalta. Hänellä ei välttämättä ole jonkun perheenjäsenen tai aikuisen tukea aina taustalla ja hän mieluummin tukeutuukin muihin nuoriin.

Ykän perheessä vanhemmat ovat eronneet ja hänen asuinpaikkansa vaihtelee. Ykä asuu joko sisarustensa tai ystäviensä kanssa. Kuten Ykän sosiaalinen ympäristö, myös hänen elämäntilanteensa ovat vaihtelevia. Koulu ei ole ensimmäisellä sijalla Ykän toivomuslistalla, vaan nuoren miehen mieltä polttelevat kokemukset tyttöjen ja musiikin parissa. Ykä haluaa ”niin sanotun” tai ”ikään kuin” -tyttöystävän mutta ehdotettuaan tytölle liian nopeasti seksiä tyttö ei ole enää kiinnostunut. Ykä ei jää asiaa murehtimaan, onhan maailma tyttöjä täynnä. Ykä ei ole erityisen harmistunut rukkasista myöskään siksi, että poikien kanssa on ihan mukava vähän ”heittää läppää” omista kokemuksista tyttöjen kanssa. Ykä kuitenkin haluaa päästä tyttöjä lähelle ja törmää myös tyttöihin, jotka ovat siihen valmiita ja hänelle tarjoutuu runsaasti tilaisuuksia toteuttaa omaa seksuaalisuuttaan.

Ykä on tottunut päihteisiin jo omassa kodissaan eikä hän pohdi päihteiden epäterveellisyyttä. Alkoholin nauttimisella on hänelle suurempi merkitys kuin tupakoinnilla, sillä juominen yhdessä kavereiden kanssa vaikka kotibileissä on mukavaa viikonlopun rentoutumista. Ruoan ravitsemuksellista puolta Ykä ei myöskään pohdi, vaan hän syö ennen kaikkea sitä mitä hän pitää hyvän makuisena. Joskus Ykä nostelee puntteja pitääkseen yllä hauiksen muotoa ja tyttöjen osoittamaa ihailua.

7.6.3 Lasse Laaja

Lassen äiti on kuollut ja isään on vaihteleva suhde, välillä he ymmärtävät toisiaan, välillä eivät. Lasse omistautuu joskus myös puolipimeään rahan hankkimiseen veljiensä tai ystäviensä kanssa. Ajoittain hänellä käy mielessä asian oikeudellisuus. Lassella on veljiensä lisäksi muutama ystävä, mutta veljien ystäväpiirin ulkopuolinen maailma näyttäytyy hänelle jokseenkin uhkana tai sellaisena, jolta pitää puolustautua. Hänen koulu on mennyt aina hyvin, mutta taloudelliseen tilanteeseensa tarvitsemiaan kesätyöpaikkoja tai muita lyhyitä työjaksoja hän ei ole onnistunut saamaan, ja on siten ajautunut alkoholin pimeään myyntiin. Useiden muiden poikien tapaan Lasse ei koskaan lyö ketään, se on hänelle iskostunut isän opetuksena erittäin syväälle.

Seksuaalisuus on Lasselle herkkä asia, hän käyttäytyy tyttöjä kohtaan joskus erittäin machomaisesti. Saadessaan tytön loukkaantumaan hän tuntee itsensä kuitenkin vähän syylliseksi ja koettaa sitten pyytää työltä anteeksi ja ihmettelee sen jälkeen mikä hänessä on vikana. Lasse on joskus koetellut seksuaalisia rajojaan myös pojan ja vanhemman naisen kanssa, mutta on suhteellisen sinut sen asian kanssa ja pystyy vitsailemaan asiasta niiden kanssa, jotka siitä tietävät. Poikien kanssa seksistä puhutaan erittäin sukupuolielin-painotteisesti ja useimmiten omia kokemuksia liioitellaan. Lassella on kuitenkin haaveena joskus perustaa oma perhe ja viettää ihan tavallista elämää, mutta se näkyy vielä kaukana kaukana tulevaisuudessa.

Välillä Lassea ottaa päähän ja tosi lujaa. Lähinnä häntä ahdistavat epäonnistuneet lähentymiset tyttöjä kohtaan tai vain väärin ymmärretyksi tuleminen. Lassea pelottaa, että hän ei saa töitä tai että joutuu tekemään pimeää duunia pitkään. Hän uskoo kuitenkin, että asiat muuttuvat tulevaisuudessa hänelle parhain päin.

Lasse on kokeillut veljiensä kanssa monia päihdyttäviä aineita, myös alkoholin ja pillerin yhteisvaikutusta sekä huumeita. Lasse kuitenkin haluaa pitää huumeiden käytön hallussaan ja käyttö liittyykin lähinnä muutamiin suuriin päiviin, kuten mm. kouluvuoden päätösjuhliin tai hänen omiin syntymäpäiväbileisiinsä. Hän käyttää alkoholia säännöllisesti ja melko runsaasti nuoren ikänsä (15 vuotta) huomioon ottaen. Hän juo ystävien kanssa viikonloppuisin ja joskus ottaa yhden oluen lähes joka päivä tarjolla olleen purkki- tai pikaruuan kanssa. Lasse tupakoi vain baarissa tai

henkisesti tiukan paikan tullen. Hän ei harrasta juuri liikuntaa, mutta hän ei ole ikänsä ja muunlaisen liikkuvuutensa vuoksi vielä yhtään ylipainoinen.

Lassea voisi luonnehtia riskikäyttäytyjäksi, jolla on kuitenkin melko tiiviin ja lojaalin kaveriverkostonsa ansiosta hänen toimintansa hillitsijöitä, joita hän arvostaa ja myös kuuntelee. Riskikäyttäytyminen Lassen osalta liittyy lähinnä humalahakuisuuteen ja seksuaaliseen riskikäyttäytymiseen, ei niinkään tupakointiin, liikunnan puutteeseen tai ravinnon yksipuolisuuteen. Huumeiden viihteellinen käyttö voi hänellä muuttua riskikäyttäytymisen asteelle tai jäädä kokonaan pois, riippuen tulevien vuosien tapahtumista hänen elämässään. Riskikäyttäytymisen mahdollisuus tulee esille, mikäli sosiaaliset suhteet niin omassa perheessä, kaveripiirissä kuin suhteessa vastakkaiseen sukupuoleen ovat katkonaisia ja koko ajan muuttuvia.

7.6.4 Yhteenveto tyypeistä

Autenttinen Antti on ns. ”kunnollinen” poika, joka on tottunut usein vaihtuviin muutoksiin asuinolosuhteissa sekä ihmissuhteissa. Hänen seksuaalisuuden ilmaiseminen on arkaa, mutta uteliasta eroottisine elokuvineen. Antin huolenaiheina ovat kadonnut motivaatio koulunkäyntiin ja käytössä olevan rahan niukkuus. Hän käyttää alkoholia kohtuullisesti, ei polta eikä käytä huumeita.

Yleinen Ykä on kaveripiirinsä vaikutuksesta uusia asioita kokeileva nuori. Vaihtelevien kokeilujen lisäksi hänen sosiaalinen ympäristönsä muuttuu usein. Tytöt menevät koulunkäynnin edelle päivittäisessä tärkeysjärjestyksessä. Ykä ilmaisee seksuaalisuuttaan vapaasti. Hän ei itse ole päihteiden suurkäyttäjä, mutta hän on tottunut siihen jo omassa kodissaan.

Lassen perhetausta on rikkinäinen ja hän hankkii rahaa osittain epärehellisellä tavalla. Koulu on kuitenkin mennyt aina hyvin. Lasse on ikäisekseen seksuaalisesti kokenut, mutta haaveena hänellä kuitenkin on oma perhe kaukana tulevaisuudessa. Lasse on myös kokenut päihteiden käyttäjä, mutta onneksi hänen ystäväpiirissään on niitäkin, jotka osaavat rajoittaa Lassen päihteiden käyttöä. Lasse on ns. riskikäyttäytyjä.

8. JOHTOPÄÄTÖKSET

Fyysisen ja psyykkisen terveyskäyttäytymisen osalta jokaisessa elokuvassa tulee esille nuoruusikään merkittävänä osana liittyvä nuorten keskinäinen yhdessäolo sekä keholliset ja seksuaaliset kokemukset. Keskinäinen yhdessäolo ja seksuaaliset kokemukset liittyvät vahvasti toisiinsa, sillä toisten nuorten tuki ja seksuaalisuuden kehitys ovat nuoruudessa oleellinen vaihe. Kaikissa elokuvissa myös nousee esille kriittinen suhtautuminen ympäristöön, jota useimmiten edustavat yleiseen järjestyksenpitoon liittyvät auktoriteetit sekä omat vanhemmat. Kaikissa elokuvissa toistuu myös fantasia-kokeilu-pettymys -sarja. Yritysten ja erehdysten kautta nuoret etsivät omaa elämäntapaansa, joka vaikuttaa heidän hyvinvointiinsa ja tyytyväisyyteensä elämästä. Vaikka nuoret ovat keskenäänkin välillä vahvasti eri mieltä jostakin, vaikuttavat he kuitenkin ymmärtävän toistensa elämäntapahtumia aika hyvin.

Sosiaalisessa terveyskäyttäytymisessä voidaan havaita perhetaustojen rikkonaisuus, nuoren suhteellisen kapea sosiaalinen verkosto, joka on pääasiassa keskittynyt muutamaan erittäin läheiseen lojaaliin ystävään tai pelkästään sisaruksiin. Perhetaustojen rikkonaisuus, niiden muuttuminen, äidittömyys, isättömyys tai molemmat niistä tuovat esille arvojen muuttumisen yhteiskunnassa. Sosiaalisten suhteiden hajanaisuus suomalaisissa nuorten elokuvissa on merkittävästi esillä. Kokonaiskuva vaikuttaa olevan niin, että nuoret taistelevat elämäntilanteissaan keskenään eikä vanhemmilla näytä olevan joko mahdollisuutta tai halukkuutta puuttua lastensa elämään. Sukupolvien välinen kuilu näkyy näin ollen elokuvissa selvästi. Sitran

raportissa *Askelmerkit tulevaisuuteen, Suomi 2015 -ohjelman loppuraportti* kirjoittaa Harriet Lonka artikkelissaan *Yhteiskunnan turvallisuus – holhousta vai vuorovaikutusta?*, että ”Suurimpana haasteena raportit tunnistivat Suomen tulevaisuuden kannalta -- erilaisen syrjäytymisen estämisen. Erityisesti perheiden sekä lasten ja nuorten pahoinvointi nostettiin keskeiseksi tulevaisuuden hyvinvoinnin uhkatekijäksi. Pitkäaikaisten, epäsuosusten kehitystekijöiden nähtiin vaikuttavan alkoholin ja huumeiden väärinkäytön taustalla sekä rikollisuuden lisääntymisessä.” (<http://194.100.30.11/suomi2015/loppuraportti/Raportti34.pdf>.)

Poikien osuus elokuvissa suhteessa tyttöihin on huomattava. Pitääkö ajatus ”pojat ovat poikia, tytöt ovat kilttejä” edelleen paikkansa? Tämän voisi päätellä siitä, että elokuvissa tuodaan kaikkien eteen poikien elämään vaikuttavia asioita. Onko tyttöjen elämä todellisuudessaakin niin ei-kiinnostava, että sillä ei ole elokuvallista arvoa? Kuvataanko elokuvissa tosielämän tapahtumia, vai ovatko ne tosielämän edellä näyttämässä tietä nuorten elämäntavoille? Näillä on varmasti molemminpuolinen vaikutuksensa. En usko, että elokuvateollisuudessa kääntyy kelkka kohti valistuksellista puolta, joten jatkuvuus on taattu.

Seksuaalisessa terveystietoisyydessä olennaista elokuvissa on se, että seksuaalisuudesta puhutaan erittäin avoimesti ja rohkeasti. Samoin oman seksuaalisuuden toteuttaminen ja näyttäminen on melko vapaata. Seksuaalisuuden osoittaminen puheen, tekojen tai esim. ulkonäön avulla on nuorille lähes vaatimus. Omat tarpeet tunnustetaan, välillä jopa niin, että ne ohittavat toisen kunnioittamisen rajat. Nuoret kohtaavat nyt aikaisemmin ennen pelkästään täysi-ikäisten tai vanhempien henkilöiden kohtaamia asioita, eikä kysymys ole vain seksistä kahden rakastuneen henkilön välillä, vaan kovemmasta pornosta kaikkine ilmenemismuotoineen. Elokuvat välittävät kuitenkin kuvan, että nuorten on samalla suhteellisen turvallista hakea rajojaan omassa tutussa kaveripiirissä. Ikätovereistaan nuori etsii suojaa uusille tuntemuksille, seksuaalisille haluille ja peloille (Aalberg & Siimes, 1999, 77). Aina he eivät kuitenkaan tiedä, missä sopiva raja menee ja sen seurauksena he joutuvat usein selvittelemään aiheuttamiaankin hankaluuksia joko itselleen tai läheisilleen. Pelastakaa lapset ry:n lehdistötiedotteessa 19.9.2005 *Lapsen etu ja lapsen kuuleminen edelleen hukassa* tuodaan esille avoimen seksuaalisuuden arki mm. musiikkibisneksessä, joka lisää aina

vain nuorempiin tyttöihin ja poikiin paineita siitä, mihin heidän tulisi suostua (<http://www.pelastakaalapset.fi/keita-me-olemme/lehdistotiedotteet.php>).

Henkisen terveyskäyttäytymisen alueella nuoret kysyvät ja pohtivat asioita, mikä itsessään on pelkästään positiivinen asia. Asioista puhutaan ääneen ja nuori kertoo omista ongelmistaan suhteellisen helposti toiselle luotettavalle nuorelle. Oma huono tai hankala elämäntilanne uskalletaan useimmiten myöntää. Aikuisen puuttuminen on kuitenkin menetys, koska tällöin nuori ei saa tukea henkilöltä, joka pystyisi katsomaan asiaa hiukan kypsemmin ja etäämpää. Nuorilla on aikaisempia sukupolvia laajempi joukko mielialaan joko negatiivisesti tai positiivisesti vaikuttavia tekijöitä, koska nuorten elämäntilanne on yhä moninaisempien asioiden vaikutusalueella. Esimerkiksi vapaa seksuaalisuuden toteuttaminen saattaa vain hetkellisesti tuottaa nautintoa, mutta pitkäaikaisesti se aiheuttaa mielialan huononemista. Nurmen ym. (1992) tutkimuksessa nuorten huolenaiheet tulevaisuudessa liittyvät koulutukseen, työhön ja perheeseen. Tytöillä huolenaiheet liittyivät poikia enemmän seurusteluun, kun taas pojat huolehtivat omasta terveydestään tyttöjä enemmän. (Nurmi, Kalakoski, Poole & Seginer, 1992.)

Terveydellisistä elämäntavoista niin tupakan polttamisen kuin alkoholin käyttämisen terveellisyyden perään elokuvissa ei kysellä. Elokuvissa esitettyinä tupakka ja alkoholi ovat vanha juttu ja itsestään selvyyksinä ne eivät ole kiinnostavia elokuvaan upotettuna terveysvalistuksena. Saattaa olla niin, että elokuvasta tulisi liian osoitteleva ja valistava, jos tähän puututtaisiin. Huumeet ovat kuitenkin vakavampi asia ja niiden käyttöä esiintyykin vain vähän. Kun huumeisiin liittyvä bisnes tulee yhdessä elokuvassa vakavammaksi, on pääosahenkilö mieluummin hakeutumassa pois koko huumeiden maailman vaikutuspiiristä. Huumeet näyttävät elokuvissa selvästi kovempaa juttuna kuin jokapäiväinen arkinen tupakointi ja alkoholin käyttö. Osaltaan merkittävänä voidaan pitää vähäistä huomiota nuorten ravitsemuksellisuuteen ja liikuntaan elokuvissa.

Elokuvissa voidaan havaita myös eroavaisuutta nuorten käyttäytymisen kesken. Toiset nuoret käyttäytyvät kuin ilman mitään rajoja, mutta toiset nuoret toimivat holtittoman elämän hillitsijöinä. Elokuvat eivät siten pyri pelkästään mässäilemään holtittomuudella. Mielestäni ne kuvaavat tietyllä tavalla ääripäiden käyttäytymistä ja hillitsijät ovat ikään kuin tosielämässä näkemämme nuorten ”tavallisempi” enemmistö.

Paino elokuvissa on enemmän ääripäissä, mutta eihän kovin moni katsoja vaivautuisikaan elokuvateatteriin katsomaan täysin tasapainoisen elämän harmonista eteenpäin soljumista. Vaikka elokuvat ja tosielämä ovat jokseenkin sekoittuneet keskenään, niin elokuvissa hillitsijän roolilla tuodaan esille todellisuutta tai tavallisuutta kyselemällä käyttäytymisen perusteita tai näyttämällä erilaisia suhtautumis- ja käyttäytymistapoja suhteessa siihen, miten riskikäyttäytyjä toimii. Ellei hillitsijää olisi, ei katsojalle välittyisi kuvaa mistään muusta kuin riskikäyttäytymisestä. Hymyjojissa yksi poika (Taavi) ei suostunut mukaan kerhon toimintaan, mutta hän oli valmis kuvaamaan rakastelutilanteet videokameralla. Hänen roolissaan tulee esiin hillitsijä, mutta tietynasteinen mukaan lähtö osoittaa myös hänen osuuttaan asiaan. Toisaalta hillitsijän tulee ollakin nuorten elämän menossa mukana. Hillitsijöitä ei kuitenkaan löydy tupakan ja alkoholin käyttäjistä, ainoastaan kerran kun kyseessä on alkoholin ja pillereiden yhdistelmä (Menolippu Mombasaan).

Kaikissa elokuvissa ilmenee terveyttä heikentävien elämäntapojen ”itsestään selvyys” nuorten elämässä. Kuten mainittu, päihteiden käyttöä ei kyseenalaisteta. Elokuvissa on tietysti esitetty tupakan polttoa ja alkoholin käyttöä vuosikymmenet. Tupakkaverkon³ mukaan ”Tupakointi oli olennainen osa filmiteollisuuden ilmettä 1950-luvulla, jolloin koti- ja ulkomaisissa elokuvissa tupakoitiin lähes taukoamatta. Vaikka elokuvien tupakointi on vähentynyt selvästi kulta-ajoista, niissä tupakoidaan yhä useammin kuin väestössä keskimäärin.” (<http://www.tupakka.org/asp3/default2.asp?pgc=884&agc=0&gc=888>).

Nuorten vapautunut seksuaalisuus ja siitä suoraan puhuminen on kuitenkin uudempi teema valkokankaalla. Seksuaalisuuden osalta kysellään vielä, mitä saa tehdä ja miten pitkälle voi mennä. Myös kysytään, että missä rajat kulkevat ja mitkä voivat olla rajojen ylittämisen seuraukset. Seurauksien osalta ne myös elokuvissa näytetään.

Elokuvien lopputilanteet vaikuttavat jollakin tapaa kuvaavan seurauksia ja ovat tavallaan paluu tavallisempaan elämään poikkeuksellisen elämänvaiheen jälkeen. Kaikki elokuvat loppuvat jokseenkin onnelliseen loppuun. Neljässä elokuvassa kuudesta

³ Tupakkaverkko on internetpohjainen tietopankki tupakasta ja tupakoinnista opiskelijoille, opettajille ja terveydenhuollon ammattilaisille. Sivustoilta löytyy tietoa tupakoinnin vaikutuksesta terveyteen, riippuvuudesta, tupakoinnin lopettamisesta, tupakkateollisuudesta, tupakan markkinoinnista, lainsäädännöstä, kampanjoista ja tapahtumista sekä sivuilla on myös mm. keskustelupalstat tupakoinnin lopettamista harkitseville sekä jo lopettaneille. www.tupakka.org

loppukohtaus liittyy päähenkilöille läheisen henkilön kuolemaan. Pahojen poikien Takkusen veljekset ja Minä ja Morrison -elokuvan Milla ovat selvästi helpottuneita omaan elämään raskaasti vaikuttaneen henkilön poismenosta. Elokuvat loppuvat vapautumisen tunteeseen. Pete taas on huojentunut oman sairautensa voittamisesta vaikka ystävä menehtyykin (Menolippu Mombasaan). Jere puolestaan jää hämmentyneeksi ystävänsä itsemurhasta (Hymypoika). Hirvosten veljesten tarina päätetään kohtaan jossa iso ryöstö tapahtuu onnistuneesti ja se, tai poikien taloudellisen tilanteen kohentuminen tuodaan esille positiivisena asiana. Dokumenttielokuva Joutilaat ei tuo varsinaisesti esille onnellista loppua, vaan se lopettaa elokuvan faktoihin, jotka ovat henkilöiden kannalta joko toteutuneita toiveita tai pettymyksiä. Onnellisille loppuille jätetään elokuvissa kuitenkin varsin vähän aikaa eikä onnellisuuden syytä selvitetä kovin tarkkaan. Onnellinen loppu tuskin on onnellinen jonkun läheisen kuoleman vuoksi, mutta kuitenkin ehkä siitä seuraavien päähenkilön elämän muutosten myötä. Katsojalle jätetään auki elokuvan mahdollinen jatkuminen. Toisaalta tässä tulee esille elokuvabisneksen keino tuoda katsojia ruudun ääreen.

Tutkimusvertailu elokuvien terveyskäyttäytymisen alueiden ja kouluterveyskyselyn välillä osoittaa joitakin samankaltaisia suuntauksia. Fiktio ja todellisuuden vertailussa tietysti tulee myös muistaa elokuvan taiteellinen puoli ja käsikirjoittajan taiteellinen vapaus. Sosiaalisen terveyskäyttäytymisen osalta elokuvat tuovat esille rikkonaisempaa perhetaustaa. Seksuaalisen terveyskäyttäytymisen tulokset ovat suhteellisen samansuuntaiset niin tosielämässä kuin valkokankaalla. Nuorten elämään kuuluu niin kouluterveyskyselyn kuin elokuvien mukaan seksuaalinen aktiivisuus ja sukupuoliyhdyntä. Henkisen terveyskäyttäytymisen kohdalla on huomattavasti vaikeampi tehdä vertailua. Elokvien nuoret eivät sanoin ilmaisseet omaa pahaa oloaan suoraan, mutta tosin se voidaan havaita muutoin sekä riskikäyttäytymisenä. Lisäksi elokuvissa esitetään elämäntilanne, joka ei välttämättä ole pysyvä tilanne nuoren elämässä. Tästä kertovat elokuvien loput, jotka osittain antavat olettaa nuorelle parempaa ja valoisampaa tulevaisuutta. Elokvissa nuoret vaikuttavat joka tapauksessa lähes aina selviävän ongelmistaan (poikkeuksena Samin itsemurha Hymypojoissa) ja ongelmista selviäminen näyttää nopeammalta kuin todellisuudessa,

ehkä kuitenkin vain elokuvan lyhyen ajan vuoksi. Kouluterveyskysely osoittaa, että pojista puolet ei lainkaan tupakoinut, samoin tytöistä hieman alle puolet kertoi, että ei ole lainkaan polttanut. Elokuvien pääosahenkilöistä nuorista polttaa säännöllisesti tai muutaman kerran runsas enemmistö elokuvan aikana. Nuorille on tyypillistä sallia ja hyväksyä toisten nuorten päihteiden käyttö, vaikka itse ei niitä käyttäisikään. Elokuvien nuoret eivät joudu juuri huumeiden kanssa tekemisiin. Vuoden 2000 huumeikyselyn mukaan noin puolet nuorista tuntee huumeiden käyttäjän, mutta elokuvien nuorten elämässä tämä luku ei toteudu. Samoin vain yhdelle nuorelle elokuvassa selkeästi tarjotaan huumetta

Tämän tutkimuksen aikana heräsi myös muutamia jatkotutkimusaiheita. Voidaan kysyä, miten terveyskäyttäytymisen esittäminen elokuvissa nuorten kohdalla on ollut esim. 10–20 vuotta sitten ja onko terveyskäyttäytyminen elokuvissa ja todellisuudessa olleet yhtäläiset historian myötä? Olisi mielenkiintoista tutkia tarkemmin, kulkevatko elokuvien tarinat terveydellisen riskikäyttäytymisen näkökulmasta nuorten todellisuuden mukana, edellä vai jäljessä. Entä kulkeeko elokuvien terveyskäyttäytymisen linja suhteessa ympäröivän yhteiskunnan linjaan vain ovatko elokuvat pyrkineet näyttämään enemmän kuin mitä todellisuudessa esimerkiksi hyväksytään nuorten seksuaalikäyttäytymisen puolella? Tutkimuskohteena voisi olla myös, että voisiko nuorten esittämiä elokuvia soveltaa menestyksekkäästi nuorten terveyskasvatustyössä?

9. POHDINTA

Tutkimuskysymykseni olivat 1. Millaista terveystyötyymistä elokuvissa on nuoria esittämissä rooleissa ja 2. Millaisia terveystyötyymijä elokuvien nuoret esittävät? Näihin kysymyksiin löysin vastauksia sisällönanalyysimenetelmää avuksi käyttäen. Merkittävin vastaus tässä tutkimuksessa on se, että nuoria esittämissä rooleissa terveyttä heikentäviä elämäntapoja (tupakointi ja alkoholi) esitetään ilman muiden elokuvan roolien niille osoittamaa selkeää kritiikkiä. Samantyyppistä tutkimusta ei ole niin kasvatus- tai terveystieteiden puolella aiemmin tehty ja tutkimusvertailut tämän ja elokuva-alan tutkimusten välillä eivät ole järkeviä, koska elokuva-analyysin tarkoitus on muualla kuin asiasisällöissä.

Tutkimusta tehdessä mielessä on usein ollut kysymys, että kuvaavatko elokuvat todellisuutta vai ovatko ne askeleen edellä tuoden näin todellisuuteen uusia vaihtoehtoja? Vai onko todellisuus jopa elokuvia ihmeellisempää? Tätä tutkimusta ajatellen voitaisiin kysyä, lisääkö esim. elokuvissa näytetty nuorten vapaa seksuaalinen käyttäytyminen nuorten kokeiluja vai huomaavatko nuoret myös esim. Hymypoika elokuvan loppukohtauksen, jossa holtittomasti käyttäytyneet vaipuvat mietteisiinsä ja maltillisesti käyttäytyneet matkaavat tyytyväisinä käsi kädessä auringon säteisiin? Kansanterveyslaitoksen julkaisemassa artikkelissa *Elokuvien tupakointi tarttuu* Huovinen (2005) kirjoittaa, että amerikkalaistutkimuksen mukaan elokuvien tupakointi vaikuttaa merkittävästi koululaisten tupakoinnin aloittamiseen. Tutkimuksessa ilmeni, että tupakoinnin aloittaminen oli suhteessa elokuvien sisältämään tupakointikohtausten

määrään.(http://www.ktl.fi/portal/suomi/julkaisut/kansanterveyslehti/lehdet_2005/4_2005/elokuvien_tupakointi_tarttuu/). Elokuvien paino on enimmäkseen ongelmien hankkimisessa ja nimenomaan niiden hausassa luonteessa. Painotusta voisi muuttaa hieman siten, että jännittävien kokeilujen seuraukset havaittaisiin painokkaammin.

Vastaako elokuvissa esitetty yhteiskunta todellisuutta, vai ollaanko elokuvissa askeleen aikaa edellä? Kuitenkin, elokuvat eivät ole pelkkää fiktiota, muuten ne eivät puhuttelisi niin paljon. Käsikirjoittajat saavat inspiraation tosielämästä, jonkin verran väritettynä ne kuitenkin kankaalle päätyvät. Tutkimissani elokuvissa esitetyn jonkun nuoren elämän voisinkin väittää mahdollisesti kuuluvan joillekin nuorelle, laajaa yleistystä ei voi kuitenkaan tehdä. Kaksi elokuvista on tosielämään pohjautuvia (Pahat pojat, Joutilaat). Mikäli nuorille nyt näytettäisiin kuvausta menneiden sukupolvien nuoruudesta, uskoisin että se ei kosketa nuoren elämää niin läheltä kuin mitä esim. tässä tutkimuksessa esillä olleet elokuvat edustavat. Nuori etsii kohteita, joihin voi tuntea kuuluvansa. ”Tällainen yhteiskunta, tällaisia elokuvia nuorille näytetään” -ajatus pitänee suhteellisen hyvin paikkansa.

Mielenkiintoinen seikka nuorisoelokuvista voidaan havaita siinä, että pääosan esittäjät ovat useimmiten poikia. Voitaisiin kysyä, ovatko pojat pääosassa myös todellisessa elämässä, kuten nuoria esittävässä suomalaisissa elokuvissa yleensä? Onko poikien elämän tapahtumien seuraaminen elokuvallisesti kiinnostavampaa kuin tyttöjen? Minä ja Morrison -elokuvan päärooli Millasta poikkesi myös perinteisestä tytön roolista; Milla oli poikamainen niin ulkoisesti kuin käyttäytymiseltäänkin. Kertooko poikien elämän kuvaaminen heidän värikkäämmästä, katkonaisemmasta tai onnettomasta elämästä suhteessa tyttöihin yleensäkin? Tulisiko kasvatuksessa kiinnittää enemmän huomiota poikien kuin tyttöjen tarpeisiin? Ovatko niin yleisen kasvatuksen kuin terveyskasvatuksen kentällä hääriineet naiset ajaneet pojat ulottumattomiin liian tätimäisellä toiminnalla? Toiminta niin kerhoissa kuin kouluissakin on helpommin tukenut tyttöjen luontaista toimintatapaa. Poikien lähestymistapoja ajatellen tulee mieleen suoran palautteen ja suoran lähestymistavan oikeutus miehekkäänä toimintana. Entä onko pojilla oikeus käyttäytyä siten, että voivat suhtautua tyttöihin samoin kuin he suhtautuvat toisiin poikiin?

Toisaalta voidaan ajatella niin, että elokuvissa annettu painotus poikien elämään ja nimenomaan suhteessa poikien ja isien väliseen suhteeseen kertonee jotain isän ikävystä. Useimmat elokuvien pojat elävät ilman isän läsnäoloa. Koska pojat ovat pääosissa ja isät poissa, tämä voi kertoa tämä jotain nykypäivän poikien isättömästä nuoruudesta ja isän kaipuusta. Lisäksi tässä tietysti tulee muistaa elokuvan tarinallinen luonne. Yhden elokuvan aikana katsoja tulee nähneeksi suhteellisen harvinaisen ja lyhyen otoksen ihmisen elämästä, joissakin elokuvissa myös jokseenkin epätavanomaisen. Esimerkiksi Hymyjojissa tiiviin poikaporukan tempaus aiheuttaa ryhmässä aluksi innostusta, sitten erimielisyyttä ja syyttelyä, joka johtaa toisten ihmisten loukkaamiseen, raiskaukseen, itsemurhaan ja ystäväporukan hajaantumiseen.

Analyysivaiheessa pohdintaa aiheutti mm. se, olisiko parempi esittää tulokset elokuvittain vai teemoittain. Välillä elokuva kokonaisuudessaan puhui enemmän, mutta välillä taas ajatus pilkkoutui teemojen mukaisesti, jolloin kaikista elokuvista nousi esiin kyseisen teeman aiheet. Päädyin kuitenkin teemojen mukaiseen jaotteluun, koska toin teemat selkeästi esille myös teoria -lukuissa. Mikäli analyysi olisi edennyt elokuvittain, olisi analyysi ja tulokset olleet enemmän sitoutuneena elokuvan juoneen ja analyysistä olisi tullut enemmän varsinaista elokuva-analyysiä. Analyysiä tehdessä pohdin myös pääosahenkilöiden tarkemman kuvauksen tarpeellisuutta, mutta tarkoituksella en ole tehnyt sitä jokaisesta pääroolista erikseen, vaan elokuvasta kokonaisuudessaan.

Elokuvia katsoessa heräsi myös niiden aiheisiin liittyviä sisällöllisiä pohdintoja. Perheen rikkinäisyys ja muut tapahtumat nuoren elämässä saavat pohtimaan, ovatko nuoret kuitenkin itse mahdollisesti ”tottuneet” katkonaiseen elämäntapaan. Nuoret näkevät sitä paljon samanikäistensä keskuudessa, heillä itsellään ja heidän kavereillaan on eronneita ja uudelleen avioituneita vanhempia, uusia perhesuhteita. Tämä tottumisen mahdollisuus ei kuitenkaan oikeuta siihen ajatukseen, että esimerkiksi vanhempien eron perusteet olisivat helpommin oikeutettuja.

Terveydellisten elämäntapojen esittämisestä elokuvissa voitaisiin kysyä, onko muutamien vuosien tai vuosikymmenen kuluttua huumekehitys edennyt samalla tavalla kuten tupakointi ja alkoholin käyttö nuorten keskuudessa, jotta nuorisoe elokuvissa tai nuorten suosimissa laajasti katsotuissa elokuvissa ei enää huumeiden käytölle

osoiteta minkäänlaista kritiikkiä? Kertooko tämä jotain yhteiskunnastamme? Onko yksilöllisyys liian pitkälle mennyttä, että enää kukaan ei uskalla tai haluakaan puuttua terveydellisiin elämäntapoihin, esim. tupakointiin, koska se olisi tunkeutumista toisen yksityiselle alueelle? Huumeiden käytön lisäksi voidaan asettaa kyseenalaiseksi yhä vapaamman seksuaalisuuden ilmaiseminen.

Kasvattajien tehtävä on auttaa nuoria löytämään uusia mahdollisuuksia. Elokuvat kasvatuskontekstina ovat varmasti hyvin antoisa keino tai apuväline niin nuorelle itselleen kuin opetustyötä tekeväälle. Tämän tutkimuksen tekijä ainakin kulki hyvin vaiherikkaan tien tutkimuksen aiheen hahmottamisesta loppupohdintoihin saakka.

LÄHTEET

- Aalberg, V. & Siimes, M. 1999. Lapsesta aikuiseksi. Helsinki: Nemo.
- Aapola, S. 1999. Murrosikä ja sukupuoli julkiset ja yksityiset ikämäärittelyt. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Aapola, S. & Kaarninen, M. 2003. Näkökulmia suomalaisen nuoruuden ja nuorison historiaan. Teoksessa S. Aapola & M. Kaarninen (toim.) Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 12,17–26.
- Ahlström, S. 1994. Nuoret alkoholin käyttäjinä, seurantaraportti 1977–1993. Helsinki: Alkoholipoliittinen tutkimuslaitos.
- Allén, T. (toim.) 2003. Askelmerkit tulevaisuuteen, Suomi 2015 -ohjelman loppuraportti. Sitran raportteja 34, Helsinki: Sitra. Saatavilla [www-muodossa<URL:http://194.100.30.11/suomi2015/loppuraportti/Raportti34.pdf>](http://194.100.30.11/suomi2015/loppuraportti/Raportti34.pdf), 37–38.
- Aro, A. 2001. Elämänlaatu ja toimintakyky: Väestön terveyden selkeimmin mitattavat osa-alueet. Promo 16, 10.
- Aumont, J., Bergala, A, Marie, M. ja Vernet, M. 1996. Elokuvan estetiikka. Helsinki: Edita. Suomen elokuva-arkisto.
- Balázs, B. 1970. Theory of the film. Character and Growth of a New Art. New York: Dover Publications.
- Erikson, E. H. 1968. Identity Youth and Crisis. New York: Norton.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Finnkino, ikärajat. Saatavilla [www-muodossa <URL: http://www.finnkino.fi/video/default.asp?f=150>](http://www.finnkino.fi/video/default.asp?f=150)
- Giroux, Henry A. 1994. Disturbing Pleasures. Learning Popular Culture. New York: Routledge.
- Giroux, Henry A. 1997. Channel Surfing. Racism, the media, and the destruction of today's youth. New York: St. Martin's Griffin.

- Giroux, Henry A. & McLaren, P. 2001. Kriittinen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.
- Gochman, D. S. (toim.) 1997. Handbook of Health Behavior Research. New York: Plenum Press.
- Green, L. & Kreuter, M. 1999. Health promotion planning: an educational and environmental approach. Mayfield (CA): Mountain View.
- Greenberg, J. S. 1992. Health education. Learner-centered instructional strategies. Boston: WCB McGraw-Hill.
- Hakkarainen, P. & Metso, L. 2001. Onko huumeiden käytön yleistymisen taittumassa? Suomen Lääkärilehti 43, 4421.
- Hamburg, D. A., Glen, R. E. & Parron, D. L. 1982. Health and Behavior. Frontiers of Research in the Biobehavioral Sciences. Institute of Medicine. Washington: National Academy Press.
- Hautala, T. 2003. Tietämättömyyttä vai onneen luottamista? Promo 28, 8-9.
- Helakorpi, S., Karvonen, S., Rimpelä, A. & Rimpelä, M. 2002. Nuorten tupakointia selittävät maakunnalliset tekijät. Suomen Lääkärilehti 8, 911.
- Helminen, M. 2002. Koululaisten elämäntyyli ja terveyskäyttäytyminen. Promo 22, 13.
- Huovinen, P. 2005. Elokuviin tupakointi tarttuu. Kansanterveyslehti 4/2005. Kansanterveyslaitos. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa) <URL: http://www.ktl.fi/portal/suomi/julkaisut/kansanterveyslehti/lehdet_2005/4_2005/elokuvien_tupakointi_tarttuu/>
- Juntunen, M. 1997. Elävän kuvan sanasto. Helsinki: Edita.
- Kaarninen, P. 2003. Kurittomat sukupolvet vanhoissa suomalaisissa elokuvissa. Teoksessa Aapola, S. & Kaarninen, M. (toim.) Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 421.
- Kaltiala-Heino, R. 2004. Seksuaalisuus ja mielenterveys nuoruusiässä. Teoksessa Kosunen, E. & Ritamo, M. (toim.) Näkökulmia nuorten seksuaaliterveyteen. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus raportteja 282. Helsinki: Stakes, 5.

- Kannas, L. 2001. Luentomateriaalia. Jyväskylän yliopisto terveystieteiden laitoksen tutkimuskeskus.
- Karvonen, S., Rimpelä, A. & Rimpelä, M. (1991). Tupakka, alkoholi ja huumeet – kohti moderneja käyttötapoja? Teoksessa J. Lähteenmaa & L. Siurala (1991) Nuoret ja muutos. Helsinki: Tilastokeskuksen tutkimuksia, 147–153.
- Kosunen, E. & Ritamo, M. (toim.) 2004. Näkökulmia nuorten seksuaaliterveyteen. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus raportteja 282. Helsinki: Stakes, 46–47.
- Kotilainen, S., Hankala, M. & Kivikuru, U. 1999. Mediakasvatus. Helsinki: Edita.
- Kunttu, K. 2004. Korkeakouluopiskelijoiden terveystieteiden tutkimukset. Suomen Lääkärilehti 33, 2913.
- Kuusinen, J. (toim.) 1999. Kasvatuspsykologia. Porvoo: WSOY.
- Kytömäki, J. 1997. Missä katsoja on fiktiota katsoessaan? Fiktion seuraamisesta silminnäkökokemuksena. Teoksessa R. Levo-Henriksson & M. Ampuja (toim.) Media ja me. Helsinki: Viestinnän julkaisuja I, 169–170.
- Lappi, R., Perheentupa, J., Rajantie, J., & Sihvola, S. 1993. Lasten ja nuorten terveydentila 1990-luvun Suomessa. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.
- Lehtonen, M. 1995. Pikku jättiläisiä: maskuliinisuuden kulttuurinen rakentuminen. Tampere: Vastapaino.
- Luukka, M-R. 2001. Mediat nuorten arjessa: 13–19-vuotiaiden nuorten mediakäytöt vuosituhatosen vaihteessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Luukka, M-R. 2003. Youth in the (new) media landscape. Emerging practices, forms and meanings. Teoksessa P. Hovi-Wasastjerna (toim.) Media Culture Research Programme. Ilmari: Helsinki, 29–34.
- Lähteenmaa, J. & Siurala, L. (toim.) 1991. Nuoret ja muutos. Tilastokeskuksen tutkimuksia. Helsinki: Hakapaino.
- Lähteenmaa, J. 1991. Näkyvä nuorisokulttuuri – 50-luvulta tämän päivän ilmiöihin. Teoksessa Nuoret ja muutos. Helsinki: Tilastokeskuksen tutkimuksia, 95–98, 102.

- Mannonen, P. 2003a. Nuorten tulevaisuudenkuva on täysin mustavalkoinen. *Promo* 26, 4.
- Mannonen, P. 2003b. Aikuisten poissaolo näkyy nuorten seksiriskeissä. *Promo* 28, 4-6.
- Mannonen, P. 2003c. Suomalaisilta on mennyt arkijärki. *Promo* 29, 4-6.
- Monaco, J. 1981. *How to Read a Film*. New York: Oxford University Press.
- Naidoo, J. & Wills, J. 1998. *Health Promotion. Foundations for Practice*. London: Baillière Tindall.
- Nurmi, J-E, Kalakoski, V., Poole, M. & Seginer, R. 1992. Nuorten tavoitteet ja toiveet Australiassa, Israelissa ja Suomessa. *Nuorisotutkimus* (3), 24–30.
- Ojala, K. 2004. Nuorten ruokatottumusten muutoksia 1986–2002. Teoksessa Kannas, L. (toim.) *Koululaisten terveys ja terveyskäyttäytyminen muutoksessa. WHO-koululaistutkimus 20 vuotta*. Jyväskylän yliopisto, Terveiden edistämisen tutkimuskeskus julkaisuja 2, 103–104.
- Pelastakaa lapset, lehdistötiedotteet. 19.9.2005: Lapsen etu ja lapsen kuuleminen edelleen hukassa. Saatavilla *www-muodossa*: <URL:<http://www.pelastakaalapsen.fi/keita-me-olemme/lehdistotiedotteet.php>>
- Pietarinen, J. 2001. Huumeiden käytön taustasta. *Promo* 20, 15–17.
- Pääkkönen, H. 2002. Mihin koululaisten aika kuluu? Tilastokeskuksen hyvinvointikatsaus 4/2002. Saatavilla *www-muodossa* <URL: http://www.stat.fi/tup/hyvinvointikatsaus/hyv_024_paakkonen.pdf>
- Sarlio-Lähteenkorva, S. 2000. Lihavuus ja elämänskaari. Teoksessa O. Rahkonen & E. Lahelma (toim.) 2000. *Elämänskaari ja terveys*. Tampere: Tammer-Paino, 101.
- Rinne, R. & Salmi, E. 1998. *Oppimisen uusi järjestys*. Tampere: Vastapaino.
- Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, kouluterveyskyselyn tuloksia. Saatavilla *www-muodossa* <URL:<http://www.stakes.fi/kouluterveys/tulokset.htm>>
- Sugarman, L. 1986. *Life-span development*. London: Routledge.
- Suomen Lääkärilehti 1999. Suomessa nuoret aloittavat juomisen nuorempina kuin muissa Pohjoismaissa. 36, 4528.

- Suomen elokuvasäätiö, kotimaiset elokuvat. Saatavilla www-muodossa <URL: <http://ses.fi.html>>
- Suoranta, J. 2001. Populaarikulttuurin tuotteiden analyysi: kohti kriittistä elokuvalähtöistä aikalaisanalyysia. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: Gummerus, 188–196, 207.
- Toiviainen, S. 2002. Levottomat sukupolvet. Uusin suomalainen elokuva. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Tones, K. & Tillford, S. 1994. Health education. Effectiveness, efficiency and equity. London: Chapman & Hall.
- Tukiasema.net, Merkkejä nuorten huumeidenkäytöstä. Saatavilla www-muodossa <URL: <http://www.tukiasema.net/teemat/paihteet.asp>>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus.
- Tupakkaverkko. Elokuvien tupakkamainonta. Saatavilla www-muodossa <URL: <http://www.tupakka.org/asp3/default2.asp?pgc=884&agc=0&gc=888>>
- Vierola, H. (1996) Tupakka ja naisen terveys. Helsinki: Art House.
- Vuori, M., Kannas, L. & Tynjälä, J. 2004. Nuorten liikuntaharrastuksen muutoksia 1986–2002. Teoksessa Kannas, L. (toim.) Koululaisten terveys ja terveyskäyttäytyminen muutoksessa. WHO-koululaistutkimus 20 vuotta. Jyväskylän yliopisto, Terveystieteiden tutkimuskeskus julkaisuja 2, 117, 131.
- Weare, K. 2000. Promoting mental, emotional and social health. A whole school approach. London: Routledge.
- Ziehe, T. 1991. Uusi nuoriso epätavanomaisen oppimisen puolustus. Jyväskylä: Gummerus.
- Ziehe, T. 1992. Kultur analyser ungdom utbildning modernitet. Stockholm/Skåne: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.